

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jurij Krajnik

**BLISKOVITA VOJNA IN GLOBOKA BITKA:
NEMŠKA IN SOVJETSKA VEŠČINA VOJSKOVANJA PRED IN MED
DRUGO SVETOVNO VOJNO**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jurij Krajnik

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

**BLISKOVITA VOJNA IN GLOBOKA BITKA:
NEMŠKA IN SOVJETSKA VEŠČINA VOJSKOVANJA PRED IN MED
DRUGO SVETOVNO VOJNO**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

Iskrena hvala vsem, ki so mi pomagali pri pisanju diplomskega dela. Še posebej pa se za njegovo pomoč, navodila in potrpežljivost zahvaljujem mentorju doc. dr. Damijanu Guštinu.

KAZALO

1	UVOD	1
2	METODOLOŠKA STRUKTURA NALOGE	2
2.1	Predmet in namen preučevanja	2
2.2	Metodološki pristop.....	3
2.3	Hipoteze	3
2.4	Struktura diplomskega dela.....	4
2.5	Opredelitev temeljnih pojmov.....	4
3	NEMŠKA DOKTRINA V OBDOBJU MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO.....	8
3.1	Hans von Seeckt: Mobilno vojskovanje.....	8
3.2	Rojstvo bliskovite vojne.....	11
3.3	Pristop k formiranju oklepnih divizij	13
3.3.1	Vpliv Sovjetske zveze	15
3.3.2	Vpliv Velike Britanije in Francije.....	16
3.3.3	Vpliv španske državljanske vojne	18
3.4	Struktura oklepne divizije	18
3.4.1	Elementi oklepne divizije.....	19
3.4.2	Taktika oklepnih sil in njihovo sodelovanje z drugimi rodovi.....	23
3.4.3	Pomen letalstva	25
3.4.4	Sistemi zvez.....	25
4	SOVJETSKA DOKTRINA V OBDOBJU MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO.....	27
4.1	Globoka bitka	27
4.2	Boj v obmejnem pasu	29
4.3	Vojaški sporazum med Sovjetsko zvezo in Nemčijo iz Rapalla 1922 -1933.....	30
4.4	Razvoj oklepno mehaniziranih sil Rdeče armade pred drugo svetovno vojno	31
4.5	Letalstvo Rdeče armade	33
5	BLISKOVITA VOJNA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	35
5.1	Operacija Rumeno.....	35
5.1.1	Operativni načrt.....	37
5.1.2	Izvedba načrta	39
5.1.3	Vloga letalstva.....	41
5.2	Vojna proti Sovjetski zvezi	43
5.2.1	Prva polovica vojne proti Sovjetski zvezi (1941 - 43).....	44

5.2.1.1	Operativni načrt in izvedba	44
5.2.1.2	Spremembe v organizacijski strukturi oklepnih sil in nova tehnika	46
5.2.1.3	Izvedba operacij in njihov vpliv na nadaljnji razvoj bliskovite vojne .	47
5.2.1.4	Načrt za uničenje južnega krila Rdeče armade	48
5.2.2	Druga polovica vojne proti Sovjetski zvezi (1943 – 1945).....	49
5.2.2.1	Izguba iniciative in posledična sprememba nalog ter načina delovanja oklepnih sil	49
5.2.2.2	Spremembe v organizacijski strukturi oklepnih sil Nemčije in nova tehnika	51
6	GLOBOKA BITKA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO.....	53
6.1	Moskva 1941	53
6.1.1	Doktrina.....	53
6.1.2	Tehnika in organizacija oboroženih sil	54
6.1.3	Uporaba zračno desantnih sil	54
6.2	Stalingrad – Harkov 1942	55
6.2.1	Doktrina.....	55
6.2.2	Tehnika in organizacija oboroženih sil	57
6.2.3	Letalstvo	57
6.3	Kursk 1943	58
6.3.1	Doktrina.....	58
6.3.2	Tehnika in organizacija oboroženih sil	58
6.3.3	Letalstvo	59
6.4	Visla – Odra 1944	59
6.4.1	Doktrina.....	59
6.4.2	Tehnika in organizacija oboroženih sil	60
6.4.3	Letalstvo	61
7	SKLEP.....	62
8	VIRI.....	72
8.1	Samostojne publikacije	72
8.2	Viri iz medmrežja.....	73
8.3	Enciklopedije, leksikoni	73
8.4	Strokovni članki	74
9	KAZALO PRILOG	
1.	Ukaz za izvedbo operacije Barbarossa.....	75
2.	Primer Rumeno	76
3.	Izvedbe mehaniziranega oklepnega vozila pehote SdKfz 250.....	78
4.	Seznam okrajšav in kratic	79
10	KAZALO ZEMLJEVIDOV IN SKIC	
	Zemljevid 1: Prvotni načrt napada na Francijo iz leta 1939	36
	Zemljevid 2: Operacija Rumeno	38

Skica 1: Bliskovita vojna – teoretični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovanja) pred drugo svetovno vojno	65
Skica 2: Bliskovita vojna – praktični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovanja) med drugo svetovno vojno	76
Skica 3: Globoka bitka – teoretični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovanja) pred drugo svetovno vojno	68
Skica 4: Globoka bitka – praktični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovanja) med drugo svetovno vojno	70

1. UVOD

Druga svetovna vojna je tema, ki me kot obramboslovca fascinira zaradi njenih epskih razsežnosti glede prostora, sredstev, totalnosti in posledic, ki so ali ki bi lahko sledile v primeru njenega drugačnega razpleta. Izid vojne in tudi vojna sama sta povzročila velike spremembe na vseh področjih človekovega življenja. Bila je glavni motor teh sprememb. Razvoj vojaške znanosti in tehnologije je potekal veliko hitreje kot v miru, začela se je doba jedrske energije in raketne tehnologije. Spremembe v razmerju moči so se zgodile tudi na meddržavni ravni. Znotraj mnogih držav je prišlo do sprememb na področju družbene ureditve, medčloveških odnosov (primer je emancipacija žensk zaradi medvojnega opravljanja tradicionalnih moških del in športnih tekmovanj). Predvsem zaradi izkušnje holokavsta je ta vojna, bolj kot katera koli druga v zavesti modernega človeka, pomenila psihološki šok tudi za posameznika. Sam se bom v nalogi omejil na radikalne spremembe v načinu vojskovanja med drugo svetovno vojno na evropskem kontinentalnem vojskovališču. Zakaj? Tu se je odločal in odločil izid vojne in tu je bil tudi začetek novega načina vojskovanja, ki je bil radikalno drugačen od predhodnih in ki je ostal temelj razvoja večšine vojskovanja vse do današnjih dni.

Ta nov način razmišljanja glede uporabe oboroženih sil v vojni bo v središču mojega preučevanja. Kaj je omogočilo Nemčiji tako hitre in lahke zmage z minimalnimi žrtvami v začetku vojne in to proti motiviranim (Poljska) in številčnejšim ter bolje opremljenim nasprotnikom (Francija, Velika Britanija)? To je bila revolucija v veščini vojskovanja, ki sta jo prvi uspešno izvedli Nemčija z bliskovito vojno in SZ z globoko bitko. Omenjeni doktrini sta nastali med prvo in drugo svetovno vojno. Njun nastanek so pogojevali specifični dejavniki v obeh državah. Obe državi sta bili izolirani, obe poraženi v prvi svetovni vojni in obe sta v pretekli svetovni vojni tudi imeli izkušnje iz manevrskega vojskovanja. Zato sta omenjeni doktrini nastali neodvisno ena od druge, se razvijali ob (manjšem) vplivu britanskih teoretikov in izkušenj ter ob medsebojnem sovplivanju. V primerjavi z doktrinami drugih v vojno vpletenih držav, pa sta se nedvomno dokazali kot vsestransko superiorni. Prišlo je do prevlade manevrskega vojskovanja proti pozicijskemu, premika nad ognjem.

Medtem, ko so se druge zahodne industrijske države zanašale na zmagovito izkušnjo iz prve svetovne vojne – na linijsko pozicijsko vojskovanje in so v ta kalup vključile tudi nova tehnična sredstva, sta Nemčija in SZ nova tehnična sredstva izkoristili na povsem nov način. Razvili sta nov način vojskovanja, ki bo predstavljen v tem diplomskem delu.

2. METODOLOŠKA ZGRADBA NALOGE

2.1 PREDMET IN NAMEN PREUČEVANJA

V diplomskem delu prikazujem zgodovinski razvoj nemške in sovjetske večšine vojskovanja pred in med drugo svetovno vojno. Začenjam s koncem prve svetovne vojne in (tujim) vplivom na obe doktrini, njunim razvojem in medsebojnim vplivom med vojnama, končujem pa z uporabo obeh doktrin v drugi svetovni vojni, njuno primerjavo, razlikami in soočenjem na bojišču ter njunim nadaljnjim razvojem med vojno. Poleg tega opisujem tudi njune glavne elemente, po katerih sta se bistveno razlikovali od doktrin drugih v vojni sodelujočih držav (način organizacije in uporabe tankov, letal itd.).

Delo je sestavljeno iz treh sklopov:

- V prvem vsebinskem sklopu opišem nastanek (vpliv prve svetovne vojne in državljanske vojne v SZ) in razvoj (Guderian in Tuhačevski ter vpliv angleških teoretikov - J.F.C. Fuller, Liddell Hart) bliskovite vojne in globoke bitke med prvo in drugo svetovno vojno. Na kratko ovrednotim tudi bistvene razlike med Francijo in Anglijo na eni ter Nemčijo in SZ na drugi strani.
- Če je prvi vsebinski sklop namenjen predvsem teoriji, bo v drugem poudarek na praksi – na uporabi obeh doktrin med drugo svetovno vojno. To bo predstavljeno s pomočjo operacij, ki so bile z vidika razvoja doktrin prelomne in ki so odločilno vplivale na nadaljnji razvoj večšine vojskovanja Nemčije in SZ.

Te dva vsebinska sklopa bosta analizirana in ovrednotena na podlagi naslednjih parametrov:

1. Razvoj vojne tehnike in tehnologije (novosti, medsebojna primerjava).
2. Nove organizacijske rešitve v oboroženih silah (OS) z medsebojno primerjavo.
3. Spremembe na področju doktrin, njun razvoj ter medsebojno vplivanje.

Namen naloge je izpostaviti in opozoriti na odločilen vpliv usklajenosti med doktrino vojskovanja in vojaško tehniko in tehnologijo in pravimi organizacijskimi rešitvami. Slednje so le logična posledica prvih dveh. Doktrina ter tehnika in tehnologija namreč določajo organizacijske rešitve v OS. Zanimiv je predvsem odnos med doktrino na eni strani in tehniko ter tehnologijo na drugi strani. Tehnika in tehnologija vplivata na doktrino, slednja se jima mora prilagajati. Vpliv pa gre tudi v drugo smer. Tudi doktrina lahko narekuje razvoj tehnike in tehnologije. Ta dvosmeren

razvojno najboljši proces so ubrali Nemci pri vzpostavljanju oklepnih divizij.¹ Bistveno je, da se snovalci doktrin zavedajo omejitev tehnike in tehnologije.

V nalogi bom skušal pojasniti nemške zmage na začetku druge svetovne vojne proti številčnejšim in tehnično boljše opremljenim nasprotnikom. Vzrok za to je radikalna sprememba v načinu vojskovanja (t.i. revolucija v vojaških stvareh – angl. Revolution in Military Affairs), ki jo je Nemčija izvedla pred drugo svetovno vojno. Do nje so Nemci prišli z razvojem vojaške tehnike in tehnologije, novimi organizacijskimi rešitvami in novimi operativnimi pristopi. Sinergijski učinek teh elementov je bila že omenjena revolucija v vojaških stvareh. Nemški porazi so se začeli ob soočenju s SZ in globoko bitko ter predvsem z odstopanjem od bliskovite vojne ni njegovih načel.

2.2 METODOLOŠKI PRISTOP

Družboslovne raziskovalne metode, ki jih bom uporabil v diplomskem delu za potrditev hipotez in doseganja zastavljenih ciljev so:

- Metoda analize vsebine pisnih virov (izbor ter analiziranje relevantnih podatkov za predstavitev razvoja vojaške misli ter opis najpomembnejših bitk, kjer se je ta misel uporabila in še naprej razvijala).
- Deskriptivna metoda za določanje najpomembnejših karakteristik preučevanih predmetov.
- Zgodovinsko primerjalna metoda (primerjava različnih pogledov na načela delovanja in organiziranosti oboroženih sil).

2.3 HIPOTEZE

Glavna hipoteza

- Razvoj vojaške tehnike in tehnologije, nove organizacijske rešitve v oboroženih silah in novi operativni pristopi, so v drugi svetovni vojni pripeljali do radikalne spremembe v načinu vojskovanja kopenske vojske in vojaškega letalstva (koncepta bliskovite vojne in globoke bitke).

Izpeljane delovne hipoteze

1. Oborožitveni sistemi kopenske vojske in vojaškega letalstva, ki so združevali dosežke sodobne tehnologije na področju pogonskih sistemov, oklepne zaščite,

¹ Viden je tudi danes – npr. projekt protiraketnega ščita, kjer tehničnih in tehnoloških rešitev še niso našli, vendar so že določene z doktrino.

ognjene moči in sistemov zvez, so v drugi svetovni vojni omogočili prevlado manevrskega vojskovanja nad statičnim oziroma linijskim vojskovanjem.

2. Najznačilnejši primer novih organizacijskih rešitev v kopenski vojski je bila evolucija oklepnih enot na strukturalni ravni iz enostavnih enorodovskih v združene kompleksne in neodvisno delujoče samozadostne večrodovske enote, kar je posledično omogočilo prehod iz manjših (bataljoni) na večje (armade) formacije oklepnih enot.
3. Nov pogled na uporabo oboroženih sil oziroma novi doktrini bliskovite vojne in globoke bitke v Nemčiji in SZ, ki sta pomenili radikalen prelom z dotedanjimi doktrinami razvitih industrijskih držav, sta imeli podoben izvor. Kljub temu se kasneje razvijeta v dva med seboj različna koncepta.

2.4 STRUKTURA NALOGE

V prvem delu podam uvodne misli, opredelim predmet in cilj preučevanja, podam metode in hipoteze ter predstavim ključne termine uporabljene v nalogi.

V drugem delu sledita dva vsebinska sklopa razdeljena na štiri poglavja, kjer s pomočjo predstavljenih metod preverjam hipoteze. V prvih dveh poglavjih predstavim nastanek in razvoj bliskovite vojne in globoke bitke od konca prve svetovne vojne do začetka druge. Zadnji dve poglavji obravnavata soočenje in nadaljnji razvoj bliskovite vojne in globoke bitke med drugo svetovno vojno. Poudarek v vsebinskem delu je na treh parametrih, ki so bistvo delovnih hipotez: spremembe v vojaški tehniki in tehnologiji, spremembe v organizacijskih rešitvah in spremembe v doktrini. Tako oba sklopa smiselno vsebinsko povežem in prispevam pri obravnavi glavne hipoteze.

Nalogo sklenem z obravnavo hipotez na podlagi prejšnjih treh sklopov naloge ter s predstavitvijo virov in izbranih prilog.

2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Oborožene sile

so specializirana oborožena organizacija države, ki je pripravljena in organizirana za vodenje oboroženega boja. Ponavadi so razdeljene na tri zvrsti: kopensko vojsko, vojaško (vojno) mornarico in vojaško (vojno) letalstvo. Po mednarodnem vojnem pravu pa oborožene sile zajemajo tako kopenske, mornariške in letalske sile, kot tudi vse ostale oborožene formacije – policijske

enote, enote teritorialne obrambe, enote tovarniške zaščite, nacionalne straže, nacionalne garde in razne prostovoljne oborožene formacije, ki imajo v skladu z notranjimi predpisi države zunanje oznake, ne glede na svojo velikost in specialnost (Kotnik 1994: 5; Vojna enciklopedija 1974: 448-449).

Vojaška operacija

je najvišja oblika bojnega delovanja, s katero se izvajajo in usmerjajo boji za doseganje strateških in operativnih ciljev. Na strateškem nivoju jo izvajajo strateške ali strateško operativne skupine, na operativnem nivoju pa operativno taktične skupine. Glede na način bojnega delovanja je lahko napadalna ali obrambna. V prostoru jo izvajajo kopenske, zračne in pomorske sile. Njeni rezultati po obsegu delovanja so lahko strateški in operativni. Izvaja se na fronti ali v zaledju (Vojni leksikon 1981: 361). Operacije načrtujemo po etapah. Vsaka etapa je odvisna od cilja operacije, od moči, sestave in načina delovanja sovražnika in od značilnosti prostora. (Strategija oboroženega boja 1985: 264 - 265) Žabkar (2003: 164) operacijo definira kot sistem bitk, katerih sinergijski učinek je operacija.

Veščina vojskovanja ter strategija, operatika in taktika

Lubi (2002: 5-7) te pojme definira ter medsebojno poveže na naslednji način: »Veščina vojskovanja je teorija in praksa pripravljanja in izvajanja oboroženega boja in ena najpomembnejših disciplin v sistemu vojaške znanosti. Predmet proučevanja veščine vojskovanja je torej teorija in praksa oboroženega boja, operacije, boja in borbe. Veščina vojskovanja je področje človekove dejavnosti, ki se ukvarja z a) oblikovanjem in razvojem oboroženih sil, b) pripravo oboroženih sil na izvajanje oboroženega boja in c) organizirano uporabo oboroženih sil med izvajanjem oboroženega boja. Veščina vojskovanja se je z razvojem preobrazila od veščine do znanstvene discipline z lastnim predmetom in metodami proučevanja, terminologijo, zakoni in načeli. Na žalost pa je veščina vojskovanja zaradi tradicionalizma zadržala naziv »veščina,« kar številni uporabljajo kot dokaz, da veščina vojskovanja ni znanost. Veščino vojskovanja je potrebno obravnavati predvsem kot znanost, vendar pa hkrati tudi kot veščino.«

V nadaljevanju Lubi veščino vojskovanja tako deli na strategijo, operatiko in taktiko:

Strategija je teorija in praksa pripravljanja in izvajanja oboroženega boja v celoti, na celotnem ozemlju lastne in nasprotnikove države in v vseh različicah in fazah vojne. Strategija dobi cilje od vrhovnega političnega vodstva, uresničuje pa jih s pomočjo prostorskega in časovnega kombiniranja (vojaških) operacij.

Operatika je teorija in praksa pripravljanja in izvajanja operacij na kopnem, morju in v zraku. Operatika išče najprimernejše kombinacije bojev (v okviru operacije), s čimer uresničuje cilje, ki jih postavi strategija.

Taktika je teorija in praksa pripravljanja in izvajanja bojev in borb na kopnem, morju in v zraku. Taktika išče najprimernejše kombinacije borb (v okviru boja), s čimer uresničuje cilje, ki jih postavi operatika.

Anton Žabkar kampanjo definira kot sistem operacij, operacije kot sistem bitk, bitke kot sistem bojev, boje pa kot sistem dvobojev. S kampanjo se ukvarja strategija, z operacijo operatika, z bitko pa taktika (Žabkar 2003: 164).

Vojaška doktrina

je sistem utrjenih in osvojenih stališč in načel o organizaciji, pripravah in načinu uporabe oboroženih sil v miru in v vojni. Najpogosteje se med glavne dejavnike, ki opredeljujejo vojno doktrino, štejejo: obstoječa družbeno politična ureditev države, materialno - ekonomska raven razvitosti gospodarstva, geostrateški položaj, velikost in demografske značilnosti države, moč in struktura oboroženih sil, kakovost poveljniškega kadra, tradicije in mentaliteta prebivalstva. Vojaška doktrina ni nič drugega kot sprejeta teorija veščine vojskovanja, njen izraz v normativne okvire, ki se formulirajo v pravilih, navodilih, direktivah, priročnikih, itd (Vojna enciklopedija 1974: 551-553). Vojaška doktrina omogoča v razumni meri obvezujoče zaželene ali priporočljive metode operativne uporabe vojaške sile na vseh ravneh vojskovanja (strateški, operativni in taktični), zato, da je zagotovljena nujno potrebna stopnja uniformnosti načrtovanja in izvajanja vojaškega delovanja (Lubi 2002:11).

Bliskovita vojna

je način izvajanja bojnih delovanj, v katerih ena stran, običajno agresor, želi s hitrimi in nenadnimi prodori in udari razbiti nasprotnika v čim krajšem času in mu zadati čim večje izgube ter ga na ta način prisiliti h kapitulaciji. Osnovne sile bliskovite vojne so oklepne, mehanizirane in motorizirane enote, vojno letalstvo in zračno desantne sile (Vojna enciklopedija 1974: 657-658).

Pojem bliskovita vojna je v današnjem času postal zelo razširjen in lahko pomeni marsikaj. Če se omejim le na vojaško področje, pomeni hitro vojno - hitro končano, dobljeno ali vodeno vojno. V diplomskem delu sem zaradi obveznosti do slovenskega jezika uporabljal ta pojem, vendar z njim razumem tisto, za kar se v nemškem jeziku uporablja termin »Blitzkrieg.« Označuje vojaško doktrino nemške vojske, ki je bila teoretično razdelana v obdobju med prvo in drugo svetovno

vojno in v praksi uporabljana v obdobju druge svetovne vojne.² Njena značilnost so bile koordinirane zračno – kopenske operacije (operativni nivo), katerih cilj je bil obkoliti in uničiti nasprotnika (strateški nivo). Izvajale so jih formacije z edinstveno organizacijo in strukturo. To so bile predvsem oklepne divizije (nem. Panzer Divizionen), ki so se po potrebi združevale v višje operativne enote (oklepne korpuse in armade) in ki so delovale koordinirano z zračnimi flotami (nem. Luftflotten) oziroma s silami vojnega letalstva.

Oklepne divizije nemške vojske

Te formacije so bile iz vidika organiziranosti, sestave in nalog edinstvene. Druge vojske tistega časa niso imele tovrstnih enot, čeprav so imele enako ime: oklepne divizije. Zaradi njihove že omenjene edinstvenosti bi bilo enačenje nedopustno in netočno. Točno bi bilo uporabljati pojem »Panzer Divizionen.« Zaradi obveznosti do slovenskega jezika za nemške oklepne divizije uporabljam pojem »oklepne divizije,« vendar v enakem pomenu kot omenjeni nemški izraz.

Revolucija v vojaških stvareh (angl. RMA – Revolution in Military Affairs)

je sinergijski učinek sprememb na področju operatike, vojaške tehnike in tehnologije, človeškega dejavnika ter strukture oboroženih sil, ki radikalno spremeni naravo vojskovanja (Milovac 2002: 8). O tovrstnem preskoku je govoril že Fitzmonds in van Tal, ki trdi, da morajo biti za preskok v naravi vojskovanja izpolnjeni trije pogoji:

1. tehnološki razvoj
2. doktrinarne inovacije
3. organizacijsko – strukturne prilagoditve

Njihov sinergijski učinek so revolucionarne spremembe v naravi vojskovanja (Fitzmonds in Van Tal 1994: 25, 26).

Razvoj tehnologije in vojaške tehnike namreč sam po sebi še ne predstavlja zadostnega pogoja za revolucionarne spremembe na vojaškem področju. Slediti jim mora še napredno vojaško razmišljanje (Quanyou 1999: 39).

² Najboljši primer je operacija Rumeno (nem. Fall Gelb), konec pa predstavlja leto 1943 (Harkov in tudi Kursk).

3. NEMŠKA DOKTRINA V OBDOBJU MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO

3.1 Hans von Seeckt: Mobilno vojskovanje

Izid prve svetovne vojne je nemško vojsko prisilil k temeljitemu razmisleku o vzrokih poraza. Rezultat je bila nova doktrina nemške vojske – mobilno vojskovanje (nem. *Bewegungskrieg*), doktrina, ki je bila usklajena z novo realnostjo v kateri se je znašla Nemčija.³ »Med začetnim delom Weimarskega obdobja« (1921 - 1926) je vojska pod vodstvom gen. Hansa von Seeckta šla skozi temeljite in včasih boleče spremembe svojih metod vojskovanja. Rezultat je bila nova doktrina, ki je poudarjala mobilno vojskovanje. Proti koncu obdobja Republike je vojska pod vodstvom obrambnega ministra Groenerja in skupine mlajših častnikov, kot so bili von Blomberg, von Stulpnagel, von Schleicher, Lutz idr. začela z izdelavo konkretnih strategij nacionalne obrambe (nem. *Landesverteidigung*) in s snovanjem realistične operativne doktrine, ki je temeljila na spoznanjih iz stalnih vojnih iger in vaja (za tanke in druga mehanizirana vozila). Seecktovo teoretično delo o mobilnem vojskovanju je v kombinaciji s praktičnim delom mož kot npr Groenerja in Lutza ustvarilo bliskovito vojno, ki jo je nemška vojska presenečenemu svetu pokazala v zgodnjih dneh druge svetovne vojne« (Citino 1999: 5).

Leta 1915 je von Seeckt osebno videl (preboj pri Gorlicah), kako je 2. gardna divizija z dobro uporabo ognja in premika, zavzela 53 utrjenih ruskih položajev. Iz tega je potegnil sklep, da je tudi v prihodnje možno izbojevati odločilne manevrske bitke. Toda predpogoj so bile določene spremembe. Nova vojska bi morala biti veliko manjša od množičnih armad iz prve svetovne vojne, za katere je von Seeckt menil, da so anahronizem. Med vojno so se vse evropske vojske številčno povečale, padla pa jim je učinkovitost. Njihove velike množice napol izurjenih vojakov namreč niso mogle izsiliti zelene rešitve. Menil je, da zaradi njihove nemobilnosti. Nova vojna tehnika – oklep, letalstvo in hitrostrelna topništvo, jih je naredila za topovsko hrano majhnemu številu tehnikov na nasprotni strani. Von Seeckt je to povzel z izjavo: »Množica ne more manevrirati, zato ne more zmagati« (Citino 1999: 10). Superiorna mobilnost bi omogočila vojski, da v duhu stare pruske vojaške strategije deluje ofenzivno, s ciljem izvedbe bitke uničenja (nem. *Vernichtungsschlacht*). V tem času je francoska vojska videla bodočo vojno kot statično, pri čemer naj bi glavno vlogo igrala ognjena moč. V svojem članku »Moderne Heere« leta 1928 von Seeckt piše: »Uničenje nasprotnikove vojske je še vedno najvišji cilj v vojni. Popolna zmaga je še vedno

³ Nemška vojska je bila skrčena na sto tisoč vojakov in brez težke oborožitve. Njena naloga takoj po vojni pa je bila predvsem obračunavanje z notranjimi nemiri.

možna z izkoriščenjem superiorne mobilnosti. Cilj moderne strategije bo doseči odločitev z visoko mobilno in visoko zmogljivo silo, še preden se bodo začele premikati mase« (Citino 1999: 12).

Taktika infiltracije (angl. infiltration tactics), tudi Hutierjeva taktika.⁴

Kot odgovor na pat pozicijo v rovovskem bojevanju je nemška vojska v drugi polovici prve svetovne vojne razvila novo metodo bojevanja. To so bile t.i. jurišne enote (nem. Stosstruppen) s taktiko infiltriranja. Na bojišče se je vrnilo gibanje. To revolucijo v taktiki ni izvedlo vodstvo nemške vojske, ampak nemški pehotni vojak, ki je spoznal, da stare taktike ne delujejo. To ni bil izum enega človeka.

»Nemci so ustvarili jurišne divizije (nem. Stossdivizion). Pehota teh divizij je imela lahke mitraljeze, lahke minomete in metalce ognja. Njihova naloga je bila najprej odkriti in nato napasti šibke točke obrambe. Posebej izurjeni vojaki teh enot so imeli nalogo infiltrirati se v sovražnikovo obrambo in ne potiskati nazaj cele obrambne črte. Vsaka odporna točka se je zaobšla in je bila prepuščena drugemu valu. Glavni cilj napada so bili sovražnikovi artilerijski položaji. Predpostavljali so, da bo njihovo uničenje preprečilo organiziran umik sovražnika na drugo obrambno linijo. Pehota udarnih divizij je na prvo bojno črto privlekla lahko artilerijo in tako dobila neprestano ognjeno podporo. Podpiralo jih je tudi letalstvo. To je bil prvi primer uporabe t.i. bojnih skupin (nem. Kampfgruppen) - rodovsko kombiniranih enot, ki so tesno sodelovale med seboj. V tej taktiki ni bilo prostora za tanke, zato ni dosegala tako dramatičnih rezultatov in posledično v vojaški zgodovini žal ni dobila posebne pozornosti. V resnici pa je prav ta taktika predstavljala revolucijo v bojevanju in ni bila tako daleč od tistega, kar je kasneje dobilo naziv bliskovita vojna« (Deighton 1981: 165). Bistvo »Stosstrupp taktike« je bila uporaba samostojnih vodov ali bojnih skupin (Kampfgruppen), ki so bile oborožene z različnim orožjem – mitraljezi, granate, metalci plamena, artilerija idr. Vsaka skupina je napredovala samostojno, brez bočnega kontakta z drugimi napredujočimi skupinami. Ovire so zaobšli in pustili, da jih uniči regularna pehota. Pehota in topništvo sta se podpirala v največji možni meri. Tako je prišlo do veliko »majhnih bitk.« Kar se je začelo kot vojna armad in korpusov, je postalo vojna vodov. Nemčija je to taktiko začela uporabljati v bitkah z omejenimi cilji, v večjem obsegu pa je bila uporabljena v zadnji soški ofenzivi (Kobarid) in pri Cambraiu. Predstavljala je bistven element Ludendorffove ofenzive leta 1918.

Taktika »Stosstrupp« je zahtevala skoraj popolno decentralizacijo poveljevanja, prepustitev velikega dela avtoritete častnikov na nivo vodov, ognjenih skupin in posameznih vojakov, ki so izvajali napad. V tej luči Anderson (1994: 17-18) in Citino (1999: 17 - 20) pišeta, da je velik

⁴ Po poveljniku enot, ki so jo prve začele uporabljati.

paradoks, da se je ta decentraliziran in bolj »demokratičen« način vojskovanja pojavil v imperialni Nemčiji in ne na demokratičnem Zahodu. Ta taktika se je odpovedala dolgim topniškim pripravam. Uporabili so kratko in intenzivno koncentracijo topniškega napada, ki mu je sledil takojšen napad posebej izurjenih pehotnih jurišnih enot. Te enote so bile pripeljane na položaje neposredno pred napadom, s čimer so zagotovili element presenečenja. Topniški ogenj je bil koncentriran na sovražnikove odporne točke, ki so jih jurišne enote zaobšle. Koordinacija artilerije in pehote je bila izboljšana. Koordinacija med vsemi rodovi, ki so sodelovali v napadu, je bila za doseganje začrtanih ciljev ključna. Zaradi neobstoja mehaniziranega transporta pa omenjene enote niso mogle izkoristiti preboja, niti se niso mogle hitro okrepiti in popolniti ali nadomestiti oziroma rotirati (Williamson 1997: 177).

»Tisti, ki so se ukvarjali s preučevanjem bliskovite vojne so opazili, da kaže, da je cela metoda napada taktike infiltracije dvignjena na operativni nivo in opravljena s tanki, letali in mehanizirano pehoto. Pri tem bi motorizacija logistike rešila problem oskrbe, ki je mučila Hutierjevo taktiko iz prve svetovne vojne... Bliskovito vojno imamo zato lahko za logičen, evolucijski razvoj tradicionalne nemške vojne strategije. Če bi katera vojska »morala« priti do te inovativne doktrine, potem je bila to nemška vojska« (Williamson 1997: 193).

Iniciativa in decentralizirano poveljevanje

Poudarek na iniciativi nižjih ravni poveljevanja je bil predvsem posledica »Stosstrupp« taktike iz prve svetovne vojne.

Velik odmik od stare imperialne cesarske vojske (ter od drugih sodobnih vojsk tistega časa) je bilo tudi drugačno dožemanje sistema poveljevanja. V tem času se je nemška vojska vrnila k stari Moltkejevi tradiciji znani kot taktika naloge (nem. Auftragstaktik). Poveljnik je določil nalogo, jo na kratko in jasno razložil, potem pa metode in izbiro sredstev prepustil nižjim častnikom na terenu. Seeckt je s tem hotel zagotoviti, da nemška vojska ne bi trpela zaradi posledic zakasnelih ukazov, ki so pokopali cesarsko vojsko pri Marni. Seeckt to povzame z besedami: »Odločitev izhaja iz naloge in situacije« (Citino 1999: 13). Ta način vodenja se je ohranil tudi v drugi svetovni vojni, kjer so nemški vojaki kazali občutno več iniciative, kot njihovi nasprotniki.

Von Seeckt je poudarjal tudi pomen težišča (nem. Schwerpunkt) ter obkolitve v bitki. (to sta bila dva bistvena elementa bliskovite vojne). Napasti je treba na ugodnih mestih (najšibkejše nasprotnikove sile, breše v obrambni razporeditvi, teren), izvesti prodor v zaledje in napasti rezerve. Ta doktrina ni bila popolnoma nova. Kombinirala je starejše koncepte kot npr. težišče in decentraliziran sistem poveljevanja z novimi taktikami pehotnega napada (Stosstrupp). To ni bila

bliskovita vojna. Seeckt je to imenoval mobilna vojna (nem. Bewegungskrieg), taktični sistem, ki je kombiniral visoko manevriranje s tesnim sodelovanjem vseh rodov vojske (Citino 1999: 43).

»Bliskovita vojna ni bila izum nacističnega časa. Noben posameznik ni izumil bliskovite vojne. Rojstvo tega novega načina vojskovanja je bila evolucija, rezultat 15 letnih eksperimentov z doktrino, ki so se začeli v dobi von Seeckta« (Citino 1999: 244).

3.2 Rojstvo bliskovite vojne

»Direktni vpliv tehnologije na razvoj bliskovite vojne bi se lahko opazoval v primerjalni perspektivi. Bliskovita vojna je izkoristila novo tehnologijo, ta je ni ustvarila. Vsebina bliskovite vojne je bila uravnana kombinacija starih in novih rodov vojske, kot tudi tehnologije s ciljem, da se napade nov vojni cilj – sistem vodenja in poveljevanja, zvez in obveščevalno izvidniški del sovražnikove vojske. Četudi je bilo to v praksi le deloma doseženo, je bila to izrazita karakteristika te doktrine. Ko se vojaška tehnika bliskovite vojne opazuje s primerjalne perspektive, se ne prikaže kot posebno odločilen dejavnik. Tanki in letala so bili prisotni tudi v oboroženih silah Francije in VB. Inovacije v vojni doktrini pa praktično ni bilo« (Williamson 1997: 203).

Bliskovita vojna je zagovarjala poudarjeno mobilnost in hitrost pred ognjeno močjo, čeprav je bil razvoj tanka, jurišnega letala, hitrostrelnega protitankovskega in protiletalskega topa usmerjena k temu, da bi omenjeni sistemi lahko z veliko ognjeno močjo delovali na odločilnih točkah. Bliskovita vojna je favorizirala bitke v srečanju. Zračno moč je uporabljala ofenzivno in defenzivno s ciljem pripraviti pot napredujočim oklepnim enotam. Kot nemška doktrina s konca prve svetovne vojne je poudarjala taktiko infiltracije in bočne manevre tankov in pehote. Kot klasična doktrina izpred prve svetovne vojne pa je iskala obhodni manever po enem ali obeh bokih. V nasprotju s prejšnjo doktrino je bil njen namen dezorientacija nasprotnikovega poveljniškega sistema, kot tudi k uničenju sovražnikovih sil. To je dosegala z globokimi vdori v zaledje sovražnikove armade. Verjelo se je, da bi se lahko z napadom na sovražnikovo »glavo« izognili uničevanju celotne sovražnikove grupacije (Geyer 1986: 558).

General von Seeckt je usmeril nemško doktrino k večjemu poudarku na mobilnosti (nem. Bewegungskrieg). Začne pa tudi s skrivno politiko sodelovanja s SZ, ki je vodila do odprtja tankovske šole v Kazanu, kjer so nemški častniki dobili prve povojne praktične izkušnje s taktičnim usposabljanjem in urjenjem na pravih tankih. Začeli so tudi z izdelavo načrtov za tanke in izdelali prvih 5 prototipov.

»Vaje z maketami tankov v letih 1931 -1932 so bile resnično rojstvo bliskovite vojne. Po mnenju polkovnika Lutza je bil glavni problem ta, kako druge rodove (pehoto, artilerijo, pionirje idr.) in zvrst (letalstvo) oboroženih sil (OS) čim boljše izkoristiti za vlogo podpore tankom« (Citino 1999: 204).

Polkovnik Oswald Lutz (poveljnik motoriziranih transportnih sil), je po manevrih v letih 1931 - 1932 razdelal načela uporabe tankov. Le ta so veljala tudi v bliskoviti vojni:

1. Samostojno delovanje, ne pa vezanost na pehoto (ker pehota tankom odvzame hitrost in doseg) in uporaba tankov le na težiščih.
2. Množičnost – koncentracija sil (uporaba tankovskih enot najmanj v velikosti bataljona).
3. Presenečenje.

V svojih navodilih je poudarjal še pomen protitankovske obrambe, globokega ešaloniranja in sodelovanja med rodovi vojske (Citino 1999: 201).

Na manevrih leta 1932 je sodeloval že motorizirani korpus – do tedaj največja motorizirana formacija, preizkušena na manevrih v katerikoli državi. Na teh manevrih je bilo prisotnih tudi veliko vojaških atašejev. Med njimi tudi Mihail Tuhačevski, general RA in eden od tvorcev globoke bitke. To kar je videl, je bilo že blizu bliskovite vojne. Teoretično ozadje za novo vojaško doktrino je bilo tako izdelano že do leta 1933 – pred Hitlerjevim prihodom na oblast (Citino 1999: 212).

Pisna navodila nemške vojske (nem. Truppenführung) iz leta 1933 govorijo o nujnosti podpiranja tankovskih napadov z drugimi orožji; ne le s pehoto, ampak tudi z motorizirano artilerijo, protitankovskimi topovi, motoriziranimi inženirci, dimnimi zavesami, taktično zračno podporo. »Letalstvo podpira tanke s tem, da napada sovražnikove obrambne položaje, topništvo in enote v rezervi. Letala, ki letijo globoko v sovražnikovo zaledje, lahko ohranjajo zvezo s tanki in poveljniki kopenske vojske (KoV) in vojaškega letalstva (VL,) ter sporočajo o morebitnem sovražnikovem tankovskem napadu. Sovražnikove položaje bi zavzele mešane napadalne skupine (nem. Angriffgruppen), sestavljene iz pehote in artilerije, lahko pa tudi iz tankov. Po preboju fronte pride do prodora globoko v nasprotnikovo zaledje, kjer se napadejo njegovi poveljniški centri, rezerve« (Citino 1999: 226).

Pred vojno je bil v Nemčiji čas vse obsežnejših vojaških vaj. Tako je imela leta 1936 nemška vojska manevre, na katerih je sodelovalo že 50.000 mož. To so bili največji manevri v Nemčiji od

leta 1913. Že leta 1937 pa so bili novi manevri v Mecklenburgu,⁵ kjer je sodelovalo kar 160.000 mož, 25.000 konj, 21.000 vozil, 830 tankov in 54 letal. Na teh manevrih se je še posebej proslavila oklepna divizija. Vaja naj bi trajala 7 dni. Zgodilo pa se je za nemške manevre nekaj nezaslišanega. Že četrty dan je oklepna divizija osvojila je vse cilje, ki so bili na vaji zastavljeni, s čimer se je dejansko vaja končala.

Manevri leta 1937 so bili zadnji mirnodobni manevri nacistične Nemčije. Na njih je njihova vojaška doktrina dozorela. Letalstvo in oklepne enote so dosegle izjemno visoko raven sodelovanja. Izoblikovane in uporabljene so bile tudi druge enote – pionirji, motorizirano – izvidniške enote in padalci. Že čez nekaj mesecev (marec 1938) so bile oklepne divizije pred prvo pravo preizkušnjo⁶ (Citino 1999: 241).

O uporabi oklepne divizije govorijo pisna navodila vojne akademije »Kriegsakademie« iz leta 1938. »Če je situacija nejasna, ko izvidovanje ni možno oz. zanj ni časa, napad oklepne divizije vodi pehotna brigada, ki ji sledi oklepna brigada. Če je obrambna razporeditev nasprotnika odkrita, napad vodi oklepna. brigada. Artilerija podpira vsak napad, protitankovske enote naj bodo spredaj, bataljon motoristov ščiti pripravo napada in potem boke napada. Motorizirani izvidniški bataljon ščiti boke, inženirski bataljon opravlja specialne naloge (čisti ceste, popravlja mostove), divizijska zračna enota izvaja globoko izvidovanje. Pred napadom mora izvidovati na področju najmanj 120 – 150 km (en dan pohoda oklepne divizije)... Napad mora biti kombinacija presenečenja in sile. Pohod se izvaja ponoči, saj je podnevi težko prikriti množico vozil. Napad naj se, če se le da, začne ob zori. Ko se napada, naj bodo tanki uporabljeni množično in v veliki globini... Napaka je omejevati mobilnost tankov z mobilnostjo pehote. Cilj oklepne divizije je izvesti preboj obrambne linije, obiti krila sovražnikovih enot in napasti iz zaledja« (Citino 1999: 242).

3.3 Pristop k formiranju oklepnih divizij

Koncept oklepne divizije, formacije sestavljene iz oklepnih vozil, motorizirane pehote, artilerije in pionirjev, ni bil nemška iznajdba. Ideja je bila rojena že pred tem pri Britancih in Francozih. Rusi so se nagibali k tankovskim formacijam, ki bi prevzele tradicionalno strateško vlogo konjenice. Francozi so tanke videli kot orožja za podporo pehoti, oklepna izvidniška vozila pa kot naslednike konjenice. Britanci so tanke videli v dveh vlogah: izvidniški tanki v vlogi hitrih enot za izkoriščenje preboja fronte in težki tanki v vlogi podpore pehoti (Macksey 1976: 74).

⁵ Prvič je bil namišljen nasprotnik SZ. V predhodnih manevrih so preigravali vojne s Poljsko, Čehoslovaško, Francijo.

⁶ Sodelovanje pri priključitvi Avstrije (Anschluss).

Kako torej najbolje izkoristiti potencialne nove tehnike? Nemci so tu zavzeli radikalno drugačno stališče od drugih držav. Vse vojske tistega časa, z izjemo nemške, so pustile, da jim nova tehnika narekuje tudi spremembo doktrine in organiziranosti sil kopenske vojske (KoV) in vojaškega letalstva (VL). To je na prvi pogled pravilno, saj stara doktrina in organizacijske rešitve niso bile več ustrezne. Nemci pa so zavzeli drugo stališče – na podlagi potencialov tehnike in ob zavedanju njenih razvojnih omejitev so razvili novo doktrino (bliskovito vojno), ki je narekovala razvoj novih oborožitvenih sistemov (tanki, jurišna letala, oklepni transporterji pehote, mehanizirana artilerija...) z ustreznimi tehnično – taktičnimi lastnostmi in ob ustreznih organizacijskih rešitvah (oklepne divizije, zračne flote).

Bistvena razlika med nemško vojsko in drugimi vojskami tistega časa torej ni bila le doktrina (bliskovita vojna), ampak tudi razumevanje doktrine v odnosu do organiziranosti oboroženih sil (OS) in usmerjanja razvoja tehnike. Edino nemška vojska je že tedaj razumela, da mora doktrina določati način organiziranosti OS in razvoj tehnike. O tem je govoril tudi Guderian: »Kaj vpliva na oblikovanje doktrine? Relevantni dejavniki so geografski položaj države, moč ali šibkost njenih mej, njene surovine, njena industrija in stanje njene oborožitve v primerjavi s tisto, ki jo imajo njeni sosedi. Ko je rod vojske v fazi razvijanja, osnovna naloga ni slediti vsem trenutnim spremembam, nasprotno – treba je ohraniti določeno distanco do trenutnih trendov. Skozi proces razmisleka moramo identificirati jasne cilje in potem ohranjovati namenski tehnični razvoj skozi ves čas, ki je potreben za njihovo zorenje« (Guderian 1992: 168). Guderian že leta 1936 postavi zelo zanimivo tezo. V tistem času (pa tudi danes) so vojaški misleci postavljali tehniko nad doktrino. Tehnika (njene omejitve in zmogljivosti) naj bi določala tudi taktične postopke, organizacijsko strukturo OS in doktrino. Guderian pa ta odnos obrne: Doktrina naj pove, kakšna naj bo organiziranost oklepnih sil, kakšne lastnosti naj ima tehnika in v katero smer naj se razvija. Seveda pa mora biti odnos in vpliv dvosmeren – dialektičen. »Kontinuiteta je dosežena, ko je razvoj v enih rokah in to za daljše obdobje in ko te roke lahko delujejo s potrebno avtoriteto. Enotno usmerjanje je še toliko bolj pomembno, ko so novi rodovi OS v začetku svojega tehničnega in taktičnega oblikovanja njihove opreme in urjenja« (Guderian 1992: 168).

Nemci so se v primeru razvijanja in vzpostavljanja oklepnih divizij tega načela držali, druge države tistega časa pa ne.⁷

⁷ Primer drugačnega (napačnega) razumevanja razmerja tehnika – operatika – doktrina: »Na razvoj operacije je imel velik vpliv razvoj tehnike, v prvi vrsti tankov in letal. Izpopolnjevanje, masovna proizvodnja in njihovo množično vključevanje v oborožitev je pripeljalo do revolucionarnih sprememb ne le pri taktičnih in operativnih postopkih, ampak tudi v strategiji in vojni doktrini vseh strani v vojni« (Ninković 1984: 77). Celotna evolucija strategije se v mnogih delih (npr. Fuller, Toynee...) pojasnjuje z evolucijo vojaške tehnike: velike preskoke so povzročili falanga, legija, smodnik, mitraljez, motorizacija, atomsko orožje... To pomeni, da morajo biti vsi napori usmerjeni k odkrivanju nove tehnike in na izdelavo odgovarjajočih taktik. Strategija, ki bo upravljala s temi taktikami jim mora biti

3.3.1 Vpliv Sovjetske zveze

Guderian v svoji knjigi »Achtung Panzer!« omeni in citira teoretika Rdeče armade (RA) Križanovskega. Podobnost njegovega citata z doktrino globoke bitke je očitna: »Uspeh se lahko doseže le, ko se napade celoten obrambni sistem bolj ali manj sočasno. Ko se napad začne, mora biti sovražnikovo zaledje izpostavljeno opazovanju iz zraka, da se odkrijejo premiki sovražnikovih rezerv in da se nanje usmeri bojno letalstvo. Letalske sile morajo preprečiti ali vsaj upočasniti prihod okrepitev na območje preboja« (Guderian 1992: 15). »Ruska praksa je kupovanje in preizkušanje najboljših modelov zahodnih tankov in njihova modifikacija za lastne potrebe ter samostojno proizvodnjo. Podobno svobodno so razvili tudi taktiko« (Guderian 1992: 145).

Guderian citira Križanovskega tudi glede uporabe teh mehaniziranih sil: »Odločilen uspeh je dosežen s sočasnim uničenjem glavnih sovražnikovih sil v njihovi celotni globini - taktični in operativni.«

SZ je zato razvijala tri vrste moto-mehaniziranih sil:

1. Sile za neposredno/takojšnjo pehotno podporo.
2. Sile z velikim dosegom za pehotno podporo.
3. Sile z velikim dosegom.

Posledično je razvijala tudi tri vrste tankov:

1. Lahke tanke vključene v pehotne formacije.
2. Težke tanke za preboj.
3. Hitre tanke za udar po zaledju.

Po mnenju Guderiana je bila to prevelika specializacija tankovskih sil. »Število ruskih tankov je ocenjeno na 10.000 in 1200 oklepnih izvidniških vozil. To so impresivne številke tudi zato, ker bo oklep sodeloval z močnim in modernim letalstvom. Leta 1936 so bile v Beloruskem in Moskovskem vojaškem okrožju velike vojaške vaje s ciljem preizkusiti sodelovanje med moto-mehaniziranimi silami in letalstvom. Letalstvo je na teh vajah v sovražnikovo zaledje prvič dostavilo padalske enote in tudi lahke oklepne enote... Veliko tujih sil je od Rusov prevzelo idejo padalskih in zračnodesantnih sil« (Guderian 1992: 148, 149). Preroški pa se zdi del knjige, ki se ukvarja s SZ. Guderian zaključa: »Rusija ima najmočnejšo vojsko na svetu, številčno in tudi glede modernosti orožja in opreme. Rusi imajo prav tako najmočnejše letalstvo. Rusija ima ogromno surovin in velikansko oborožitveno industrijo, ki je postavljena v osrčju velikanskega imperija. Časi, ko Rusi niso imeli občutka za tehnologijo, so minili. Računati bomo morali s tem, da Rusi

podrejena... To pa je resna zabloda, ki je še nevarnejša, ker nosi v sebi del resnice... Povsem jasno je, da napredek v tehniki in taktiki daje veliko prednost tistemu, ki jih koristi in to s tem, ker ta napredek daje dopolnilna ali učinkovitejša sredstva strategiji (Bofr 1968: 50).

lahko razvijejo in naredijo svoje lastne stroje in da nam takšna preobrazba mentalitete Rusov postavlja vzhodno vprašanje v najbolj resni obliki v zgodovini« (Guderian 1992: 15).

Sporazum iz Rapalla leta 1922 o sodelovanju med vojskama Nemčije in SZ.

Ta sporazum predstavlja skupne temelje bliskovite vojne in globoke bitke. Obe doktrini sta se več kot deset let razvijali druga ob drugi. Bistvo sporazuma je bilo jasno: Nemčija je v SZ ustvarila osnove za ponovno vzpostavitev svojih oboroženih sil, SZ pa je poleg tehnologije dobila tudi možnost urjenja svojih vojakov skupaj z nemškimi.

Med ključne nemške cilje omenjenega sporazuma sodijo:

- Razvoj naprednih tehnologij, teoretičnih aplikacij ter programov urjenja – brez vpletanja kake tretje strani.
- Pridobiti izkušeno in izurjeno osebje.
- Razvoj njim prepovedanih oborožitvenih sistemov.
- Razvoj novih operativnih postopkov na temelju prej navedenih dejavnikov.

Leta 1926 je bila tako v Kazanu odprta tankovska šola (med inštruktorji je bil tudi H. Guderian). Poleg tega je leta 1925 v Lipecku začela delovati letalska šola, kjer je do leta 1933 šolanje opravilo 1200 nemških pilotov. Večji del razvoja bombnika strmoglavca Ju-87 Stuka je bil opravljen prav tu. V Moskvi pa je delovala šola za častnike, skozi katero so šli Keitel, Mannstein, Model idr. Hitler je leta 1933 vojaško sodelovanje povsem ustavil, ekonomsko pa zmanjšal (Barić 2001: 77).

3.3.2 Vpliv Velike Britanije in Francije

V povojni zahodni strokovni literaturi se povečuje vpliv predvsem angleških teoretikov (Lidell Hart in Fuller) na razvoj bliskovite vojne. J.F.C Fuller⁸ si je ustvaril ime kot avtor revolucionarnega načrta »Plan 1919,« v katerem je govoril o uporabi okrog 5000 težkih in srednjih tankov z bližnjo podporo letalstva s ciljem napada na nemški poveljniški sistem (Bond, Alexander 1986: 601).

Liddel Hart je v knjigi »Achtung Panzer« omenjen le enkrat.⁹ Omenjen pa je vpliv eksperimentalne mehanizirane sile Velike Britanije (VB) iz leta 1927.¹⁰ Do začetka 30-ih let je namreč nemška

⁸ Leta 1933 se upokoji in začne sodelovati s fašističnim gibanjem v VB (Sir Oswald Mosley).

⁹ To velja za izvornik. V angleškem prevodu iz konca sedemdesetih preteklega stoletja je njegov vpliv umetno napihnen. V tem ponatisu je L. Hart omenjen večkrat, Guderian naj bi ga imel celo za svojega učitelja (L. Hart po koncu vojne pomaga Guderianu v ujetništvu, slednji pa mu vrne uslugo).

¹⁰ Leta 1927 so Britanci izdali navodila za urjenje tankov in oklepnih avtomobilov »Provisional Instruction for Tank and Armoured Car Training, Part 2« ter formirali eksperimentalno mehanizirano brigado. Ta formacija je bila sestavljena iz tankov, mehanizirane pehote in artilerije.

vojska celo uporabljala prevod navodil britanskega GŠ kot svoj priročnik za mehanizirano vojskovanje.

Guderian v svoji knjigi (1992: 74) poleg teh navodil britanskega GŠ izrecno omeni tudi Swintona¹¹ in njegova načela o učinkoviti uporabi tankov. Ta načela so Nemci posvojili:

- ustrezen teren
- množična uporaba
- presenečenje

Če je bil nemški pristop k načinu uporabe in organiziranosti oklepnih sil izražen v strukturi in nalogah oklepnih divizij (večrodovske, samostojne in povsem mehanizirane operativne enote), so Britanci in Francozi zavzeli drugo stališče.

Decembra 1935 je VB razpustila konjeniške enote in namesto njih oblikovala mehanizirano mobilno divizijo (angl. Mechanized Mobile Division) Ta enota je bila zmožna izvajati operativne naloge. Poleg tega je VB načrtovala še vzpostavitev tankovskih bataljonov (14) za podporo pehote (Guderian 1992: 140). S tem je VB stopila na popolnoma drugo pot v razvoju in načinu uporabe tankov kot Nemčija. Ta pot je pomenila razpršitev razpoložljivih virov (pehotni tanki, tanki za samostojno delovanje) in posledično njihovo neracionalno uporabo v primerjavi z Nemci, ki so vse razpoložljive vire uporabili za formiranje operativno samostojnih oklepnih divizij. Podobno pot kot VB so izbrali tudi v Franciji in SZ.

Še dlje so šli Francozi, ki so edini smisel obstoja tanka videli v njegovi vlogi podpore pehoti in v vlogi izvidniških enot. »Leta 1937 je francoska tankovska šola še vedno zagovarjala podrejanje tankov pehoti in potrebo po množični artilerijski podpori. Priročnik o tanku iz leta 1937 se odreče diskusiji o mehaniziranih divizijah in izrabi preboja z njihovo pomočjo. Večinoma govori o dogmatski podreditvi tanka pehoti« (Williamson 1997: 121).

O prenapihnjem vplivu Britancev na razvoj bliskovite vojne pa govori tudi Deighton (1981: 157), ki trdi, da je bliskovita vojna izšla iz pruske vojaške doktrine: »Ne glede na ideje, ki so jih Nemci morda prevzeli od Britancev, je eno povsem gotovo: Bliskovita vojna je izšla iz pruske vojaške doktrine. To se jasno vidi v navodilih o vodenju bočnega napada (H. von Moltke 1869), v teorijah taktike obkoljevanja nasprotnika (Schlieffen), teorijah o mobilnosti (oskrba s kamioni) H. von Seeckta in v taktiki infiltracije nemške pehote iz leta 1918.«

¹¹ Poveljnik tankovskih enot angleškega ekspedicijskega korpusa med prvo svetovno vojno.

3.3.3 Vpliv španske državljanske vojne

V času španske državljanske vojne je nemška vojska prišla do pomembnih spoznanj. To je bila ena izmed redkih situacij v razvoju nemške strategije, ko so bili izkušnje s tehniko prenesene direktno v doktrinarni princip. Nemci so spoznali, da bombardiranje mest s ciljem doseči psihološki učinek na civilno prebivalstvo, s čimer se je želelo izničiti voljo nasprotnika za vodenje organiziranega odpora, ni doseglo pričakovanih rezultatov. Spoznali so, da bombardiranje iz horizontalnega leta ni bilo ravno natančno, tako da napadi na industrijske cilje niso bili lahki. Odkrili so tudi, da je bila podpora operacijam KoV dobra in da se je izplačala (Williamson 1997: 199). Posledično Nemci niso razvijali strateškega bombniškega letalstva, kot npr. Britanci in SZ.

Na manevrih v Nemčiji leta 1938 (po španski državljanski vojni) je bilo razvidno, da nemška vojska ni odstopila od začrtane smeri razvoja in organiziranosti svojih oklepni formacij. Ohranila je oklepne divizije in njihov način uporabe. Kaj so si o tem mislili v drugih vojskah piše Guderian: »Opazovalci – britanski častniki so dvomili, da je v vojni možno uporabiti toliko tankov, kot na manevrih. Menili so, da je tank podporno orožje pehote« (Guderian 2000: 46). Torej so po španski državljanski vojni vse tedanje države, z izjemo Nemčije, opustile ali zanemarile idejo o samostojnih višjih oklepni enotah.¹²

3.4 Struktura oklepne divizije

Nemčija zaradi določil mirovne pogodbe it Versaillesa po prvi svetovni vojni niso smeli imeti mehaniziranih sil. Izjemo so predstavljali »oklepni tovornjaki za transport žive sile«¹³ Problem je bil rešen leta 1933 (na oblast pride Hitler) in Guderian¹⁴ »oče oklepni divizij« je dobil prave tanke. »1. julija 1934 je bilo ustanovljeno Poveljstvo oklepni sil (nem. Kommando der Panzertruppen) pod vodstvom general polkovnika Lutza. Imelo je nalogo nadaljevati eksperimente z mehaniziranimi silami ter raziskati in testirati taktične strukture, ki bi te nove formacije najbolje izkoristile. Jeseni 1935 so bili veliki manevri pri Munsterlagerju, katerih najpomembnejša posledica je bila odločitev o ustanovitvi treh oklepni divizij. Slednje so bile pod poveljstvom oklepni sil formirane 16.10.1935. Tankovske in protitankovske sile, motorizirana pehota in izvidniške enote so

¹² Rdeča armada po španski državljanski vojni (ter po stalinovi čistkah med častniškim kadrom RA) svoje oklepno mehanizirane korpuse razpusti in vojaško tehniko porazdeli med pehotne divizije.

¹³ ... »Vendar pa je obstajala ena ovira: dejstvo, da se naše vojaško in politično vodstvo ni upalo osvoboditi omejitve iz Versaillesa. Kar se tiče našega rodu je bil odločilen korak narejen skoraj čez noč, ko je bila izvršilna oblast predana A. Hitlerju- 30.1.1933. Oklepne plošče naših vozil so postale vidno močnejše in so bile sedaj neprebojne za ulične pobaline, ki so se zabavali s tem, da so skozi njih vrtali luknje. Leseni topovi so izginili... Začeli smo eksperimentirati z motorizirano pehoto in tanki« (Guderian 1992: 162).

¹⁴ »Mogoče se je le enkrat v zgodovini zgodilo, da je isti človek vplival na razvoj nekega orožja, organiziral in vodil urjenje vojakov, ki bodo to orožje uporabljali, sodeloval v načrtovanju ofenziv, v katerih bo to orožje odigralo glavno vlogo in nazadnje povedel to silo v boj. Prav to se lahko trdi za Heinza Guderiana« (Deighton 1981: 179).

bile ustanovljene kot nov rod OS pod pristojnostjo Motoriziranih bojnih sil (nem. Kraftfahrkampftuppen)« (Guderian 1992: 162).

Guderian je bil goreč zagovornik vključevanja vseh razpoložljivih tankov v oklepne divizije in nasprotuje njihovi delitvi med pehotne divizije: »Če tanke delimo po celi fronti med pehotne divizije, bodo ti uporabljeni na slabše prehodnem ali za tanke neprehodnem terenu – torej bodo neuporabni. Če pa jih koncentriramo na primernem zemljišču, tu dosežemo premoč in polno učinkovitost tankov (celotna fronta je za tanke le redko prehodna)« (Guderian 2000: 45).

Nemci so od ustanovitve prvih treh oklepnih divizij pa do začetka operacije Barbarossa (kjer naj bi dosegli optimalno strukturo) šli skozi več reorganizacij oklepnih enot. O tem in še posebej o ključnem razmerju med številom pehote in tankov v oklepnih divizijah piše Babić: »Prve oklepne divizije so bile ogromne. Imele so tudi po 500 tankov. Odnos med tanki in pehoto je bil v taki diviziji neustrezen (oklepna divizija leta 1937 je imela razmerje med tankovskimi četami in pehotnim četami 46:9)« (Babić 1981: 32). Po okupaciji Poljske so Nemci svoje divizije reorganizirali. Ukinili so lahke divizije in jih preoblikovali v oklepne ter v njih zmanjšali število tankov. Tedaj je imela oklepna divizija 320 tankov in razmerje pehotne čete: tankovske čete 32:32 oz. 1:1. Po zmagi nad Francijo leta 1940 so Nemci ponovno reorganizirali svoje oklepne divizije in povečali njihovo število. To so izvedli s pomočjo vojnega plena in z zmanjšanjem števila tankov v obstoječih oklepnih divizijah na 180. Zmanjšali so tudi moč pehote v teh divizijah. Tedaj je bil odnos 18 tankovskih : 12 pehotnim četam oziroma 1,5:1 (Babić 1981: 33).

1.4.1 Elementi oklepne divizije

a) Oklepno in motorizirano izvidovanje

Guderian je izvidovanje delil na zračno, kopensko, komunikacije in vohunstvo. Vojaško izvidovanje je delil na operativno, taktično in bojno raven. »V boju oklepno izvidniške enote delujejo večinoma ofenzivno, kar je najboljši način za uničenje nasprotnikovih izvidniških zmogljivosti in za izboljšanje naših... Izkoristiti moramo vsako priložnost za povzročitev izgub sovražniku, dokler je bojevanje moč kombinirati z glavno nalogo: izvidovanjem. Moderna oklepna izvidniška vozila imajo dovolj ognjene moči, da se lahko uporabijo za različne bojne naloge: zasledovanje, kritje umika, ščitenje drugih sil, varovanje bokov in zaledja« (Guderian 1992: 163).

Izvidniške sile v sklopu oklepnih divizij so bile eden od bistvenih elementov v fazi načrtovanja napada (primer iskanja šibkih mest nasprotnikove obrambe), izvedbe napada (primer neposrednega sodelovanja pri napadu, zavarovanja napada) in v fazi premika divizije. Bliskovita vojna je težila k izvajanju bitke v srečanju in se izogibala frontalnim udarom na pripravljene obrambne položaje. V

teh bitkah ima še posebej veliko vlogo izvidovanje. Od njegovih rezultatov je odvisna zmaga nad nasprotnikom (doseganje in ohranjanje presenečenja, zavzemanje ugodnih položajev in izvedba manevra)« (Tenkovi i tenkovske jedinice 1984: 249).

b) Protitankovske enote

V protitankovski obrambi delujejo vse enote – protitankovska artilerija, inženirci, pehota,¹⁵ tanki in topništvo. Guderian (1992: 165) je v fazi obrambe govoril tudi o globoki razporeditvi sil. »Pričakovati moramo, da bo protitankovsko topništvo razporejeno po celotni globini območja obrambe. Napadalec si ne more privoščiti prodora v zaledje, dokler je na merkih teh topov. Sovražnikove topniške baterije bodo v obrambi igrale aktivno vlogo in morajo biti zato napadene istočasno kot protitankovsko topništvo v celotni globini obrambne črte. Po preboju lahko pričakujemo protinapad nasprotnikovih tankov. Če nismo sposobni premagati nasprotnikovega oklepa, je preboj propadel. Vse je odvisno od zavlačevanja prihoda nasprotnikovih protitankovskih rezerv in tankov in čim hitrejšega preboja v globino nasprotnikove obrambe in napada na poveljniške centre in rezerve. Najboljši način za upočasnitev prihoda rezerv je z letalstvom. To je verjetno tudi njegov največji prispevek k bojem na tleh« (Guderian 1992: 179).

Za protitankovsko obrambo so Nemci začeli načrtno razvijati tudi povsem novo tehniko: samovozno protitankovsko artilerijo. »Inšpektorat za Mehanizirane sile je začel leta 1935 zelo uspešno eksperimentirati s samovozno protitankovsko artilerijo na kolesih« (Guderian 1992: 166). To je lep primer nemškega razumevanja razmerja doktrina – tehnika. Tu tehnika še ni razvita, vendar jo na podlagi zahtev doktrine načrtno razvijajo.

c) Tankovske sile

Nosilci udarne moči v oklepnih divizijah so bili tanki. Bistvena razlika med oklepno divizijo in oklepnimi enotami drugih držav tistega časa so bile njene naloge in posledično organiziranost oklepnih enot. Nemci so vse svoje tanke vključili v oklepne divizije. Guderian to odločitev pojasnjuje z naslednjimi argumenti: »Če bodo tanki vključeni v pehotne divizije kot njihov sestavni del, bodo izgubili zmožnost koncentracije na odločilnem mestu. Veliko jih bo tako končalo na terenu, ki jih zaustavlja ali upočasnjuje in jih izpostavlja težkim izgubam. Morali se bodo premikati v skladu s počasno taktiko konjsko vlečne artilerije in pehote na pohodu. Možnost hitrosti in upanja na presenečenje in odločilen uspeh v boju je v takem primeru neizkoriščena. Težko bo uporabiti tanke v večjem številu, kar je zaradi povečanih protitankovskih zmogljivosti današnjih armad še bolj pomembno, kot je bilo leta 1917. Poleg tega ne bomo mogli držati tankov v rezervi, zaradi česar bomo izgubili tudi sredstvo za izkoriščenje uspeha prvega ešalona. Sovražniku bomo dali čas,

¹⁵ Protitankovski topovi.

da pripelje rezerve in da se ponovno razvrsti globlje na bojišču ter nam s tem onemogoči poizkus obkoljevanja« (Guderian 1992: 169). Iz predstavljenih nalog oklepnih sil izhaja tudi njihova organizacijska struktura. Take tankovske sile morajo biti skoncentrirane v velikih formacijah in podprte s komplementarnimi pomožnimi orožji, ki jih uporabljajo za samostojno delovanje. Uporabljeni morajo biti množično v širini in globini. Težijo k izrabi taktičnega uspeha za doseganje operativnega. Zato bo koncentrirano delovanje tankovskih sil vedno uspešnejše kot razpršeno, ne glede na to, ali govorimo o obrambi ali napadu, o preboju, obkoljevanju, zasledovanju sovražnika ali protinapadu (Guderian 1992: 170).

V skladu s to filozofijo so bile ustanovljene oklepne divizije, ki so vsebovale tanke in vse, kar so ti tanki potrebovali v smislu (ne)bojne podpore in komplementarnosti orožij, vse v izdatnem številu in seveda popolnoma motorizirano ali mehanizirano.

d) Motorizirana pehota

Poleg izvidniških in protitankovskih enot je bila motorizirana pehota naslednji dejavnik, po katerem se je nemška oklepna divizija razlikovala od drugih oklepnih enot. Guderian to vključenost motorizirane pehote v strukturo oklepnih divizij utemeljuje z izkušnjami iz prve svetovne vojne: »Izkušnje bojev iz leta 1917 in 1918 kažejo, da tanki in pehota lahko delujejo skupaj le, če so podvrženi pogostemu in temeljitemu urjenju v smislu (ne)bojnega sodelovanja. To najbolj deluje, ko se določeno število pehotnih enot vključi v tankovske enote za stalno« (Guderian 1992: 171).

Oklepno mehanizirano bojno vozilo pehote »Sd. Kfz 251,« je bilo novo tehnično sredstvo, razvito posebej v ta namen. Vozilo Sd.Kfz 251 je spremenilo bojno vrednost oklepnih divizij. Transportiralo je pehoto, tako da je lahko nastopala vzporedno s tanki. Skupaj s pehoto je dostavljalo še težke minomete in težke mitraljeze vse do prve bojne črte. Kasneje je postalo tudi najbolj priljubljeno vozilo izvidniških enot. Vendar je prav vsestranskost omenjenega vozila prinesla nove težave. Polgoseničarje so zase vse bolj zahtevali tudi drugi rodovi: za dovoz streliva, za polaganje telefonskih kablov, evakuiranje ranjencev, artilerijsko opazovanje, kot oklepno poveljniško vozilo (Deighton 1981: 210). O vlogi in pomenu teh vozil govori tudi Guderian: »Mehaniziranih vozil za tankovske podporne enote ni bilo nikoli dovolj. Jasno je bilo, da bo učinkovitost tankov rasla premosorazmerno z zmogljivostjo pehote, artilerije in drugih rodov, ki jih spremljajo po manevrskem zemljišču. Hoteli smo lahka oklepna vozila (SdKfz) za pehoto, bojne inženirce in saniteto; oklepne samovozne topove za artilerijske in protitankovske bataljone in

različne tipe tankov za izvidovanje in zveze. Teh vozil v opremi divizij ni bilo nikoli dovolj¹⁶ (Guderian 2000: 37).

Pionirji

Eden od osnovnih elementov bliskovite vojne so bile pionirske enote. Nemški jurišni pionir je bil visoko izurjen specialist, ki ga je bilo videti v prvi bojni črti, na mestih, kjer je potekal najhujši boj. Oboroženi so bili s specialno opremo – metalci ognja, minami, raznimi eksplozivnimi sredstvi, napravami za ustvarjanje dimnih zaves, detektorji min, bodečo žico ipd. Imeli so tudi gumijaste čolne in pontone za prečkanje rek. V vsaki diviziji sta bili tudi po dve enoti za izgradnjo mostov. Za to in druge naloge so imeli posebno opremo: motorne žage, kompresorje, električne generatorje, varilne aparate (Deighton 1981: 212).

Guderian naloge jurišnih pionirjev opiše takole: »Jurišni pionirji bodo verjetno morali spremljati prvi val napada v vsaki bitki preboja. Morajo biti izurjeni, da najdejo mine in druge ovire v kritju teme in megle in da jih onesposobijo. Za to morajo dobiti potrebno opremo in vozila. Pred napadom morajo očistiti dovozne poti, mostišča čez reke, močvirja ali ojačati mostove, ki so prešibki za tanke. Neposredno pred napadom morajo v dosegu sovražnikovega ognja odstraniti ovire in mine. To morajo narediti kar se da hitro, saj je to znak za alarm pri branilcu. Za to nalogo bodo inženirci potrebovali oklepna vozila prilagojena za odkrivanje in čiščenje min, tanke za polaganje mostov in amfibijske tanke. Mehanizirana pehota (nem. Panzerpioniere) potrebuje specialno opremo in urjenje. Med njihove naloge spadajo še protitankovska obramba ter sodelovanje z oklepom med napadom« (Guderian 1992: 179-194).

e) Topništvo

Guderian meni, da je za topniške enote oklepnih divizij nujno razviti novo tehniko samovozno oklepno topništvo (nem. Panzer Artillerie): »Ne pride v poštev, da bi uspešnemu tankovskemu napadu sledilo topništvo s konjsko vleko. Oklepni napad rabi odzivno, hitro in točno artilerijo, ki je zmožna z vso hitrostjo slediti napadu« (Guderian 1992: 193).

Bliskovita vojna se od globoke bitke zelo razlikuje ravno glede načina uporabe artilerije. Prednost sta imela razvoj in uporaba mehanizirane artilerije, ki je lahko z ognjem spremljala prodor oklepnih enot v globino. O vlogi artilerije oklepnih divizij piše tudi Guderian: »Vprašanje v zvezi s topništvom je, ali naj pred tankovskim napadom deluje daljše ali krajše topniško bombardiranje in kdaj naj se to začne. Ena stvar je gotova – krajša kot je topniška priprava, boljše je. Predolgo

¹⁶ Pomen teh vozil za nemško vojsko je bil ogromen – na to kaže tudi to, koliko različnih izvedb za razne naloge so razvili (glej prilogo).

bombardiranje izda kraj in do neke mere tudi čas napada. Dovolj branilcem, da alarmirajo svoje rezerve in se pripravijo na obrambo. Dolgo bombardiranje naredi zemljišče težje prehodno, kar se pozna na hitrosti napredovanja. Krajše bombardiranje pa je nujno za zaščito inženircev, če morajo odpreti poti za tanke, očistiti ovire ali narediti prehode čez vodne ovire ali močvirja. Zbiranje velikih količin topov in streliva je postopek, ki porabi veliko časa in je preveč opazno. Zato lahko ogrozi element presenečenja. Zdi se boljše napasti brez topniške priprave in s prednostjo popolnega presenečenja. Ko pa se napad začne, mora biti podprt s topništvom« (Guderian 1992: 192).

2.4.2 Taktika oklepnih sil in njihovo sodelovanje z drugimi rodovi

Bliskovita vojna je velik pomen dajala sočasnemu napadu celotne globine sovražnikove obrambe. Ta naloga se je lahko izvršila le z velikimi oklepnimi silami, razvrščenimi v globini lastne bojne razporeditve in z oklepnimi enotami in poveljniki, ki so se naučili bojevati v velikih formacijah. Preboj je moral biti tudi dovolj širok, da sovražnik ni mogel z ognjem napasti njegove osrednje osi. Če je bilo območje preboja v dosegu mitralješkega ognja, druge enote tankom niso mogle slediti. Potrebne dejavnike za odločilen tankovski napad lahko povzamemo s temi pogoji: ugoden teren, presenečenje, množičen napad v potrebni širini in globini (Guderian 1992: 180; Razvoj taktike 1962: 131).

Nemška doktrina je velik pomen dajala tudi zvezam in sodelovanju z letalstvom: »Tankovske sile so usmerjane z radiem. V primeru nujnosti spoštovanja radijske tišine, se ukazi in sporočila lahko pošiljajo z letali, vozili ali preko telefona. Težiti moramo k temu, da imamo območje napada pred sabo pokrito s strani letalskega izvidovanja. Pred napadom je z izvidovanjem potrebno pokriti dostopne poti in zbirna mesta, verjetno zemljišče našega napada in sovražnika, ki ga bomo lahko tam srečali. Osnova za naš načrt napada so študije zemljevidov, ocene fotografij posnetih iz letal, zasliševanja ujetnikov in drugi podatki iz obveščevalnih virov. Presenečenje je osnovnega pomena za možnost zmage. Velika operativna in taktična mobilnost oklepnih sil je še posebej uporabna za presenečenje. Priprave za napad so tako lahko kar se da osredotočene in kratke, prihod na bojišče pa se opravi v temi. Po dolgem nočnem pohodu se posadke zamenjajo« (Guderian 1992: 181).

Bojne formacije

»Preprostejše kot so, lažje jih je vzdrževati in hitrejši bo prenos ukazov. Najmanjša bojna enota je vod, ki je sestavljen iz treh do petih tankov. Po terenu se premikajo v valovih (nem. Wellen) in linijah (nem. Linien) s približno 50 m medsebojne oddaljenosti« (Guderian 1992: 182).

Faze napada oklepne divizije po Guderianu

- Začetna razporeditev (nem. Entfaltung): Razporeditev v končno globino in širino napada. Posamezne enote (vodi) se še vedno premikajo v koloni zaradi večje hitrosti napredovanja.
- Polna razporeditev (nem. Aufmarsch) se takoj pred akcijo oblikuje v bojno formacijo. Omenjen manever je še posebej zahtevno izvesti ponoči, saj mora biti izveden hitro, ker poteka neposredno pred sovražnikovim nosom.
- Ognjeni boj: izkoriščanje zemljišča, zmanjšana hitrost premika; če se da, se tudi ustavijo (Guderian 1992: 182).

Guderian si napadalne oklepne enote predstavlja razvrščene v 4 bojne črte:

1. Prva črta naj ustavi sovražnikove rezerve, vključno s tanki, odstrani poveljniška mesta in uniči protitankovska orožja, ki jih bo našla na poti do njih. V druge boje naj se ne vpleta.
2. Druga črta ima nalogo uničiti sovražnikovo artilerijo in vso protitankovsko topništvo v njeni bližini.
3. Tretja črta naj popelje pehoto skozi bojno območje nasprotnikove pehote in v tem procesu temeljito očisti vse nasprotnikove sile, da lahko podporne enote sledijo tankom pri nadaljnjem napredovanju.
4. Četrto črto lahko oblikujemo, če imamo dovolj veliko število tankov. Deluje kot rezerva (Guderian 1992: 190; Editors of Command Magazine 1996: 53).

»Celoten silovit napad mora zaobseči sovražnikovo obrambo na široki fronti in se s serijo valov usmeriti proti načrtanim ciljem. Naša prva črta mora biti zelo močna, druga in tretja sta lahko šibkejši. Boke lahko zaščitimo s protitankovskimi topovi ali drugimi orožji« (Guderian 1992: 191).

»Ključnega pomena je bil Hanomag¹⁷, ki je omogočil mehanizirani pehoti oklepnih divizij (nem. Panzergrenadirjem), da so dohajali tanke in tako preprečili najpogostejši vzrok poraza tankov – njihovo nezmožnost, da sami obdržijo ozemlje« (Editors of Command Magazine 1996: 54). RA ni imela podobne vojaške tehnike.

¹⁷ Oklepno mehanizirano bojno vozilo pehote, ki je predstavljalo kvalitativno prednost nemške oklepne divizije nasproti ruskim oklepno mehaniziranim korpusom, ki primerljivih oborožitvenih sistemov niso imeli (v prilogi so prikazane izvedbe vozil SdKfz 250).

3.4.3 Pomen letalstva

Na začetku prve svetovne vojne so ga uporabljali za izvidovanje. Med vojno je dobilo še druge naloge. Največja grožnja je tako postalo specializirano letalstvo za napade na cilje na zemlji.¹⁸ »Letala so postala ofenzivno orožje prvega razreda. Odlikovala jih je njihova hitrost, doseg in učinek na cilj« (Guderian 1992: 128).

Do druge svetovne vojne se je ognjena moč in bojna vrednost letalstva zelo povečala. Letalske sile razvitih držav so dojemale letalstvo kot zvrst, ki deluje samostojno in z lastnimi operativnimi nalogami in strateškimi cilji.¹⁹ Nemčija je bila edina država, ki v doktrini letalskih sil ni imela predvidenega samostojnega strateškega delovanja in zato ni razvijala ustrezne tehnike. Na podlagi izkušenj z bombardiranjem mest v Španiji so sklenili, da je učinek takšnega početja relativno majhen. Zato so svojemu letalstvu namenili druge naloge: osvajanje zračnega prostora ter tesnejše sodelovanje med letalstvom in oklepnimi enotami. Te naloge opiše tudi Guderian (1992: 196-197): »Kot smo že omenili lahko letalstvo ustavi premik sovražnikovih rezerv, še posebej motoriziranih in oklepnih sil, ki gredo proti območju odločilne bitke. Lahko se uporabi tudi za napad na cestno in železniško omrežje, poveljniške centre, sisteme zvez, nastanitvene objekte vojakov in skladišča, identificirana zbirna mesta, topniške in protitankovske sile. Prej navedene naloge lahko bolj temeljito in stalno dosežejo padalske in zračnodesantne sile. Primerjalno majhne zračnodesantne sile lahko ovirajo posredovanje neoklepnih rezerv na zelo neprijeten način. Pomembne lokacije v sovražnikovem zaledju se lahko zavzamejo iz zraka in spremenijo v utrjene točke in logistične baze za približajočo se tankovsko ofenzivo. V sodelovanju s tanki bi lahko zračnodesantne sile povzročile veliko škodo in zmedo v sovražnikovem zaledju in celo napadla letališča.«

4.4.4 Sistemi zvez

V prvi svetovni vojni so nerazviti signalni in komunikacijski sistemi zelo ovirali poveljevanje oklepnim silam in njihovo sodelovanje z drugimi rodovi in zvrstmi. To se je v drugi svetovni vojni spremenilo z izumom brezžičnega telegrafa in radia. Do začetka druge svetovne vojne je imel vsak nemški tank radijski aparat za sprejemanje ukazov, vsak poveljniški tank pa tudi za oddajanje ukazov. To je bilo veliko več, kot pri kateri koli drugi vojski tistega časa, kar je dajalo nemškim oklepnim formacijam izredno visoko stopnjo taktične prožnosti. Zelo pomembna prednost nemških oklepnih formacij je bila njihova opremljenost z radio napravami. Na tem področju so imeli še največjo prednost prav v primerjavi z Rdečo armado.

¹⁸ Amiens, 8 avgust 1918: Zavezniško letalstvo je ustvarjalo zmedo v nemškem zaledju, oviralo premike rezerv, napadalo nemške topniške položaje, spuščalo dimne zavese in poročalo o napredovanju napada. Vse to je imelo dejanski vpliv na potek kopenskega bojevanja.

¹⁹ Velika Britanija je imela strateško bombniško poveljstvo, ki je med vojno uresničevalo svoj strateški načrt bombardiranja ciljev na nemškem ozemlju.

Guderian je tudi za elemente zvez v oklepnih divizijah zahteval razvoj nove tehnike: »Naloga elementov zvez je ohranjati komunikacijo med poveljniki in njihovimi podrejenimi enotami, med poveljniki in njihovimi nadrejenimi, z njihovimi sosednjimi silami, letalstvom in drugimi silami, ki izvajajo skupno nalogo. Vezisti morajo ostati v najtesnejšem stiku s poveljniki, katerim so dodeljeni. V boju bodo v prvih vrstah s tanki. Zato elementi zvez v oklepnih divizijah nujno potrebujejo oklepna radijska mehanizirana vozila« (Guderian 1992: 198).

4. SOVJETSKA DOKTRINA V OBDOBJU MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO

Rdeča armada (RA) se je v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno pripravljala na spopad s celim svetom. Da je sovjetsko vojaško vodstvo mislilo resno, je razvidno iz priprav na področju vojaške industrije in skladiščenja strateško pomembnih surovin²⁰, ter na vojaškem področju iz kvalitete in kvantitete njene oborožitve pred vojno in iz njene doktrine – globoke bitke.

Pogledi sovjetskih teoretikov v drugi polovici dvajsetih let o bodoči vojni:

- Vojna je neizogibna. Vojna bo globalni spopad dveh političnih sistemov.
- Na bodočo vojno bo odločilno vplivala vojaška tehnika.
- Totalna mobilizacija za vojno zaradi dolgotrajnosti vojne (Barić, srpanj 2001: 93).

Velika pomanjkljivost RA je bilo (ne)razumevanje vojaške doktrine v odnosu na tehniko. Doktrina se je prilagajala novi tehniki. Na podlagi zahtev doktrine pa niso sistematično razvijali nove tehnike.²¹ General Georgij Žukov je imel diametralno drugačno stališče glede odnosa tehnika – vojaška večšina, kot ga je imel Guderian. Žukov je na prvo mesto dajal tehniko, ki določa tudi doktrino, taktiko in operatiko: »Pri tem se je predpostavljalo, da bodo v vojni angažirane večmilijonske armade na velikanskih prostranstvih, medtem ko bodo uspeh globoke operacije zagotovili z uničenjem celotne globine sovražnikove obrambe s pomočjo letalstva in artilerije, z odločno akcijo na bokih in v zaledju sovražnikovih sil s ciljem njihove obkolitve in uničenja. Vojaška znanost se je razvijala skladno s pojavom nove tehnike, oborožitve, novih zmogljivosti države in seveda z upoštevanjem bojnih sposobnosti verjetnega nasprotnika« (Žukov 1969: 137).

4.1 Globoka bitka

Glavni akterji razvoja nove doktrine RA so bili Mihail Tuhačevski, V.K. Triandafilov in Sergej Kamenjev. Leta 1929 je Triandafilov v svojem referatu predstavil osnove boja na veliko globino oziroma sočasnega napada celotne taktične globine bojne razporeditve sovražnika. To je bila konkretizacija ideje Tuhačevskega, ki je govorila o tem, da nova sodobna sredstva oboroženega boja – artilerija dolgega dosega, tanki in letala, dajejo možnost, da se zavrže stare načine postopnega obvladovanja posameznih žarišč nasprotnikove obrambe in preide na sočasen napad na nasprotnika na veliki globini (O sovjetskoj vojni nauci 1966: 198; Rice 1986: 664).

²⁰ Začeli so vzpostavljati industrijska središča za Uralom, v globini ozemlja SZ. Povečevali so tudi produkcijo oborožitvenih sistemov ter delali zaloge pomembnih surovin (Pozharov 2005: 163).

²¹ RA je imela razdelan koncept boja v globino, prodora skozi sovražnikovo obrambo in napada na zaledje sovražnikovih sil. Tehnika za izvedbo teh nalog pa ni obstajala. Ni bilo samovozne artilerije, mehaniziranih transportnih vozil pehote, transportnega letalstva.

Kamenjev je leta 1934 napisal: »Globoka bitka ni metoda, ampak oblika boja. To, kar je predstavil Tuhačevski ima nalogo sočasno ali skoraj sočasno izvesti udar po prvi obrambni črti, po nasprotnikovih artilerijskih enotah in v veliki globini. To je problem: Sočasno tolči nasprotnika, tako da on ne more uporabiti svojih rezerv« (Tuhačevski 1. knjiga, 1985: 30).

Po manevrih v Moskovskem okrožju leta 1936, je Tuhačevski izpostavil več zanimivih pomanjkljivosti v delovanju sil RA:

1. Mehanizirani korpus je izvedel frontalni preboj nasprotnikove obrambne črte brez artilerijske podpore, pri tem bi morale biti izgube ogromne.²²
2. Mehaniziranega korpusa ni podpiralo letalstvo.²³
3. Sistemi zvez so delovali slabo.
4. Izkrcaje zračno desantnih enot bi moralo varovati lovsko letalstvo.
5. Izvidovanje je bilo slabo (Tuhačevski 1. knjiga, 1985: 29).

Te pomanjkljivosti niso bile odpravljene niti do začetka druge svetovne vojne. Med vojno so odpravili le njegovo prvo opaženo pomanjkljivost (odsotnost artilerijske podpore pri napadu). Letalstvo se je začelo vključevati s podporo kopenski vojski (KoV) šele pri Stalingradu, vendar nikoli ni doseglo učinkovitosti nemškega VL. Tuhačevski (1985: 251) je že leta 1926 kritiziral slabo delovanje zvez in neučinkovito izvidovanje.

Zveze v RA so bile do konca vojne problematične. Največ tovrstnih težav je bilo v mehaniziranih enotah in v smislu povezanosti različnih rodov in zvrsti OS s ciljem doseganja večje učinkovitosti OS na bojišču. Zračni desanti RA so se v drugi svetovni vojni izkazali kot neučinkoviti (ni bilo transportnih letal, niti prevlade v zračnem prostoru oziroma kot je Tuhačevski navedel lovske zaščite). Zadnja pomanjkljivost, ki jo je navajal Tuhačevski, je bilo slabo izvidovanje. Tudi to je med drugo svetovno vojno v RA le malo napredovalo in ni niti približno doseglo učinkovitosti in pomena izvidniških enot v nemški vojski, s poudarkom na oklepni divizijah.

Vrhunec naporov Tuhačevskega je predstavljala izdaja bojnih pravil leta 1937,²⁴ ki so temeljila na konceptih globoke bitke (rus. Globokii boi), ki jih je razvijal. Glavna ideja Tuhačevskega je bila vzpostavitev množičnih mehaniziranih sil, sposobnih voditi odločilne operacije v pogojih totalne vojne. Velike mehanizirane formacije sestavljene iz tankov, motorizirane pehote in samovoznega topništva, naj bi skupaj s premičnimi zračnimi silami po preboju nasprotnikove obrambe izvedle

²² To so v drugi svetovni vojni delali Nemci, le da oni praviloma niso napadali frontalno.

²³ To pa je že velika razlika z Nemci, ki jih je pri preboju podpiralo jurišno letalstvo.

²⁴ Vremennii Polevoi Ustav RSKA: PU-36.

niz hitrih in uničujočih globokih udarov v njegovo zaledje. Velike letalske formacije bi imele poleg podpore KoV tudi nalogo nevtralizirati nasprotnikov poveljniški sistem in zaledje. Leta 1932 so v SZ zasnovali prve mehanizirane korpuse (Barić 2001: 94).

4.2 Boj v obmejnem pasu

Zaradi razvoja bojne tehnike oziroma novih sredstev (letal, zračnodesantnih enot, tankov in artilerije), je Tuhačevski predvidel veliko ranljivost mejnih območij in koncentracije množičnih armad k obmejnemu območju. Iz tega je izvlekel važen sklep: mejne bitke se ne bodo izvajale z glavnimi silami armade, ampak s silami, ki bodo globlje v teritoriju. Tuhačevski je menil, da je stara shema mobilizacije in koncentracije glavnih sil v obmejni coni preživeta in da jo je potrebno zamenjati z novo, ki odgovarja spremenjenim dejavnikom oboroženega boja (O sovjetskoj vojni nauči 1966: 198; Rotmistrov 1966: 67; Tuhačevski 1. knjiga 1985: 34).

Katastrofalen učinek Stalinovih čistk je moč opaziti na začetku operacije Barbarosa. Tuhačevski pravilno predvidi ranljivost obmejnega pasu in možnost nenadnega napada s pomočjo nove tehnike. Kljub temu Žukov v svojih spominih lahkomišlno izjavi, da tega nihče v vodstvu RA leta 1941 ni pričakoval: »V celoti vzeto nismo predvideli nenadnega prehoda v napad takšnih razmer, z vsemi razpoložljivimi silami, ki so bile že prej pripravljene na najvažnejših strateških smereh. Nismo predvideli karakter samega udara. Niti ljudski komisar obrambe,²⁵ niti jaz, niti moji predhodniki in vodilni v GŠ. Nihče od nas ni računal, da bo nasprotnik koncentriral tako množico oklepni in mehaniziranih sil in da bo že prvega dne v močnih kompaktnih skupinah udaril na vse strateške smeri, s ciljem izvedbe uničujočih in razsekajočih udarov« (Žukov 1969: 303). To njihovo stališče sicer ni bilo brez osnove. Do Barbarosse to ni bila nemška praksa. Tako z napadom na Poljsko, kot tudi na Francijo so odlašali zelo dolgo in v pripravljalnem obdobju stopnjevali napetost.

Obmejna bitka (globoka bitka) mora vsebovati:

- Letalsko bombardiranje sovražnikovih letališč 150 do 200 km od meje.
- Uporaba zračnih desantov do 250 km globoko, s ciljem oviranja sovražnikove mobilizacije, rušenja železniških prog in cest ter izolacije nasprotnikovih enot.
- Letalske napade na železniško omrežje zaradi preprečevanja strateške koncentracije nasprotnikovih sil.
- Postopno in deloma tudi sočasno uničevanje nasprotnikovih enot v pasu do 250 km, izvedeno s pomočjo njihovega blokiranja in izoliranja. To je naloga za zračne desante,

²⁵ Stalin.

bombniško letalstvo, mehanizirane enote in motorizirano pehoto. Za izvedbo takšne operacije so nujne nove operativno taktične metode (Tuhačevski 2. knjiga, 1985: 180).

Tu vidimo izredno veliko podobnost med globoko bitko in bliskovito vojno na operativno strateški ravni.

»Moderna bojna sredstva omogočajo, da se napad organizira tako, da se nasprotnik uniči sočasno na celi globini in da so njegove rezerve zaustavljene med približevanjem ogroženim odsekom. Skupine tankov za delovanje na daljavo (TDD) imajo nalogo prodreti v zaledje branilčevih glavnih sil, uničiti rezerve in štabe ter artilerijo in nasprotniku presekati smeri umika. Tanke za TDD mora podpirati artilerija. Prav tako je pomembno, da tanke za TDD podpira motorizirana pehota« (Tuhačevski 2. knjiga, 1985: 215). Tu RA ni bila dosledna. Njena doktrina in njene tehnične zmožnosti tudi v obdobju droge svetovne vojne niso bile usklajene. Niso imeli mehanizirane pehote, imeli pa so motorizirano pehoto, ki je bila premalo zaščitena in ni mogla slediti tankom po manevrskem zemljišču. Prav tako niso imeli mehanizirane artilerije. Dobili jo šele proti koncu druge svetovne vojne. Primanjkovalo je tudi transportnih letal za uporabo sicer številčnih zračno desantnih enot.

4.3 Vojaški sporazum med Sovjetsko zvezo in Nemčijo iz Rapalla 1922 -1933

Razvoj koncepta globoke bitke se ni zgodil v vakuumu. Tuja vojaška misel je imela tudi nanjo pomemben vpliv. Dober primer je sodelovanje z Nemčijo, ki se je začelo leta 1922 s sporazumom iz Rapalla. Nemci so potrebovali kraj, kjer bi se lahko daleč stran od oči zahodnih držav ponovno oborožili. Rusi pa so potrebovali tujo vojaško pomoč. Sodelovanje je Sovjetom pomagalo zaradi skupne proizvodnje vojaške opreme in nemških inštruktorjev, ki so v SZ učili naj sodobnejšo taktiko. Rusi ne govorijo o tem, kako obsežno je bilo sodelovanje. Najobsežnejše je bilo sredi dvajsetih let, ko so bili doseženi sporazumi o proizvodnji nemških letal (300 letno, od tega jih je SZ dobila 60). Proizvodnjo so vodili nemški tehniki. V letih 1923 – 1924 se je sodelovanje razširilo z nemškimi tečaji za pilote in tehnike v RA (Rice 1986: 666).

To sodelovanje je zanimivo vprašanje, ki pa zaradi pomanjkanja virov²⁶ žal ostaja ne povsem razkrito. Začelo se je zelo zgodaj, kar močno zmanjšuje vpliv angleških izkušenj iz prve svetovne vojne in njihovih povojnih eksperimentov z oklepnimi silami na kasnejši razvoj bliskovite vojne in globoke bitke. Pojavi pa se vprašanje o medsebojnem vplivu in celo skupnih temeljih teh dveh

²⁶ Obe strani sta ga hoteli prikriti že v času ko je potekalo in seveda tudi ko se je končalo.

doktrin. Sodelovanje med obema vojskama v dvajsetih letih preteklega stoletja je bilo zelo intenzivno.

Stalinove čistke v RA

Vojaško sodelovanje med Nemčijo in SZ je imelo za posledico sumničenje Stalina glede lojalnosti častniškega kadra RA. To sumničenje je dodatno vzpodbudila nemška vojaška obveščevalna služba, kar je skupaj s Stalinovim paranoičnim značajem pripeljalo do čistk med častniškim kadrom RA. Čistke so se začele leta 1937. Ubitih je bilo kar 60 odstotkov najvišjih častnikov RA (rang poveljnika divizije in višje) (Rice 1986: 668; Barić, srpanj 2001: 96).

»Veliko izmed najboljših častnikov RA, med njimi tudi Tuhačevski, je bilo ubitih, drugi pa so bili utišani ali deportirani v delovna taborišča. Čistke ne bi mogle priti v bolj neprimernem času za razvoj sovjetske vojaške misli. Teorija globoke bitke je dozorevala prav leta 1936. Tuhačevski je že razdelal ofenzivne operacije v globini, tako da se je lahko začel posvečati obrambi v globini. Čistke so prekinile proces razvoja globoke bitke in potisnile vojaško misel SZ v kaos.²⁷ Razvoj načel globoke bitke se je tako končal. Študent v Akademiji Generalštaba Petr Grigorenko je dejal, da je bilo tedaj prepovedano celo govoriti o njej. Teksti o globoki bitki so bili uničeni. Vorošilov in drugi zagovorniki pozicijskega vojskovanja so začeli sestavljati novo doktrino. Niso pa imeli dovolj časa za njeno uveljavitev. Rezultat tega je bil, da je bila SZ na začetku druge svetovne vojne nepripravljena in ujeta med dva koncepta: pozicijsko in maneversko vojno. Po drugi strani pa so izkušnje iz finske vojne privedle do tega, da je poveljstvo RA izpeljalo nekaj sprememb. Stalin je zamenjal Vorošilova in odgovornost za RA dal S. Timošenku« (Rice 1986: 668 – 669).

4.4 Razvoj oklepno mehaniziranih sil Rdeče armade pred drugo svetovno vojno

Na osnovi poročila V. N. Triandafilova iz leta 1929 je Revolucionarni vojaški svet ZSSR izdal odločitev: »Novi rod vojske, ki ga predstavljajo oklepne sile ni dovolj raziskan v smislu taktične uporabe (samostojno in v sodelovanju s pehoto in konjenico), kot tudi v smislu odkritja najboljših organizacijskih oblik, zato je v letih 1929 – 1930 nujno potrebno organizirati stalno eksperimentalno mehanizirano enoto« (Žukov 1969: 237).

²⁷ »V začetnih dneh so se enote RA borile tako slabo, da so zahodne obveščevalne službe predvidevale padec Moskve v 4 tednih. Rusi so bili v stanju popolnega kaosa. Stalinove čistke so bile tako temeljite, da so se častniki RA bolj bali njega, kot pa Nemcev (Rice 1986: 671).

Na osnovi te odločitve je bil leta 1929 formiran eksperimentalni mehanizirani polk, ki se je leta 1930 razširil v brigado in leta 1932 v prvi mehanizirani korpus na svetu. V svoji sestavi je imel dve mehanizirani brigadi, eno mitralješko brigado in protiletalski divizion. Imel je več kot 500 tankov in 200 kamionov. Do začetka leta 1936 so bili formirani že 4 tovrstni mehanizirani korpusi,²⁸ 6 samostojnih mehaniziranih brigad in 6 samostojnih mehaniziranih polkov. V konjeniških divizijah je bilo formirano 15 mehaniziranih polkov, v strelskih divizijah pa še 80 tankovskih bataljonov in čet. Tako je že leta 1936 prišlo do večjih doktrinarnih razlik med SZ in Nemčijo glede uporabe tankov v oboroženih silah (OS). Medtem ko so Nemci vse tanke dali na razpolago oklepnim divizijam, se je SZ odločila za »angleški« model: delitev tankov med samostojne operativne enote (mehanizirane korpuse) in manjše enote, ki so bile namenjene podpori pehote (tankovski bataljoni in čete). Tretji segment delitve tankovskih resursov pa je še njihovo vključevanje v konjeniške divizije (francoski pristop). Takšno je bilo stanje leta 1936 (pred velikimi Stalinovimi čistkami) (Rice 1986: 670-671; Žukov 1969: 237).

Do sovjetsko – finske vojne sta bili vzpostavljeni dve vrsti tankovski enot:

1. Za delovanje na daljavo (TDD.)
2. Za podporo pehoti (TPP.)

»Menili so, da so enote za tankovsko podporo pehote del bojne razporeditve pehotne enote. Namenjene so bile za podporo pehoti pri preboju taktične cone sovražnikove obrambe. Pri preboju zelo utrjene sovražnikove obrambe se je tako ustvarila gostota tankov 40 -50 t/km (pehotna divizija je dobila 2 – 3 bataljone lahkih in 2 – 3 čete srednjih ali težkih tankov)« (Razvoj taktike 1962: 148) TDD so imeli nalogo po kratki artilerijski pripravi prebiti se do sovražnikovih rezerv in artilerijskih položajev ter jih uničiti. Takoj za njimi so skupaj s pehoto šli v napad TPP.

Pred Stalinovimi čistkami je imela RA razdelan koncept globoke bitke z dvema vrstama oklepnih enot: TDD in TPP. Po čistkah so razpustili TDD. Španska državljanska vojna, katere izkušnjo je RA razumela kot Francozi in Britanci, je to odločitev le še potrdila. Tank je le (p)ostal podporno orožje pehote. Pred operacijo Barbarossa pa se je RA spustila v vojno s Finsko, kjer so se pokazale katastrofalne posledice te odločitve. To je bil glavni razlog, da so začeli tik pred Barbarosso v RA znova formirati TDD. O tem piše tudi Žukov, ki pa vojne s Finsko niti ne omenja. Za to odločitev najde druge razloge: »Poleg težav s povečevanjem proizvodnje, so se pojavili tudi organizacijski problemi. Naša armada je bila pionir v formiranju višjih mehaniziranih enot (brigad in korpusov). Vendar je bila izkušnja uporabe teh enot iz španske državljanske vojne ocenjena napačno, zaradi česar so bili mehanizirani korpusi razpuščeni. Nemčija pa je na veliko izkoristila močne oklepne

²⁸ Po številu tankov je bil mehanizirani korpus RA leta 1936 enak Nemški oklepni diviziji.

enote v vojni v Evropi. Bilo je neizbežno, da se tudi mi vrnemo k formiranju velikih oklepnih enot. Tako se je v toku leta 1940 začelo formiranje novih mehaniziranih korpusov, tankovskih in motoriziranih divizij« (Žukov 1969: 237).

Vloga artilerije

Nekateri so se bali, kaj se bo zgodilo s tanki, če bodo delovali zunaj dometa lastne artilerije. Leta 1937 je maršal Mihail Tuhačevski napisal, da »... tanki, tako kot pehota ne morejo uspešno delovati brez podpore artilerije.« (Deighton 1981: 173) Prav tako je zanimiva linijska postavitev artilerije v obrambi²⁹, ki je bila ena izmed večjih napak v doktrini RA pred vojno. Šele po začetnih porazih v drugi svetovni namreč pridejo na globoko razporeditev artilerije (Rotmistrov 1966: 125).

Razumevanje in pomen artilerije je tudi ena od večjih razlik med doktrinama bliskovite vojne in globoke bitke. Doktrina RA je dajala množični uporabi artilerije veliko večji pomen kot nemška bliskovita vojna, ki je na prvo mesto postavljala premik.

4.5 Letalstvo Rdeče armade

Ena izmed večjih razlik med bliskovito vojno in globoko bitko je bilo tudi razumevanje vloge letalstva. Nemci so že v španski državljanski vojni odkrili, da strateško bombardiranje ne daje pričakovanih rezultatov (ne v smislu učinka na moralo ljudi, niti ne v smislu uničenja materialnih ciljev). Med naloge letalstva RA pa je sodilo tudi strateško bombardiranje. V tem pogledu je bilo sovjetsko letalstvo nekakšen hibrid med nemškim in britanskim letalstvom. »Naloga letalstva je podpora KoV in tudi samostojne operacije: bombardiranje industrijskih centrov, železniških križišč itd« (Tuhačevski 2. knjiga, 1985: 173).

Leta 1931 je maršal Tuhačevski napisal: »Vojaško letalstvo sedaj predstavlja tako močno silo, da bo sodelovanje s kopensko vojsko in mornarico sedaj postalo pomožno, glavni način delovanja pa bo samostojno bojno delovanje letalstva (bombardiranje in desanti). S spuščanjem motoriziranega desanta in z vzdrževanjem stika s transportnim letalstvom se vzpostavljajo avio – motorizirane - mehanizirane sile novega tipa« (Jankjevič, Stasjak 1979: 176).

Leta 1935 so bili pri Minsku manevri zračno desantnih enot, kjer je sodelovalo 1800 padalcev in 5700 vojakov, ki so bili premeščeni po zraku. Leta 1936 so manevre pri Kijevu spremljali tudi tuji opazovalci. Takrat se je na letališče sočasno spustilo 1200 padalcev in ga zavzelo. Sledil je desant

²⁹ Njen namen je bil uporabiti čim večjo ognjeno moč artilerijskega udara po nasprotniku.

5000 vojakov, artilerije in motoriziranih enot.³⁰ General Wavel (kasnejši poveljnik angleških sil v Afriki) je napisal: »Če tega ne bi videl z lastnimi očmi, bi verjel, da je tovrstna operacija nemogoča« (Jankjevič, Stasjak 1979: 177). Leta 1941 je imela RA tri zračnodesantne korpuse in tri specialne brigade. Skupaj torej približno 40.000 vojakov. Primanjkovalo pa je transportnih letal. Zato so te enote glede na svoj prvotni namen in svojo dejansko moč med drugo svetovno vojno odigrale zelo obrobno vlogo. Največja operacija zračno desantnih enot RA med drugo svetovno vojno je bila izpeljana na območju Vjazme leta 1942, kasneje pa tudi manjše pri forsiranju Dnjepra, na Kavkazu in Krimu (Jankjevič, Stasjak 1979: 178).

O največji pomanjkljivosti zračno desantnih sil RA piše tudi Sokolovski: »Pomembnost in naloge zračno desantnih sil so bile v teoriji pred drugo svetovno vojno dobro predstavljene. Povečevale naj bi globino udara in tempo napredovanja. To teoretično izhodišče pa ni bilo podkrepljeno z materialno osnovo. Manjkalo je močno transportno letalstvo« (Sokolovski (1965: 202).

³⁰ S transportnimi letali ANT-6 so spustili tudi lahke tanke T-37 in T-38.

5. BLISKOVITA VOJNA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Pred operacijo Rumeno so oklepne divizije sodelovale v dveh akcijah, ki sta spremenili njihovo organizacijsko strukturo in deloma tudi način delovanja.

Priključitev Avstrije (nem. Anschluss) leta 1938

Ko se prešli nemško – avstrijsko mejo, so tanki lahko nadaljevali pot le zaradi tega, ker so se z gorivom oskrbovali iz bencinskih črpalk ob poti. Po tej avstrijski epizodi je Guderian reorganiziral svoje divizije tako, da so dobile lastno oskrbovalno službo in so imele od tedaj s seboj za pet dni boja streliva, goriva in zalog. S tem je postal prodor tankovskih enot v globino sovražnikovega ozemlja praktično izvedljiv, kar je posledično povzročilo popoln zlom sovražnika. Guderian je že v tem času razširjal svoje taktične ideje v strateške (Deighton 1981: 187; Guderian 2000: 51).

Ta tedaj neprijetna izkušnja je bila zelo koristna. Oklepna divizija je namreč dobila svojo logistično oskrbo. Največja razlika v strukturi oklepne divizije iz leta 1935 in leta 1940 je bila ta, da je imela slednja v svoji sestavi bataljon logistike, 2 inženirska bataljona (prej enega), več izvidniških enot (okrepljen izvidniški oklepni bataljon in izvidniška letala) in protiletalski bataljon (Guderian 2000: 517).

Poljska operacija leta 1939

Kritičen pomen je imelo zemljišče, na katerem so se borile oklepne enote. Na Poljskem so tanki v uličnih bojih utrpeli težke izgube. Hitler je ta problem razdelal v tajnem memorandumu iz konca 1939. Gre za dokument, za katerega zgodovinar Willam Shirer pravi, da je eden najbolj impresivnih, kar jih je Hitler napisal. Oklepnim divizijam je dal navodilo, da se ne smejo izgubljati v labirintih belgijskih mest. Tanki pravzaprav sploh ne bi smeli napadati mest. V omenjenem memorandumu je Hitler armadi svetoval, naj skuša vedno koncentrirati orožja v velikem številu tam, kjer je to potrebno, četudi bi drugi deli fronte ostali brez njih. Na ta način je Hitler pravzaprav opisal idejo bliskovite vojne (Deighton 1981: 233).

5.1 Operacija Rumeno

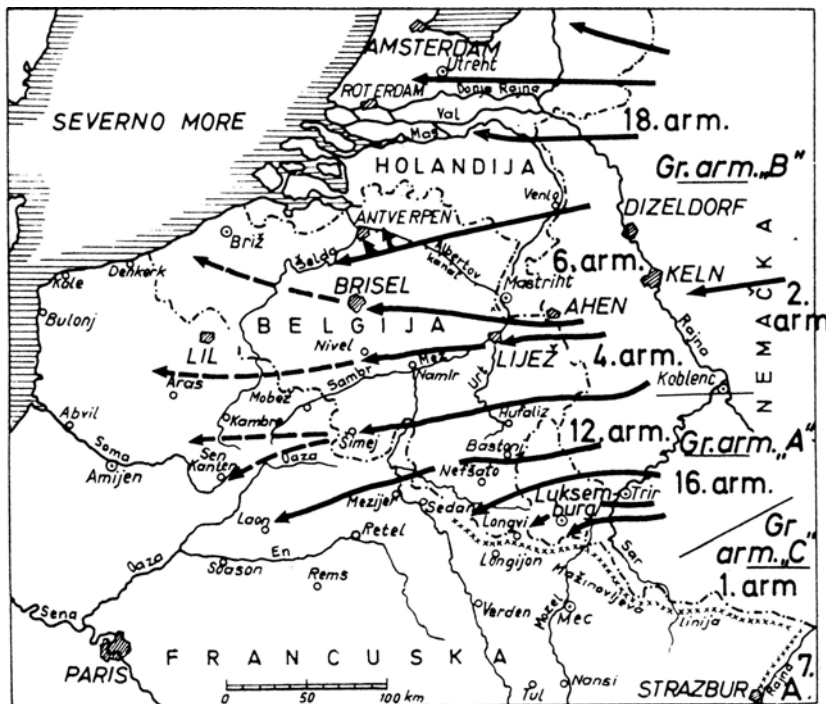
Nemčija si je vojno z Zahodom lahko privoščila le zaradi nemotene oskrbe s surovinami iz SZ.³¹ Napadla je kvantitativno in kvalitativno bolje opremljenega nasprotnika in odločujoče zmagala z

³¹ »General von Fritsch je leta 1936 dal narediti študijo o potrebah po surovinah, živi sili in denarju. Zaključek je bil, da je kritičen dejavnik pogonsko gorivo. Ocena je bila, da bi se Nemčija lahko borila le 7 mesecev. Nemčija je tedaj

relativno majhnimi izgubami ter v kratkem času dosegla to, kar v prvi svetovni vojni ni zmogla v 4 letih ob veliko večjih človeških in materialnih žrtvah.

»Vsi se na splošno strinjajo, da se nemške zmage ne da pojasniti s superiornostjo v živi sili, številom bojnih formacij (divizij, količino težke oborožitve – tanki, topovi...), niti s kvaliteto oborožitve (Beri 1992: 76).

Zemljevid 1: Prvotni načrt napada na Francijo iz leta 1939:

(Manstein 1968: 92)

Z močnim desnim krilom naj bi se premagale francosko – britanske armade v Belgiji, medtem ko naj bi šibkejšo levo krilo moralo ta napad zavarovati. Operativni cilj je bil prodreti do obale La Manche in obdržati svoje položaje. Kaj storiti po tem, ni bilo navedeno. »Zdelo se mi je da je velik korak nazaj to, da naša generacija ne more priti do česa novega in da ponavlja star recept. Kakšen bo rezultat, če se iz omare vzame nek star načrt, ki smo ga s sovražnikom že enkrat odigrali in na katerega ponovitev upa sovražnik?« (Manstein 1968: 96).

Za tak napad je bilo nujno, da so bile enote na njegovem desnem boku motorizirane, ker bi morale premagati veliko večjo razdaljo. Zavezniki so slutili, da bodo Nemci uporabili tak načrt in so se

uvažala 90% kositra, 70% bakra, 80% gume, 75% nafte in 99 % boksita. Samo zaradi dobavljanja teh surovin iz SZ je nemški vojaški stroj po napadu na Zahodu ostal v pogonu« (Deighton 1981: 112).

odločili, da svoje motorizirane enote razporedijo enako: v Belgiji, na svojem levem krilu (Deighton 1981: 257).

5.1.1 Operativni načrt

Načrt za Operacijo Rumeno je izdelal von Manstein. Zaradi trmoglavega vztrajanja pri tem načrtu je bil celo kazensko premeščen pred začetkom operacije Rumeno.³²

Mansteinov načrt napada na Francijo, kot ga je 17. 2. 1940 predstavil Hitlerju:

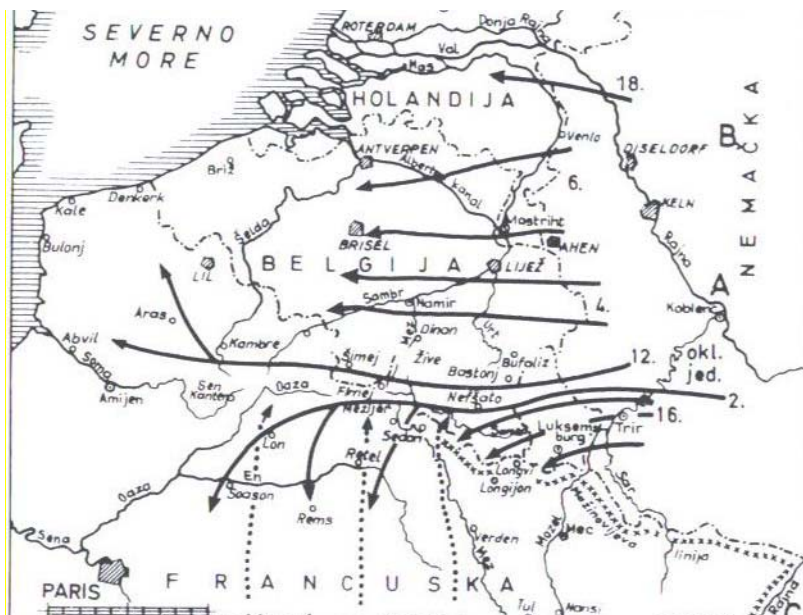
1. Cilj ofenzive na zahodu mora biti doseči končno rešitev na kopnem (poraz Francije in uničenje sil francoskega odpora).
2. To zahteva, da se težišče napada prestavi na južno krilo – na armadno skupino A.³³
3. Armadna skupina A za to nalogo potrebuje 3 armade:
 - Sever (2. arm) z nalogo prečkanja reke Meuse in izvedbe preboja v dolino reke Somme, s čimer se odseka možne smeri umika sovražnikovih sil, ki jih bo potiskala armadna skupina B (v Belgiji).
 - Center (12. arm) z nalogo izvedbe prodora na JZ in z nadaljnjim napadnim delovanjem razbiti poizkuse Francozov za protinapad iz juga.
 - Jug (16. arm) z nalogo varovanja južnega krila z defenzivnim delovanjem.

»Najpomembnejše je, da letalstvo čim prej napade in razbije francoske sile v razvijanju za prihodnje bitke« (Manstein 1968: 120).

³² »Rezultat je bil, da je naš najboljši operativni um postal poveljnik pehotnega korpusa v tretjem ešalonu napada, čeprav je bil izreden uspeh operacije večinoma posledica njegove briljantne iniciative... Po premestitvi von Mansteina je bila izpeljana vojna igra (Koblenz, 7 februar 1940) po njegovem načrtu, ki se mi je zdela odločilna glede potrditve omenjenega načrta« (Guderian 2000: 90).

³³»V svoji knjigi iz leta 1939³³ je Liddel Hart kategorično trdil, da o kakšnem večjem premiku skozi Ardene ne more biti govora zaradi neprehodnosti terena. Prepričan je bil tudi, da v prihodnji vojni nobena stran ne bo mogla prebiti nasprotnikove obrambe. Logična posledica bo pozicijsko vojskovanje« (Deighton 1981: 179). To so zanimive ugotovitve za človeka, ki se je po drugi svetovni vojni predstavljal kot »oče« bliskovite vojne.

Zemljevid 2: Operacija Rumeno

(Manstein 1968: 103)

Deighton o tem načrtu piše: »Ta načrt je bil prebrisan in drzen. Ko bodo zavezniške armade drvele v srečanje z armadno skupino B, bo glavna nemških oklepnih divizij udarila prek nebranjene območja v zavezniško zaledje. Reka Somme bo služila kot obrambna črta proti morebitnemu protinapadu iz smeri Pariza« (Deighton 1981: 257). Manstein je začel skicirati dramatično novo pot za oklepne divizije. Če se največji del oklepnih enot premesti pod poveljstvo armadne skupine A in če se te sile uspejo premakniti skozi Ardenne in preko reke Meuse, se bodo tankisti znašli na takem terenu, kakršnega imajo radi. Ta ravnina se razteza vse do Pariza in La Manchea, ne glede na to, katera smer nadaljnjega nastopanja bo izbrana (Deighton 1981: 259 in Rotmistrov 1966: 29-33).

Izpolnjeni so bili torej trije glavni pogoji za uspešno delovanje oklepnih sil: ustrezen teren, masa, presenečenje. Poleg tega je imel predstavljen operativni načrt še druge značilnosti stare pruske vojne doktrine: izbira težišča (dve možni težišči napada, s čimer so nasprotnike držali v negotovosti), prožnost, obkoljevanje in končen cilj: uničenje glavnih sil nasprotnika.

Najboljši primer bliskovite vojne je bila operacija v Franciji in v državah Beneluksa. Na Poljskem so imele guderianove oklepne enote sekundaren pomen, saj so se glavne bitke obkoljevanja (nem. Kesselschlacht) vodile blizu meja in s silami, ki so se naslanjale na konjsko vprego. V Franciji pa je svet videl nekaj povsem novega in drugačnega. Oklepna sila, koncentrirana na povsem nov način, je zdrobila francosko fronto in povzročila zlom celotne francoske obrambe. Zato je bila prav Operacija Rumeno pravi prikaz nove nemške doktrine. Ko se je 10. maja 1940 začela, se je odvijala

skoraj povsem v skladu z Mansteinovimi načrti, kar je redek, mogoče celo edinstven dogodek v vojaški zgodovini (Deighton 1981: 227; Citino 1999: 249).

Operacija Rumeno je bila dokaz briljantnosti nemške vojaške doktrine. Bliskovita vojna ni pomenila le uporabo tankov, ampak uporabo strojev, še posebej motorja na notranje izgorevanje, za povečevanje tempa vojskovanja. Leta 1918 je že vsak vojak vedel, da so tanki pomembno orožje. Kako jih najbolje uporabiti, pa je bilo težko vprašanje. Britanci so se odločili za katastrofalno razlikovanje med tanki za križarjenje in pehotnimi tanki ter za vzpostavitev težkih oklepnih divizij skoraj brez pehotne komponente. Američani so imeli koncept tanka rušilca (angl. tank destroyer). Rdeča armada pod Tuhačevskim je razvijala »globoko bitko« z mehaniziranimi korpusi in udarnimi armadami. Njegova usmrtitev leta 1937 (in zdesetkanje kadra višjih častnikov v RA) je pomenila vrnitev tankovskih brigad. Leta 1940 so si Sovjeti spet premislili in tako je leta 1941 Nemčija napadla sovjetsko vojsko sredi nove reorganizacije (Citino 1999: 251).

Kar se je izkazalo za pravilno uporabo oklepa (uporaba tanka kot dela mehaniziranih rodovsko – kombiniranih sil), so Nemci dognali že leta 1932. To je bilo večinoma storjeno na manevrih Grafenwöhr in Jüteborg in s poskusi na maketah tankov. Vojaška zgodovina preteklih 50 let, od operacije Rumeno pa do operacije Puščavski vihar, nosi globok pečat nemške revolucije v doktrini med leti 1920 in 1939 (Citino 1999: 252).

5.1.2 Izvedba načrta

»Francoskega vrhovnega poveljstva po nemškem prodoru skozi Ardene do reke Meuse ni zajela panika. Na osnovi svojih zmogljivosti in dosežkov logistike so izračunali tempo nemškega napredovanja. Domnevali so, da bodo Nemci prečkali reko, ko se bodo prerazporedili in pripeljali artilerijo« (Deighton 1981: 290). Nemške enote se seveda za te izračune niso menile. Priprave na forsiranje reke so začele v trenutku, ko so prišli do nje. Vsaka nemška oklepna divizija je imela s seboj svoje pogonsko gorivo, strelivo in zaloge. Poleg tega so imele s seboj tudi ekipe za popravilo tankov in rezervne dele za tanke. Na voljo so bile tudi »sveže posadke« tankov. Po preboju so vojaki dobili zaloge za naslednje tri dni boja.

17 maja je Guderian dobil ukaz, da ustavi napredovanje. Potem, ko je ponudi svoj odstop z mesta poveljnika korpusa so mu dovolili, da je lahko izvajal »nasilno izvidovanje« pod pogojem, da ni premikal poveljstva korpusa. Guderian je nemudoma začel izvajati »nasilno izvidovanje«³⁴ (Guderian 2000: 110). To je prvi primer, ko je nemško vrhovno poveljstvo (s Hitlerjem na čelu)

³⁴ Nadaljuje napad s celim korpusom, le štab ostane na svojem mestu – poveže ga s telefonskim kablom do svojega drugega, mobilnega štaba.

izgubilo živce in izdalo odločitev, da se napredovanje zaustavi. Druga taka sporna odločitev je bila pred Dunquerque³⁵, tretja in usodna pa avgusta 1941 300 km pred Moskvo.

Tabela 1: Razmerje sil v bitki za Francijo

	Nemci	Zavezniki
Vojaki	2,5 mil	3 mil
Tanki	2.700	3.000 ³⁶
Topovi	7.710	12.200
Letala-lovci	1.050	735
Letala- bombniki	1.300	500

(Beri 1992: 77)

Zavezniki so imeli torej kvantitativno in kvalitativno (v tehniki) premoč. Nemci so bili močnejši edino v letalstvu, pa še tu le zaradi nekaterih nedoumljivih potez zavezniškega vojaškega vodstva. Francozi so imeli namreč v globini svojega ozemlja še 1500 bojnih letal, ki jih niso uporabili. Prav tako so tudi Britanci uporabili le 400 od 1800 letal. V premeru uporabe tudi teh rezerv bi imeli zavezniki premoč tudi v zraku. Po besedah poveljnika francoskega letalstva gen. J. Vuillemina je bilo francosko letalstvo na dan premirja pripravljeno opravljati naloge, saj je imelo takrat večjo učinkovito moč prve bojne črte, kot 10. maja, kljub temu, da je v bojih izgubilo kar 500 letal (Williamson 1997: 123).

Medtem ko je nemško letalstvo samo za prečkanje reke Meuse uporabilo skoraj vsa razpoložljiva bojna letala, je ostajal bojni potencial francoskega letalstva tudi v trenutkih največje nuje neizkoriščen. »General Kesselring je po vojni dejal, da sta imeli dve zračni armadi (nem. Luftflotte), ki ju je Nemčija uporabila v invaziji na Francijo skupaj 2670 letal. Med njimi je bilo 1000 lovcev (tudi dvomotornih Messerschmitt Bf110). Po trditvah francoskega ministra za letalstvo³⁷ je francosko letalstvo razpolagalo s 3289 modernimi letali, od katerih je bilo kar 2122 lovcev. Samo tretjina od tega števila je bila na fronti« (Deighton 1981: 377). To je izredno čudna

³⁵ Manstein daje tri možne razlage za pojasnitev Hitlerjevega ukaza, da zaustavi tanke pred Dunkerque:

1. Da ohrani svoje oklepne enote nedotaknjene za bitko v Franciji.
2. Da podari slavo nemškemu vojaškemu letalstvu, ki naj samo dobi to bitko.
3. Zaradi možnosti za kompromisni mir z VB je Hitler verjel, da bi bil ta neuresničljiv, če bi jim uničil cel BEK (britanski ekspedicijski korpus). V to razlago Manstein najmanj verjame (Deighton 1981: 369).

Možna je sicer tretja razlaga, vendar z drugačno logiko. BEK je bil pritisnjen ob morje, prepuščen na milost in nemilost Nemcem. Gre za logiko izsiljevanja z življenjem talca. Talec je v tem primeru BEK, ki je pritisnjen ob zid in čaka na (ne)milost. Hitler in nemško vojaško poveljstvo niso niti pomislili, da je tako velika evakuacija po morju v takih razmerah sploh možna. To je značilno za kontinentalni način razmišljanja, kjer morje predstavlja oviro, »konec sveta« in ne »cesto« kot pri pomorskih državah.

³⁶ Nemški tanki so bili bolj opremljeni s sistemi zvez, Francoski pa so imeli močnejši oklep in top.

³⁷ Guy La Chamre 1938 – 1940.

izjava, še posebej ker jo je dal minister za letalstvo. V trenutku podpisovanja premirja se je na neokupiranem delu Francije tako nahajalo 4200 francoskih letal, od tega 1700 popolnoma sposobnih za uporabo v prvih bojnih črtah. Poleg tega je bilo v Severni Afriki razmeščenih še dodatnih 2648 francoskih letal (Deighton 1981: 378). Pri letalstvu je imela Francija torej podoben problem kot s tanki. To je bila prekomerna razpršenost sil v prostoru.

5.1.3 Vloga letalstva

»Nemška zračna ofenziva je bila načrtovana tako, da zaveznikom omogoči, da čim lažje in brez ovir pridejo čim globlje v Belgijo. Tako se je izpraznilo območje v njihovem neposrednem zaledju, preko katerega bodo nemški tanki drveli do obale (...) Gort³⁸ je kmalu začel dojemati, da to, da ga nemško letalstvo ne napada, ni rezultat čiste sreče« (Deighton 1981: 349).

V toku prvega dne ofenzive na Zahodu so Nemci izvedli okoli 5000 poletov bojnega letalstva, kar v povprečju predstavlja okoli dva leta na vsako letalo. To je bilo največje možno naprežanje. 80 procentov poletov je bilo orientirano na osvajanje zračnega prostora, 20 procentov pa na ognjeno podporo enotam kopenske vojske in delovanju po ciljnih na zemlji v območju operacij. Drugi dan ofenzive je bilo razmerje že 50 procentov proti 50 procentov (Buban 1966: 58).

Ukaz za napad čez reko Meuse

Poveljstvo korpusa, Belleaux, 13.5.40, 8¹⁵

Ukaz korpusa št.3 za napad čez Meuse

... 2. točka: Dne 13 maja točka glavnega napora³⁹ naše zahodne ofenzive leži v sektorju Skupine von Kleist. Cilj skupine je osvojiti mostišče čez Meuse med Sedanom in Montherme. Skoraj celotno nemško letalstvo bo podpiralo to operacijo.

(Guderian 2000: 478)

To je bila maksimalna koncentracija letalskih sil v podporo enemu korpusu kopenske vojske v eni sami operaciji.

³⁸ Poveljnik BEK.

³⁹ Nem. Schwerpunkt.

Pogosto je letalstvo samo reševalo operativne probleme: varovalo boke napredujočih oklepnih enot, presekalo komunikacije, blokiralo operativne rezerve, zapiralo obročne na najbolj oddaljenih točkah, varovalo umikajoče se enote itd. (Buban 1966: 84).

Za hitro osvajanje Belgije in Nizozemske so Nemci poleg manjših padalskih skupin uporabili tudi dve zračno desantni diviziji. Te sile so osvojile in uspele zadržati večino objektov in mostov, pomembnih za hiter prodor oklepnih sil. Številčno je bila to ena od največjih tovrstnih operacij v drugi svetovni vojni.⁴⁰ Izvedena je bila s 500 transportnimi letali. To je bilo možno le, ker so takoj zavzeli letališča in si zagotovili premoč v zraku. Transportna letala so tako lahko brez izgub in ob polni obremenitvi premeščala vojake. (Buban 1966: 142; Lisitskiy 2005: 172) Najbolj znana akcija nemških padalcev v celotni ofenzivi na Zahodu je bila osvojitve trdnjave Eben Emael. Reka Maas – Meuse se spaja s kompleksom kanalov in cest samo pri Maastrichtu. Prehod preko reke je varovala ta trdnjava, ki je veljala za najmočnejšo na svetu. Za osvajanje bližnjih mostov prek Albertovega kanala so bili določeni padalci iz 1 padalskega polka, za napad na samo trdnjavo pa jurišni pionirji padalci (nem. Fallschirm - Pioniere). Na trdnjavo so se pripeljali z jadralnimi letali in jo osvojili (Deighton 1981: 283).

Manj znana vojaška enota s podobnimi nalogami kot že prej omenjeni padalci, so bili Brandenburžani. V operaciji Rumeno so delovali predvsem na Nizozemskem.⁴¹ Ta enota je kasneje prerasla v divizijo (očitno je bila učinkovita in se je kasneje še večkrat dokazala).⁴² Posluževali so se vojnih zvižoč, igrali na presenečenje, zasedali pomembne objekte v sovražnikovem zaledju, povzročali kaos v organizaciji sovražnikove oskrbe in pošiljanju okrepitev na fronto (npr. igranje vloge vojaške policije, ki napačno usmerja promet v zaledju nasprotnikove fronte). Takšne akcije so bile mogoče le s psihično in fizično izredno stabilnimi vojaki, ki so poznali nasprotnikov jezik, kulturo in teren na katerem so delovali⁴³ (Anderson 1994: 33-34; www.media.wiley.com/9-12; www.avalanchepress.com/Brandenburg.php).

Vlogo vojaškega letalstva nemške vojske (nem. Luftwaffe) pojasnjuje Deighton: »Ne more se dovolj poudariti pomen jurišnega bombnika za nemško zmago pri Sedanu in v celotni kampanji na

⁴⁰ Uporabljenih je bilo 23.000 mož.

⁴¹ Zasedba mostu Gennep: »V tej operaciji je sodelovalo tudi večje število t.i. Brandenburžanov in 30 nizozemskih fašistov. Dva Brandenburžana v uniformah nizozemske vojske sta čez most vodila skupino nemških ujetnikov. Nizozemsko sta govorila dovolj dobro, da sta pomirila nizozemske graničarje. Medtem je čez most pripeljal še oklepni vlak. Most je padel v nemške roke nepoškodovan« (Deighton 1981: 274, <http://media.wiley.com/7-8>).

⁴² Uporabljali so jo na Češkem, Poljskem, v Belgiji, zadnja znana akcija je bila med operacijo v Ardenih leta 1944. V vojni proti SZ so Brandenburžani igrali manjšo vlogo.⁴³ Dobili so vlogo izvidovanja v globino z opremo in uniformami RA. Ko se je enota razširila na raven divizije, je izgubila svojo prvotno vlogo (<http://en.wikipedia.org/wiki/Brandenburgers>).

⁴³ To so bili večinoma pripadniki nemške manjšine ali nacistični simpatizerji v državah, s katerimi je bila Nemčija v vojni.

Zahodu. Opis britanskega častnika BEK-a, katerega enoto so napadli Ju 52 in ki je utrpela le minimalne izgube: »Fantje so bili dobesedno psihološko zlomljeni. Nekaj časa po napadu se nihče ni niti premaknil, potem so se vstali častniki in nekaj podčastnikov. Morali smo jih dobesedno udarjati z nogami, da so vstali in se premaknili na nove položaje. V tem primeru je bil učinek bombardiranja v pravem pomenu fantastičen...« Da bi se ta učinek dosegel in maksimalno izkoristil, se je Nehring⁴⁴ domislil nove taktike, ki ni povečala uničujoče moči bombardiranja, je pa v veliki meri prispevala k nemški zmagi. Ideja je bila, da Stuke napadajo v neprekinjenih valovih, v neke vrste štafetnem sistemu in da se ne koncentrirajo. Vsaka Stuka naj strmoglavlja na cilj tudi potem, ko je svoje bombe že odvrгла in to vse dokler ne prileti naslednja izmena. Zaradi tega je nasprotnik stalno podvržen psihološkemu delovanju bombardiranja (op.a. učinku siren, ki so jih Nemci vgradili na Stuke)« (Deighton 1981: 309).

V toku celotne operacije Rumeno so izvidniška letala Dornier Do 17 oskrbovala nemško poveljstvo s fotografijami iz globine sovražnikovega ozemlja (opazovali so zbiranje sil za morebitni francoski protinapad); taktična izvidniška letala Henschel Hs 126 pa so bila na voljo divizijam. Še pomembnejše pa je bilo, da je nemško bombniško letalstvo dajalo KoV tak tip artilerijske podpore, za kakršnega so teoretiki pred vojno govorili, da je neizvedljiv. V operacijah v Franciji so prednji opazovalci letalstva dobili motorizirana in kasneje mehanizirana transportna sredstva. Dosežek bliskovite vojne so bile združene zračno kopenske operacije. Poznejši dokaz za nemško uspešnost združenja kopenskih sil v močne in prožne udarne formacije je von Mansteinova zmaga leta 1943 pri Harkovu (Deighton 1981: 333; Edwards 1993: 119).

5.2 Vojna proti Sovjetski zvezi

Vojna proti SZ, ki se je začela z operacijo Barbarosa, je bila je največji in tudi odločilen spopad v drugi svetovni vojni. Po Napoleonovem napadu na Rusijo je bil to drugi veliki poizkus Zahoda vojaško premagati Rusijo. Oba poizkusa sta bila neuspešna. V tem kontekstu velja izpostaviti, kako se Manstein v knjigi spominja svoje nastanitve v mestu Koblenz oktobra 1939.⁴⁵

Pred Barbaroso so Nemci izvedli organizacijske spremembe v oklepni divizijah (povečali so njihovo število na račun zmanjševanja skupnega števila tankov v posamezni diviziji). Prav tako so dodelali način uporabe teh divizij. Število oklepnih divizij se je v nemški vojski pred začetkom

⁴⁴ Guderianov načelnik štaba.

⁴⁵ »Na trgu je bil zanimiv kamniti spomenik – obelisk z bombastičnim napisom. Postavil ga je francoski poveljnik Koblenza kot spomin na prečkanje Rena s strani »Velike armade« Napoleona leta 1812 med pohodom na Rusijo. Pod napisom je bil vklesan tudi drugi: »Sprejel na znanje in odobril.« podpisal ga je ruski general, ki je bil leta 1814 poveljnik mesta! Škoda, da Hitler ni videl tega spomenika« (Manstein 1968: 61).

vojne proti SZ povečalo iz 10 na 21. To so Nemci dosegli s pomočjo zasežene bojne tehnike iz oborožitve Čehoslovaške in Francije in z izdelave nove tehnike v Nemčiji in tudi v okupirani Češki. Še v večji meri pa so to povečanje dosegli z zmanjševanjem števila tankov v oklepnih divizijah, kar so nadomestili s povečanjem obsega opremljenosti mehanizirane pehote. Stranska posledica tega je bila, da je bila navadna nemška pehota v vojni proti SZ manj mobilna kot v vojni proti Franciji.⁴⁶

Izkušnje iz bojev v Franciji so vplivale tudi na specialno direktivo GŠ KoV Nemčije (20.10.1940), ki je vključevala naslednje zaključke o metodah izvedbe napada: Drznost odločitve in njihovega izvrševanja, hitrost, manevrska sposobnost in koncentracija sil na smereh glavnega udara so ponovno sprejeti kot osnova uspeha. Odločilen pomen dobiva presenečenje, tako v operativnem, kot tudi v taktičnem smislu. Odločen preboj, brez strahu zaradi ogroženosti bokov pripelje do uničenja sovražnikove fronte. Drzno prodiranje naprej, zasledovanje sovražnika z vsemi sredstvi, ki dajejo premičnost, otežuje organiziranje in utrjevanje novih obrambnih črt. Pri tem ima še posebej velik pomen sodelovanje z bombniškim letalstvom... Na ta način je uspeh napada odvisen od tempa in odločnosti prodora operativnih in višjih taktičnih enot in ter od zadajanja nenadnih udarov. Sodelovanje z letalstvom je bilo postavljeno na prvo mesto, pomen artilerije pa je bil zmanjšan. Na podlagi izkušenj iz bojnega delovanja v Franciji je nemško poveljstvo prišlo do zaključka, da lahko tanki delujejo le v sklopu oklepnih divizij in da ni opravičljivo njihovo dodajanje pehotnim enotam. Tako je oklepna divizija iz nemškega zornega kota utrdila svojo vlogo nedeljive strateške in višje taktične enote v napadu. Direktiva je zahtevala, da se enote pehotnih divizij dodelijo oziroma podredijo poveljstvu oklepne divizije, če ta napada preko njihovih položajev (Razvoj taktike 1962: 128).

5.2.1 Prva polovica vojne proti Sovjetski zvezi (1941 - 43)

Nemci so skupno moč RA na evropskem delu ZSSR ocenili na okrog 200 divizij. (154 strelskih, 10 oklepnih in 37 mehaniziranih brigad), vendar so že v prvih 6 tednih vojne srečali okrog 360 divizij RA (Barić, rujan 2001: 85).

5.2.1.1 Operativni načrt in izvedba

Manstein je bil zelo kritičen že do samega načrta in je kot njegovo glavno slabost omenjal nujnost dveh večjih zaporednih operacij (kot v primeru napada na Francijo): »V načrtu Barbarosa je izražen »splošen namen« (glavnino ruske vojske v Z Rusiji uničiti z drznimi operacijami oklepnih klinov in preprečiti umik bojno sposobnih delov v globino ruskega ozemlja...), ki ni bil niti operativni, celo niti taktični »recept.« V resnici so zaradi večje učinkovitosti nemškega poveljevanja in nemških enot doseženi izredni uspehi, ki so pripeljali sovjetske oborožene sile na rob poraza. Vendar ta

⁴⁶ Pehotnim divizijam so namreč odvzeli transportna sredstva in jih dali na razpolago oklepni divizijam.

»recept« ni mogel zamenjati nekega operativnega načrta. Slednji bi moral zaradi razmerja sil in velikosti prostora načrtovati uničenje sovjetskih oboroženih sil v dveh pohodih (Manstein 1968: 175).

Operacija Barbarosa se je začela 22. junija 1941 ob 3 uri in 15 minut s topniškim bombardiranjem položajev RA. Sočasno je okrog 150 bombnikov napadlo glavne sovjetske letalske baze. Drugi val letal (1200) je poletel takoj po vzhodu sonca. Napadli so 66 letalskih baz. RA je v teh začetnih napadih izgubila 1200 letal in Nemci so dobili popolno zračno prevlado v zraku. Nemški napadi so povzročili razpad komunikacijskega sistema RA (Barić, listopad 2001: 78).

V enem izmed največjih vojaških dosežkov v drugi svetovni vojni je 7. oklepna divizija napredovala od nemške meje (22. junij 1941) do Minska (25. junij) in s tem blokirala cesto Minsk – Moskva. V štirih dneh je premagala razdaljo 390 km! Pri tem je bila skoraj cel dan zaustavljena pri Vilni. Do 16. julija je zasedla Jarcevo in prekinila cestno in železniško povezavo do Moskve. Do tedaj je napredovala že 520 km. Do Moskve je bila oddaljena le še 325 km. Glede na njeno prejšnje delovanje je bila od Moskve oddaljena le še 3 dni (sredi julija!) Tedaj je bila za 78 dni zaustavljena pri Jarcevu. In to ne zaradi logistike, žrtev ali odpora RA, ampak zaradi čakanja na mobilne divizije Guderiana, ki so bile poslane nazaj na zahod: v Ukrajino. Absurdnost te odločitve je na dlani, če se vprašamo, kaj bi se zgodilo, če bi bile nemške divizije podobno zaustavljene ali preusmerjene na Pariz po prečkanju reke Meuse (Editors of Command Magazine 1996: 159-161).

Delovanje 56. oklepnega korpusa pod poveljstvom von Mansteina je bilo naslednji impresiven dokaz sposobnosti nemških oklepnih enot. Takoj na začetku Barbarose je omenjeni korpus z neprekinjenim napadnim delovanjem v 4 dneh in 5 urah zavzel mostove čez Dvino in tako premagal 300 km zračne razdalje od izhodišča. (Manstein 1968: 184) »Čim hitreje bomo napredovali mi, tem manjše možnosti bo imel nasprotnik, da načrtno koncentrira močnejše sile proti nam. Če bi mi po zavzetju mostov pri Dvini takoj napredovali proti Pskovu in če bi na naše položaje na Dvini prišel drug oklepni korpus, bi bil nasprotnik prisiljen vreči proti nam sile, ki so mu pri roki. Ne bi imel možnosti izvesti načrtovano operacijo. Skrb za potolčene sile južno od Dvine pa bi lahko prepustil pehotnim armadam, ki so nastopale za nami« (Manstein 1968: 185).

Poveljstvo nemške vojske je že leta 1941 začelo odstopati od načel bliskovite vojne. Primer za to je tudi delitev 56. oklepnega korpusa. »S tem je drobljenje hitrih enot oklepne skupine doseglo svoj vrhunec. SS oklepna divizija »Totenkopf« je bila v sestavi 16. armade, 8. oklepna divizija je bila umaknjena v rezervo in kasneje uporabljena proti partizanom. Tako je oklepni korpus razpolagal le s 3. motorizirano divizijo. Guderian (tvorec oklepnih sil), je za njihovo uporabo postavil načelo:

»Udariti skoncentrirano, ne razpršeno.«⁴⁷ Pri nas je bilo to pravilo v prakso preneseno ravno narobe« (Manstein 1968: 200).

Druga odločitev, ki ni bila v skladu z načeli bliskovite vojne, je bila zaustavitev napada na Moskvo in odločitev za Kijev. Konec avgusta sta bili oklepni skupini pripravljene nadaljevati pohod na Moskvo. Guderian je poročal nadrejenim, da lahko njegova oklepna skupina napreduje na Moskvo 15. avgusta 1941, Hoth pa je za svojo skupino sporočil datum 20. avgusta 1941 (Guderian 2000: 189). Kljub temu je Hitler sprejel čudno odločitev. Obrnil je svojo vojsko in jo usmeril nazaj na zahod, stran od Moskve. Mobilne enote Armadne skupine Center (ASC) so morale premagati razdaljo 550 km do Ukrajine (tedaj so bile od Moskve oddaljene le še 300 km) in potem zopet nazaj do svojih prvotnih položajev. Oktobra je ASC nadaljevala svoje napredovanje proti Moskvi (med 2. in 14. oktobrom so pri Vjasmu in Brijansku zajeli 650.000 ujetnikov). Potem je njihove mobilne enote zaustavilo jesensko deževje in neprehoden teren (rus. rasputica oziroma obdobje blata) (Editors of Command Magazine 1996: 162).

»Hitler je napadal cilje ekonomskega in ideološkega pomena, ne da bi poprej zagotovil uničenje nasprotnikove vojaške sile. Zasedba Kaspijske nafte, blokada Volge, kot transportne arterije in nevtralizacija industrijskega centra Stalingrada so bili motivi, ki so bili z vojaške perspektive nesmiselni« (Guderian 2000: 274).

5.2.1.2 Spremembe v organizacijski strukturi oklepnih sil Nemčije in nova tehnika

Oklepna bojna skupina (nem. Panzerkampfgruppe) je bila nova organizacijska struktura, ki je postala glavni nosilec izvajanja ofenzivnih operacij. Taktika obkoljevanja sovražnika, ki je bila značilna za vso nemško KoV, še posebej pa za oklepne divizije, je bila izvajana z divizijskimi bojnimi skupinami (nem. Kampfgruppen) različnih velikosti in sestave. Glavna sila v takih manevrih je bil oklepni polk, sestavljen iz tankovskih bataljonov. Tankom so v boju pomagala pomožna orožja divizije oziroma korpusa. Artilerija oklepne divizije je napadala statične cilje, inženirci so čistili ovire, protiletalsko topništvo pa je varovalo pomembne objekte (Edwards 1993: 81).

Primer take formacije je struktura 2 oklepne skupine (Guderian): najvišje operativno strateške oklepne enote Nemčije v začetku druge svetovne vojne:

- 3 oklepni korpusi s skupaj 5 oklepnimi divizijami, 5 motoriziranimi divizijami in 1 konjeniško divizijo.

⁴⁷ Nem. Klotzen nicht kleckern.

- Lovska letala (Mölders).
- Izvidniška letala (Barsewisch).
- Zveze (Praun).
- Inženirci (Bacher).
- Artilerija (Heinemann).
- Protiletalski polk (von Axthelm).
- Letala za podporo (Viebig) (Guderian 2000: 143).

Oklepne divizije so dobile novo tehniko. »Zmanjševanje števila tankov v oklepnih divizijah po koncu vojne na Zahodu je bilo do določene mere nadomeščeno z zamenjavo modelov PzI in PzII z modeli PzIII in PzIV. Pred Barbarosso smo se zanašali, da bodo naši tanki kvalitetnejši in da bo to izničilo velikansko številčno premoč RA v tankih. Pred Barbaroso je imela ima Nemčija 3200 tankov« (Guderian 2000: 143). Tri tonsko oklepno bojno gosenično vozilo pehote (SdKfz 251 nem. Schützenpanzerwagen) je bilo primer nove tehnike, ki je kmalu pokazalo svojo vrednost v akciji. Oktobra 1943 (po Guderianovi študiji o bojni učinkovitosti) je bilo naročenih 21 različnih izvedb SdKfz 251 za različne enote: (težko orožje, inženirci, zveze, saniteta itd). Čeprav jih je bilo do leta 1944 proizvedenih 16000, jih ni bilo nikoli dovolj. Vozilo je bilo osnovno prevozno sredstvo za čete mehanizirane pehote (nem. Panzergrenadier), ki so se delile na manjše bojne skupine. Slednje so imele na bojišču tudi brez podpore tankov veliko vrednost (190 mož, dva minometa kal. 81 mm, sedem protiletalskih topov kal. 20mm, dva protitankovska topova kal. 75 mm, 30 lahkih in dva težka mitraljeza). V oklepni diviziji je bilo 6 tovrstnih skupin v 2 bataljonih mehanizirane pehote (Edwards 1993: 87 in Guderian 2000: 143 - 145). Oklepna artilerija je dobila nove tipe oborožitvenih sistemov: Hummel SdKfz 165 (kal. 150 mm), Wespe SdKfz 124 (kal. 105 mm), Panzerwerfer 42 SdKfz 34/1 (kal. 150 mm – raketna artilerija). (Edwards 1993: 98) Leta 1943 so imele vse oklepne divizije v svoji sestavi tudi protiletalske bataljone z 8 topovi Flak kal. 88mm in 15 topovi Flak kal. 20mm. Leta 1944 pa so dobile še samovozno oklepno protiletalsko tehniko (nem. Flakpanzer) na podvozju tanka PzIV⁴⁸« (Edwards 1993: 102).

5.2.1.3 Izvedba operacij in njihov vpliv na nadaljnji razvoj bliskovite vojne

»Nemški inštruktorji so redno obiskovali fronto, zaradi česar so lahko učili vpoklicane vojaške obveznike najnovejših bojnih taktik. V nasprotju s pehoto je kvaliteta tankovskih posadk ostala na izjemno visokem nivoju. Razmerje uničenih tankov med Nemci in Sovjeti je bilo 5:1 in ni bilo nič neobičajnega« (Editors of Command Magazine 1996: 52). Na zahtevo Guderiana je 20 novembra

⁴⁸ Nem. Wirbelwind – 4 cevni top kal. 20mm.

1941 na fronto, v območje odgovornosti 2. oklepne armade prišla komisija, sestavljena iz predstavnikov vojaškega oskrbovalnega oddelka, ministrstva za oboroževanje, konstruktorjev tankov in podjetij izdelovalcev tankov. Na terenu je preučila uničene tanke in se posvetovala s tankisti. Guderian je zahteval tudi čim hitrejšo proizvodnjo protitankovskega topa, ki bi bil kos ruskemu tanku T 34 (Guderian 2000: 238).

To je bil dialektičen pristop k razvoju nemške vojske, ki je vključeval vrednotenje vpliva terena na razvoj tehnike in vpliv taktike in izkušenj enot s terena na razvoj tehnike. Po drugi strani pa ni zanemaril tudi vpliva tehnike na taktiko (primer tanka T 34, ki je spremenil taktiko nemških enot).

5.2.1.4 Načrt za uničenje južnega krila Rdeče armade

Zadnja večja ofenzivna operacija nemške vojske v vojni proti SZ je bila Citadela (t.i. bitka pri Kursku). Toda tudi ta operacija ni imela več značilnosti bliskovite vojne (ni bilo premoči v zraku, elementa presenečenja, ali napada na šibko mesto v sovražnikovi obrambi...). Zato bi kot zadnjo operacijo načrtovano v duhu doktrine bliskovite vojne raje omenil Mansteinov načrt za uničenje južnega krila RA v obdobju po padcu Stalingrada in pred Citadelo (1942 - 1943). To je bil načrt umika nemških sil s ciljem pripraviti operacijo podobno primeru Rumeno. V tej nikoli izvedeni operacij gre za načelo vrat. Tečaj je mesto Harkov, vrata pa se odpirajo do Melitopolja. Z udarom iz Harkova se vrata zapirajo.

»Na osnovi verjetnih načrtov sovražnika je počivala ideja, da se RA napade med umikom naših sil. Zamisel, ki jo je poveljstvo armadne skupine Jug (Manstein) v februarju in marcu 1943 večkrat predstavilo Hitlerju. Zamišljeno je bilo, da se pred pričakovanim ruskim napadom na področje Donjecka izvede odstopanje med bojem in da se dopusti napredovanje RA nekje do črte Melitopolj – Dnjepopetrovsk. Sočasno bi bilo potrebno pripraviti čim večje sile na severnem krilu (Harkov) naše armadne skupine. S temi silami bi morali razbiti pričakovan sovražnikov napad na tej smeri, zatem pa izvršiti prodor proti JV (Stalino - Taganrog), v bok sovražnikovih sil v napadu ob dolnjem toku Dnjepra in pri tem uničiti sovražnikove sile v obalnem pasu« (Manstein 1968: 491).

Gre za veliko podobnost te operacije z bolj znanim Mansteinovim načrtom - Plan Rumeno. Tudi tu je podoben »zamah s srpom« skozi zaledje. Tudi tu se uporablja morje kot naravna ovira, ki služi kot nakovalo v fazi obkoljevanja. »Osnovna razlika tega protiudara z Nemško ofenzivo leta 1942 je bila naslednja: Naš namen je bil izvršiti udar po umikanju, potem ko bi sovražnik svoje napadne

sile že uporabil in deloma že izčrpal. Cilji operacije ne bi bili prostorski⁴⁹, ampak uničenje sovražnikove vojske oziroma južnega krila RA« (Manstein 1968: 491).

Manstein utemeljuje to operacijo z naslednjimi besedami: »Takšna operacija bi bila najkoristnejša na južni fronti, saj je sovražnik tam iskal rešitev. Skladno s tem je tja prenesel težišče svojega delovanja in največ enot« (Manstein 1968: 492). Za to ofenzivo je navedel dva pogoja:

- Oslabitev enot na drugih bojiščih in njihovo premestitev pod poveljstvo armadne skupine Jug.
- Maneversko bojevanje in začasno zapuščanje že osvojenega ozemlja.

5.2.2 Druga polovica vojne proti Sovjetski zvezi (1943 – 1945)

Zadnja uspešna nemška operacija načrtovana in izvedena v duhu bliskovite vojne, z natančnimi kombiniranimi zračno kopenskimi operacijami, ki so uničujoče porazile oklepne sile RA, je bil protinapad armadne skupine Don (gen. Manstein) na prodirajoče oklepne enote RA, ki so v začetku leta 1943 (po padcu Stalingrada) ogrožale obstoj armadne skupine center (ASC)⁵⁰. Po tej operaciji nemška vojska dokončno odstopi od načel bliskovite vojne. Če je namreč ena izmed temeljnih zakonitosti te doktrine premagati sovražnikovo oboroženo silo s pomočjo manevra, od tega obdobja naprej nemška vojska večinoma le še brani osvojeno ozemlje. Na to opustitev kaže tudi razvoj nove vojaške tehnike (težki tanki, samovozni protitankovski topovi, pomanjkanje bojnih letal ipd.) in spremembe v organizacijski strukturi ključnega elementa bliskovite vojne: oklepnih sil (oklepne divizije so to le še na papirju, dejansko pa so začeli formirati manjše oklepne bojne skupine – npr. v velikosti brigad).

5.2.2.1 Izguba iniciative in posledična sprememba nalog ter načina delovanja oklepnih sil

Hitler je 28. 2. 1943 ustanovil Generalni Inšpektorat oklepnih enot in na njegovo čelo imenoval general polkovnika Heinza Guderiana. Pod to funkcijo je združil vse oklepne enote (Wehrmacht, Waffen SS, Luftwaffe), njihov tehnični razvoj, proizvodne načrte, organizacijo in urjenje omenjenih enot vse do najvišjih mobilnih formacij KoV. (Guderian 2000: 290) Nemške oklepne sile (tankovske in motorizirane formacije KoV in Waffen SS) so imele do leta 1943 naziv Hitre sile (nem. Schnelltruppen). Po imenovanju Vrhovnega inšpektorja oklepnih sil leta 1943 pa se preimenujejo v Oklepne sile (nem. Panzertruppen) (Edwards 1993: 13).

⁴⁹ Kot v ofenzivi leta 1942 na širšem območju Stalingrada in Kavkaza.

⁵⁰ Za to operacijo Sokolovski v svoji knjigi pravi, da je za RA pomenila povratek na strateško obrambo.

Načrti Generalnega inšpektorata za uporabo oklepnih sil za leti 1943 in 1944 so bili:

a) »Oklepna divizija je bojno popolnoma učinkovita le, ko je število njenih tankov v pravilnem razmerju s številom drugih vozil v diviziji. Nemške oklepne divizije so bile ustvarjene tako, da vsebujejo 4 tankovske bataljone (skupaj 400 tankov na divizijo). Če število tankov pade pod 400, potem ofenzivna moč diviziji pade zaradi spremenjenega razmerja v organizaciji (živa sila: vozila). V tem trenutku⁵¹ nimamo nobene oklepne divizije, ki bi imela v tem smislu polno bojno učinkovitost... Zato je potrebno brez odlašanja in ne glede na posebne interese, ponovno ustvariti oklepne divizije s polno bojno močjo. Bolje je imeti manj močnih divizij, kot več le delno opremljenih. Slednje potrebujejo veliko motornih vozil, goriva in osebja, kar je nesorazmerno z njihovim bojnim učinkom. One so breme, tako za poveljevanje, kot za oskrbovanje in kot takšne blokirajo cestno omrežje« (Guderian 2000: 295).

b) »Uspeh na bojišču se lahko doseže le z drastično koncentracijo oklepne sile na odločilni točki in na ustreznem zemljišču. Prav tako pomembno je tudi presenečenje v opremljenosti in v številu. Za dosego tega velja da:«

- Manj pomembna bojišča ne smejo dobivati tankov novejšega modela. Uporabljajo naj zajete tanke.
- Koncentracija vseh tankov v oklepnih divizijah in korpusih pride v roke izkušenih tankovskih poveljnikov.
- Potrebno je preučiti zemljišče pred napadom.
- Novi tanki (Tiger, Panter in težki jurišni topovi) ne smejo biti uporabljeni, dokler jih ni dovolj, da se z njimi doseže odločilno presenečenje za uspeh.
- Izogibati se je potrebno formiranju novih divizij, saj so kadri starih izkušeni in je zato najbolj smiselno razpoložljive resurse vlagati v njih (Guderian 2000: 296).

Dejansko pa je Nemčija dokončno odstopila od načel bliskovite vojne, o čemer piše Manstein: »Odbijal je⁵² vsak maneverski način izvajanja operacij, ki bi bil od leta 1943 dalje mogoč le ob začasnem zapuščenju osvojenega ozemlja. Bal se je tudi umakniti sile iz manj važnih delov front ali bojišč v korist fronte, kjer je morala pasti odločitev... Trda obramba vsakega koščka ozemlja je postala edino načelo Hitlerjevega vodenja. Potem ko je nemška KoV v prvih letih vojne z maneverskim načinom izvajanja operacij dosegla izredne uspehe, je Hitler takoj, ko je pred Moskvo nastopila prva kriza, od Stalina prevzel recept trdoglavega držanja vsakega položaja. Ta recept je sovjetsko poveljstvo leta 1941 privedel na rob uničenja... Večkratno močnejši sovražnik je vedno lahko s koncentracijo sil izvedel preboj na kateri koli točki preveč razvlečene obrambne črte. Premoč nemškega poveljevanja in nemških sil je lahko prišla do izraza le v maneverskem načinu

⁵¹ 1943.

⁵² Hitler

izvajanja operacij. Na ta način bi se mogoče nazadnje lahko doseglo paraliziranje sovjetskih sil« (Manstein 1968: 312-314).

5.2.2.2 Spremembe v organizacijski strukturi oklepnih sil Nemčije in nova tehnika

Leta 1939 je imela nemška oklepna divizija 324 tankov (4 bataljone), leta 1944 pa le še 159 tankov (2 bataljona). V letu 1945 se je skrčila na vsega 54 tankov in 22 samovoznih protitankovskih topov (Edwards 1993: 66). Ker so bile oklepne divizije v nemški vojski glavni nosilec ofenzivnih delovanj, lahko iz teh števil potegnemo naslednji sklep: Ofenzivna moč nemške vojske je po letu 1943 začela drastično usihati, zadnje leto vojne pa je bila zlomljena.

Kako so si Nemci leta 1943 predstavljali oklepno divizijo, če bi bili brez omejitev pri njenem popolnjevanju lahko vidimo na primeru najmočnejše in najprestižnejše oklepne formacije nemške vojske med drugo svetovno vojno: LAH (nem. Leibstandarte Adolf Hitler – 1. Waffen SS oklepne divizije)

LAH je imela leta 1943 v svoji sestavi: 21.000 mož, 231 tankov, 3329 drugih vozil; 1 tankovsko brigado, 2 mehanizirani pehotni brigadi, 1 brigado samovozne artilerije, 1 bataljon inženircev, 1 bataljon protitankovske artilerije, 1 bataljon artilerije, 1 bataljon za zveze, 1 bataljon protiletalske obrambe, 1 bataljon izvidnikov; na voljo pa so imeli še: 1 bataljon težkih tankov, 2 bataljona težke samovozne protitankovske artilerije (Editors of Command Magazine 1996: 110).

Bojne skupine

V drugi polovici vojne je začela ofenzivna moč nemške KoV drastično upadati. Oklepne divizije so obstajale le še na papirju. Eden od ukrepov, da bi povrnili KoV nekaj ofenzivne moči, je bilo ustanavljanje operativnih oklepnih bojnih skupin. Načrt je bil dati v sestavo bojne skupine kar največ bojnih elementov, da bi s tem dosegli oziroma ohranjali njeno sposobnost samostojnega in neodvisnega bojnega delovanja (Editors of Command Magazine 1996: 29).

Tipičen primer oklepne bojne skupine je bila »nem. Panzerkampfgruppe Friebe« v sestavi armadne skupine Jug. Delovala je kot enota za posredovanje na najbolj ogroženih odsekih fronte.⁵³ 24 marca 1944 je imela v svoji sestavi: 2908 mož, poveljstvo, metalce ognja, bataljon tankov panter (57), bataljon tankov tiger (34), 2 bataljona mehanizirane pehote, bataljon samovozne raketne artilerije kal. 150mm, 2 četi havbic kal. 150mm in po eno četo mehaniziranih inženircev, zvez in izvidnikov (Editors of Command Magazine 1996: 30). Razvidno je, da je bila to relativno majhna a samostojna enota, ki pa je imela izjemno veliko ognjeno in udarno moč (90 najsodobnejših tankov).

⁵³ Delovala je le slabe tri mesece. V samo 3 dneh med 15 in 17 aprilom 1944 pa je uničila 74 tankov in 108 topov RA.

Bojne skupine so zavezniškim obveščevalnim službam povzročale velike probleme, ker niso mogle ustvariti jasne slike o velikosti in strukturi bojno sposobnih nemških sil (Edwards 1993: 63).

Razvoj samovoznih (SV) protitankovskih topov

SV protitankovski top je bil nemška inovacija, ki je po letu 1942 nosila glavno breme boja proti nasprotnikovim tankom. Decembra 1943 je bila sprejeta odločitev, da se vsa produkcija podvozij čeških 38 tonskih tankov preusmeri na SV protitankovske topove. Ti naj bi postali osnovno orožje protitankovskih bataljonov pehotnih divizij (Guderian 2000: 314).

»Evolucija oklepnih sil Nemčije simbolizira spremembe v strateškem in taktičnem razmišljanju Nemcev. Vse večja je bila proizvodnja SV protitankovskih orožij (leta 1945 je bila trikrat večja od proizvodnje tankov). V zadnjih dejanjih vojne so bili SV protitankovski topovi (nem. Sturmgeschutz) in divizijske bojne skupine uporabljene za neposredno podporo pehotnim formacijam. Ta praksa je povzročila še dodatno drobljenje oklepnih sil in zmanjšanje možnosti koncentracije bojnih vozil za izvedbo mobilne intervencije« (Edwards 1993: 83). Začne se torej branjenje ozemlja, defenzivnost, pozicijsko razmišljanje in dokončen odstop od načel bliskovite vojne.

6. GLOBOKA BITKA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

6.1 Moskva 1941

Rdeča armada (RA) je bila vse od začetka operacije Barbarosa potisnjena v strateško defenzivo. Prva uspešna sovjetska protiofenziva je bila izpeljana Moskvo, ki je zaradi svojega političnega, vojaškega, gospodarskega pomena, predstavljala tudi (glaven) cilj operacije.⁵⁴

Po padcu Kijeva je poveljstvo nemške vojske pričakovalo, da bo SZ za bitko v Moskvi uporabila vse razpoložljive enote. Z njihovim uničenjem bi bilo vojne konec. Do tega datuma je RA po nemških ocenah izgubila 19000 tankov (od tega so jih Nemci 8000 zajeli), 30000 topniških orožij (11000 zajetih) in 14500 letal (Barić, studeni 2001: 78).

6.1.1 Doktrina

V začetku protiofenzive pri Moskvi (decembra 1941) so enote RA dobivale naloge za preboj nemške obrambe, razvoj sil v nasprotnikovi globini, njihovo obkolitev in uničenje. Napadale so na širokih odsekih... Januarja 1942 so za napad začele uporabljati udarne skupine. Odseki napada so bili zmanjšani, sočasno pa se je povečala koncentracija sil na glavnih smereh. (Razvoj taktike 1962: 115) »Na začetku vojne ni bila jasno izražene koncentracije sil na določenem odseku. Odseki preboja niso bili jasno izraženi, zaradi česar so bile sile enakomerno razporejene po celotnem območju napada. Ozki odseki preboja so se začeli odrejati kasneje (v t.i. bitki za Stalingrad)« (Razvoj taktike 1962: 159).

»Drzna in odločna množična uporaba sil in sredstev na smereh glavnih udarov omogoča, da se na odsekih prebojev ustvari premoč nad sovražnikom: v artileriji 6-7 krat, v tankih 3-6 krat itd. Artilerijska gostota se poveča na ok. 250 orožij na 1 km fronte. Globina armadnih operacij se poveča na 120 - 160 km. Ker je imel sovražnik možnost izvesti hiter manever v obrambi s ciljem uničenja preboja, je bilo potrebno z visokim tempom izvršiti preboj taktičnega območja obrambe in hitro uvesti premične enote s ciljem, da se preboj razvije v operativnega. Operatika je od taktike zahtevala, da razvije načela za takšno bojno delovanje, ki bi omogočilo preboj že na prvi dan operacije« (Razvoj taktike 1962: 118).

⁵⁴ »Podjetja iz Moskve in Moskovskega okrožja so pred vojno ustvarjale 22,3% skupne industrijske proizvodnje SZ. Od tega 98% krogličnih ležajev, 55% letalske industrije, 49% avtomobilske industrije, 33,5% elektroindustrije, 33,1% splošne strojne industrije, 39,7% tekstilne industrije itd« (Akademija nauka SSSR 1966: 47).

Taktika se je skozi vojno razvijala v smeri množične uporabe sil in sredstev na odsekih preboja, zmanjševanja območij napadov korpusov in divizij, povečevanja taktične gostote in ešaloniranja bojne razporeditve.

6.1.2 Tehnika in organizacija oboroženih sil

Velika pomanjkljivost RA je bila (ne)uporaba radia. Medvedev govori celo o radiofobiji v RA: »Poveljniki so bili nagnjeni k radiofobiji, tako da nekateri v bližini svojih poveljniških centrov sploh niso dovolili postaviti radijskih postaj« (Medvedev 2005: 194).

RA je imela na začetku vojne tanke organizirane v tankovske brigade in bataljone (enorodne enote za neposredno podporo pehoti - TPP). Kljub omenjenemu drobljenju tankovskih resursov pa so tanke delili še naprej: »Zaradi resnih pomanjkljivosti v uporabi tankov leta 1941 je bilo enotam v januarju 1942 končno izdano navodilo, ki je prepovedovalo deljenje tankovskih brigad in bataljonov« (Razvoj taktike 1962: 256).

Guderian opisuje novo tehniko RA (tank T 34), ki je bila kvalitativno bistveno boljša od vsega, s čimer so takrat razpolagali Nemci: »9. oktober 1941... Opisi kvalitete in predvsem nove taktike uporabe tankov so bili zelo zaskrbljujoči. Kratkocevni 75mm top tanka PzIV je bil proti T34 učinkovit le, če mu je uspel zadetek od zadaj in še to le v ploščo nad motorjem. Da je bil tak strel možen, je zahtevalo veliko mojstrstvo pri manevriranju tanka v položaj za strel. Rusi so nas frontalno napadali s pehoto, nad naša krila pa so množično pošiljali tanke. Učili so se« (Guderian 2000: 234).

6.1.3 Uporaba zračno desantnih sil

Uporaba zračno desantnega korpusa RA pri Vjazmi je bila največji oziroma edini veliki zračni desant RA med drugo svetovno vojno, ki je bil izveden v skladu z predvojnimi predstavami o vlogi zračnega desanta in v skladu z nalogami zračno desantnega korpusa v globoki bitki. To je zanimivo zaradi tega, ker je bila RA pionir v razvoju tovrstnih enot in je imela pred drugo svetovno vojno tudi najštevilčnejše zračno desantne enote s povsem razdelanimi nalogami v sklopu globoke bitke. »Žukov izda ukaz za zračni desant 4. zračno desantnega korpusa (10.000 mož) pri Vjazmi. Sile so zaradi pomanjkanja transportnih letal spustili po delih od 27. januarja do 1. februarja 1942 (8 brigad) in še drugi dve brigadi na območje Urge od 17. februarja do 18. februarja 1942. Nemci so celoten korpus uničili« (Barić, studeni 2001: 82).

6.2 Stalingrad – Harkov 1942

6.2.1 Doktrina

Manstein daje oceno o spremembah v načinu uporabe oklepnih sil RA: »Sovjetsko poveljstvo se je od začetka vojne veliko naučilo. To še posebej velja za uporabo večjih oklepnih enot. Že leta 1941 so imeli veliko število tankov, a jih niso znali dobro uporabljati. Sedaj⁵⁵ so organizirani v oklepne in mehanizirane korpuse in istočasno uporabljajo nemško taktiko preboja v globino. Kljub temu smo mi skoraj vedno uspeli premagati in uničiti te oklepno mehanizirane enote – razen v primeru 6. armade (pri Stalingradu)« (Manstein 1968: 479).

Primer posnemanja nemške taktike je bil poizkus prodora RA v slogu bliskovite vojne preko Ladoškega jezera septembra 1942. Manstein je napad ustavil, obkolil in uničil 2. udarno armado RA (20 pehotnih divizij in 5 oklepnih brigad). To je naredil s pehotnimi oziroma nemotoriziranimi divizijami.

V tem obdobju je RA začela z nenehnim povečevanjem moči artilerijske priprave pred napadom: »Dolžina artilerijske priprave se je glede na boje pred Moskvo in boje pred Stalingradom povečala 4 do 5 krat, dolžina ognjenih naletov pa od 2 do 3 krat« (Razvoj taktike 1962: 238). Nasilno izvidovanje je bila druga novost, s katero je RA začela v tem obdobju vojne. Začela ga je uporabljati maja 1942,⁵⁶ po bitki pri Kursku pa je postalo stalna praksa. Izvajali so ga prednji bataljoni dan ali dva pred začetkom napada glavnih sil. V veliko primerih je nasilno izvidovanje preraslo v vsesplošen napad.⁵⁷

Stalingrajska operacija je bila prelomen dogodek v drugem letu vojne.

Avtorja tega načrta sta bila Vasiljevski in Žukov. Njegovo zamisel in potek v svoji knjigi predstavi Žukov: »Vasiljevski in jaz sva pojasnila, da se operacija⁵⁸ deli na dve osnovni etapi: 1. preboj obrambe, obkolitev stalingrajske skupine nemških sil in vzpostavitev čvrste notranje fronte, z namenom da se obkoljena sovražnikova skupina izolira od zunanjih sovražnih sil; 2. uničenje obkoljenega sovražnika in preprečitev nasprotnikovih poizkusov preboja obroča« (Žukov 1969: 466).

⁵⁵ 1942 – 1943.

⁵⁶ Operacija na širšem območju Harkova.

⁵⁷ Npr. pri Visli – Odri januarja 1945, kjer je zaradi šibkosti nemških enot prišlo do predčasnega splošnega napada. Pri tem je prednje bataljone, podobno kot pri pravem napadu, podpiralo topništvo RA. Nemci so se umaknili na drugo obrambno črto.

⁵⁸ Protiofenziva in deblokada Stalingrada.

Sporočilo Stalina Žukovu pred stalingrajsko protiofenzivo:

Tovarišu Konstantinovu⁵⁹

Če bo podpora iz zraka nezadostna pri Jerjomenku in Vatutinu, bo operacija neuspešna. Izkušnja iz vojne proti Nemcem kaže, da se operacije proti njim lahko dobijo le v primeru *naše premoči v zraku*⁶⁰. V tem primeru je naše letalstvo dolžno izvršiti tri naloge:

1. Osredotočiti svoje akcije na območje ofenzive naših udarnih enot, utišati Nemce in dobro pokriti naše sile.
2. S sistematičnim bombardiranjem skrajšati pot našim enotam KoV, ki vršijo ofenzivo
3. Zasedovanje umikajočih sovražnikovih sil, s sistematičnim bombardiranjem in jurišnimi akcijami in njihovo razbitje, ter onemogočanje poizkusov, da se utrdijo na najbližjih obrambnih črtah.

Če Novikov meni, da naše letalstvo ni v položaju, da izvrši našete naloge, je operacijo bolje odložiti in zbrati letalske sile.

12.11.1942 leta 04⁰⁰

Št. 170686

Vasiljev⁶¹

(Žukov 1969: 490)

Najvažnejše predpostavke za uničenje nemških sil v operacijah »Uran«, »Mali Saturn« in »Prstan« so predstavljali: organizacija operativno taktičnega presenečenja, pravilna izbira smeri glavnih udarov in točna določitev točk v sovražnikovi obrambi. Pomembno vlogo je odigral tudi pravilen izračun sil potrebnih za hiter preboj taktične obrambe in aktiven razvoj operativnega preboja, s ciljem končne obkolitve glavne grupacije sovražnikovih sil (Rotmistrov 1966: 247-250; Žukov 1969: 514).

Posledica zmage RA pri Stalingradu je bil prenos strateške iniciative na sovjetsko stran. Po zmagi pri Stalingradu je RA napredovala na zahod proti Zaporozju in Krimu. Ofenziva je bila ustavljena s protinapadom 1. in 4. oklepne armade von Mansteina. Glavno vlogo v tem uspešnem protinapadu na bok ruske 6. armade je igrala 4. oklepna armada (Hoth) ob podpori 4. zračne flote (nem. Luftflotte) (Edwards 1993: 157). »Prehod RA v strateško obrambo leta 1942 je bil posledica poraza naših enot na Krimu in pri Harkovu, kjer je RA utrpela ogromne izgube (okoli 7 armad)« (Sokolovski 1965: 229).

⁵⁹ Psevdonim G.K.Žukova.

⁶⁰ Zelo presenetljiva in za nemško vojsko laskajoča Stalinova trditev.

⁶¹ Psevdonim Stalina.

Oba poraza RA je imel »na vesti« von Manstein, ki je tako po padcu Stalingrada Nemcem za kratek čas povrnil iniciativo.

6.2.2 Tehnika in organizacija oboroženih sil

Tudi v drugem letu vojne RA ni uspela izkoristiti potenciala radia. Medvedev navaja navodilo poveljstva letalskih sil RA dne 27.2. 1942: »8 mesecev vojne izkušnje kaže, da so še vedno letalske enote, ki med bojnimi poleti ne uporabljajo radijskih komunikacij. V lovskih enotah piloti nočejo zamenjati svojih starih usnjenih čelad z novimi, ki imajo vgrajen mikrofoni in slušalke« (Medvedev 2005: 193-194).

»Vrhovno poveljstvo je januarja 1942 zahtevalo, da se na glavni smeri napada odločno in množično uporabljajo artilerija in minometi ter da se od artilerijske priprave napada preide tudi na artilerijsko spremljanje in podporo enotam KoV med samim napadom v globino sovražnikove obrambe.« (Razvoj taktike 1962: 233) Ta nova naloga postavi artilerijo RA pred nov izziv, ki zahteva tudi novo vrsto tehnike: samovozno artilerijo. Nemci problem podpiranja napada v globini rešijo na drugačen način. V ta namen namreč namesto artilerije uporabljajo jurišno letalstvo (Rotmistrov 1966: 219; Lisitskiy, Bogdonov 2005: 200).

O povsem drugačnem pristopu RA (v primerjavi z Nemci) do organiziranja tankovskih enot govori tudi Žukov: »Ponovil sem mu (Stalinu) vse tisto, kar sem mu poročal preko telefona. Rekel sem, da so se 24. ter 1. gardna in 66. armada v času napada od 5. do 11. septembra 1942, pokazale kot sposobne enote. Njihova temeljna slabost je bila v nezadostnih sredstvih (premalo havbične artilerije in tankov), ki so nujno potrebna za zagotavljanje neposredne podpore pehoti« (Žukov 1969: 462). To dokazuje, da je Rdeča armada leta 1942 še vztrajala na vključevanju tankov v pehotne formacije.

6.2.3 Letalstvo

Od poletja 1942 je letalstvo prenehalo biti podrejeno poveljnikom armad KoV in je dobilo novo organizacijsko obliko: letalske armade.⁶² Ta sprememba je pomenila, da se je letalstvo začelo uporabljati koncentrirano in da se je prenehalo z njegovim drobljenjem na manjše enote (Razvoj taktike 1962: 276) Od leta 1943 naprej je bilo letalstvo RA uporabljeno množično. Poveljevanje je bilo centralizirano. Letalska priprava napada pa se je združevala z artilerijsko, kar je znatno povečalo globino nevtralizacije sovražnikove obrambe (Razvoj taktike 1962: 281). »V nekaterih primerih je imelo jurišno letalstvo na glavnih smereh napada svojega častnika za vodenje tudi v divizijah« (Razvoj taktike 1962: 218).

⁶² Prehod iz francoskega na nemški organizacijski model VL.

Razumevanje vloge in pomena letalstva je bilo torej pri RA in nemški vojski dokaj različno. Nemci so ga uspeli izkoristiti veliko bolje, saj so že na začetku vojne v izvidniške enote dodeljevali častnika za zvezo, ki je odkrite cilje takoj posredoval letalom.

6.3 Kursk 1943

6.3.1 Doktrina

Do Kurska je RA poizkušala z obkoljevanjem nemške vojske v desetih operacijah, vendar sta bili uspešni le dve. Ostale so se končale z visokimi izgubami za RA. Po Kursku so Sovjeti sprejeli bolj enostaven način napada: Doktrino frontalnega napada s koordiniranim delovanjem različnih rodov in zvrsti oboroženih sil, s ciljem prebiti sovražnikovo črto, čemur je sledil prodor oklepno mehaniziranih korpusov v globino sovražnikovega ozemlja; tako daleč, kot je dopuščala logistika in okrepitev. Von Mansteinova mobilna obramba bi temu sovjetskemu pristopu lahko parirala, najprej z umikom pred udarcem RA in nato s protinapadom na izpostavljene boke prodirajočih enot (Editors of Command Magazine 1996: 150). »Sovjetsko poveljstvo z izjemo Stalingrada (kjer jim je pomagal Hitler), ni nikoli do konca izpeljalo obkoljevanja naših enot, kot smo to mi v letu 1941 storili večkrat z rezultatom več sto tisoč ujetnikov« (Manstein 1968: 480).

Zaradi premoči RA in nemoči nemške vojske (predvsem Luftwaffe, ki bi lahko preprečila koncentriranje sil RA na glavnih odsekih napada), je bil ta nov način napada zelo uspešen. Kot bo prikazano v nadaljevanju, je do konca druge svetovne vojne v svojem bistvu ostal enak.

6.3.2 Tehnika in organizacija oboroženih sil

Sile so okrepili s sredstvi zvez, s katerimi je bila RA v primerjavi z nemško vojsko zelo podhranjena. Formirali so nove artilerijske, raketne in minometne enote v brigadah, divizijah in korpusih artilerije, s ciljem ustvarjanja velike gostote ognja na glavnih smereh napada in napredovanja. Te artilerijske rezerve vrhovnega poveljstva RA so v nadaljevanju vojne odigrale pomembno vlogo pri koncentraciji sil na odločujočih mestih. Tako je prav z njimi RA dosegla totalno in do tedaj nepredstavljivo ognjeno (pre)moč na točkah preboja front (Rotmistrov 1966: 112). Poleg samostojnih mehaniziranih in tankovskih korpusov formirali tudi pet tankovskih armad, ki so bile organizirane na nov način. V svoji sestavi so imele po dva tankovska in en mehanizirani korpus. Za prebijanje nasprotnikove obrambe je bilo formiranih še dodatnih 18 polkov težkih tankov (Žukov 1969: 537; Konjev 1973: 159). To so bile ključne spremembe v organiziranju in razporejanju tankov v operativne enote. Večino razpoložljivih tankov so tako dobili oklepno

mehanizirani korpusi, težke tanke pa je dobila pehota kot svoje sredstvo za neposredno podporo (Rotmistrov 1966: 253).

Obveščevalna dejavnost v RA in pomen izvidovanja za artilerijski ogenj sta se v tretjem letu vojne zelo razvila. V pehotnih polkih so se začele ustanavljati skupine za neposredno ognjeno podporo. To je omogočalo, da se v času artilerijske priprave najučinkoviteje uničuje ognjena sredstva sovražnika in njegove opazovalnice na prvih črtah in da se kasneje bolje učinkovito podpira napad tankov in pehote v času boju v globini (Razvoj taktike 1962: 245).

»Na tem mestu želim še enkrat reči nekaj besed o izvidniško obveščevalni službi: tem važnem dejavniku oboroženega boja. Izkušnja pretekle vojne je pokazala, da morajo biti podatki te službe in njihova pravilna analiza osnova za ocenjevanje razmer, sprejemanje odločitev in načrtovanje operacije... Kot je znano je uspeh artilerijskega ognja in bombardiranja iz zraka zagotovljen le, kadar se cilji napadajo precizno in ne, ko se z ognjem zasipa teren, kjer naj bi se nahajali cilji. Bombardiranje in zasipanje z ognjem večjih območij ne more uničiti nasprotnikovega sistema obrambe. Prav to se je zgodilo na Lvovski smeri: Veliko se je streljalo, učinka pa ni bilo« (Žukov 1969: 660).

Žukov tu dela zanimive zaključke, ki bi jih pričakoval od kakšnega nemškega generala. RA in tudi Žukov sta namreč delala ravno nasprotno. Pred vsako večjo ofenzivo je sovjetska artilerija s t.i. ognjenimi valovi zasula celotno območje obrambe kilometre globoko.

6.3.3 Letalstvo

Leta 1943 je RA reorganizirala in popolnila tudi svoje letalstvo. Organizacija letalskih sil je bila takšna, kot so jo imeli Nemci (formacije nem. Luftflotten). Vsaka fronta je imela namreč svoje lastne letalske sile, ki so delovale na njenem območju odgovornosti. »Leta 1943 smo bili po številu letal že močnejši kot Nemci. Vsaka fronta je imela 700 do 800 letal« (Žukov 1969: 538; Medvedev 2005: 194).

6.4 Visla – Odra 1944

6.4.1 Doktrina

Napad sovjetskih enot leta 1944 se je običajno začel po močni artilerijski pripravi, ki je trajala od 90 do 140 minut s povprečno gostoto okrog 250 cevi na km odseka preboja fronte. To je omogočilo, da so uničili živo silo in sredstva v prvi in deloma tudi v drugi ter tretji črte obrambe. Artilerijska priprava se je usklajevala z letalskimi udari po drugi in tretji črte obrambe in po posebej

važnih objektih neposredno za glavnim obrambnim pasom. S prehodom tankov in pehote v napad, so artilerijska orožja za neposredno ognjeno podporo in bataljonski minometi takoj menjali svoje ognjene položaje in z ognjem neprekinjeno podpirali pehotne enote v napadu. Nenehno menjavanje ognjenih položajev artilerije je bilo organizirano tako, da sta dve tretjini artilerije lahko vedno podpirali napad pehote in tankov (Razvoj taktike 1962: 346).

Artilerijska priprava napada pehote in tankov se je začela z metodo enostavnega ognjenega vala. Samo v nekaj primerih so uporabili dvojni ognjeni val. Ognjeni val je bil izveden v globini 1,5 – 2 km. V četrtem letu vojne⁶³ se je količina artilerije v bojih zelo povečala. Artilerijska gostota na mestih preboja se je povečala na 240 – 300 cevi na km (leta 1943 je bila 200/km) (Razvoj taktike 1962: 248).

Operacijo Visla – Odra je vodil Žukov, ki je tako opisal način izvedbe napada: »V operaciji Visla – Odra nam je uspelo popolnoma dezorientirati nasprotnika. Posledica tega je bilo operativno – taktično presenečenje. Obstajajo mnoge izjave ujetih nemških častnikov in vojakov, ki kažejo na to, da nasprotnik ni vedel za naše načrte.⁶⁴ Glavna vloga pri razvijanju ofenzive na frontah po preboju nasprotnikove obrambe je pripadla tankovskim armadam in mehaniziranim korpusom, ki so v sodelovanju z letalstvom predstavljali zelo mobilen valjar ogromne sile, ki je krčila pot strelskim armadam... Ko so vdrle v brešo v nasprotnikovi obrambi, so tankovske armade in mehanizirani korpusi napredovali dan in noč, ter na ta način sovražniku odvzeli možnost predaha. Močne predhodnice so zadajale globoke udare, a se niso spuščale v dolge borbe z nasprotnikovimi grupacijami... Tankovske armade in mehanizirani korpusi so z bliskovitimi udari in v tesnem sodelovanju z letalstvom drobili sovražnikovo fronto, presekali zaledne komunikacije, zavzemali mostišča, ter ustvarjali paniko in kaos v nasprotnikovem zaledju« (Žukov 1969: 705).

6.4.2 Tehnika in organizacija oboroženih sil

Tanki RA so imeli še leta 1945 le po en radio za ves tankovski vod (Editors of Command Magazine 1996: 55). Ta največja in najlažje odpravljava pomanjkljivost oklepno mehaniziranih sil RA med drugo svetovno vojno ni bila odpravljena do konca vojne. To je zmanjševalo prožnost in vodljivost tankovskih enot in s tem tudi njihovo učinkovitost.

RA je do konca vojne ohranila delitev tankov na tanke za delovanje na daljavo (TDD) in tanke za neposredno podporo pehoti (TPP): »V operacijah za osvobajanje Belorusije in kasneje tudi v operaciji Visla – Odra, so tankovske čete dodajali pehotnim jurišnim bataljonom, ki so napadali v

⁶³ Leta 1944.

⁶⁴ Poročnik Koßfeld: »Nemško poveljstvo je pričakovalo ofenzivo Rusov konec decembra 1944. Častniki so večkrat govorili, da se bo začela 15.1.1945« (Žukov 1969: 705).

prvem ešalonu na smeri glavnega udara. Tankovski vodi so bili zaradi boljšega sodelovanja s pehoto pogosto dodani točno določeni pehotni četi, posamezni tank pa pehotnemu vodju. S tem se je izboljšalo sodelovanje med pehoto, kar je pripomoglo k večjim uspehom v boju« (Razvoj taktike 1962: 260). To je povsem druga logika kot pri Nemcih. Gre za način razmišljanja, ki je podoben angleškemu načinu uporabe tankov.⁶⁵ Največji problem pri njegovem uresničevanju je bil v tem, da pehota RA ni bila mehanizirana.

RA je leta 1944 zaradi nezmožnosti artilerije, da zagotovi ognjeno podporo napredujočim pehotnim enotam, začela v sestavo pehotnih enot množično uvajati samovozne (SV) artilerijske enote. Tu lahko potegnemo zanimivo vzporednico z bliskovito vojno. Pri RA je bila nosilec preboja sovražnikove obrambe pehota ob podpori tankov TPP in SV artilerije. Pri Nemcih pa je bila nosilec preboja oklepna divizija ob podpori letalstva. Letalstvo RA zaradi slabšega sodelovanja med letalstvom in KoV, ter manjše učinkovitosti, ni moglo zamenjati SV artilerije (kot pri Nemcih). Vse to je bila v prvi vrsti posledica neizrabe potenciala radijskih zvez.

Uvajanje samovoznih artilerijskih enot v sestavo operativnih pehotnih enot se je pokazalo kot upravičeno. Kljub temu je v začetnem obdobju uporabe SV artilerijskih enot moč opaziti resne pomanjkljivosti in težave. SV artilerija ni bila uporabljena množično. Velikokrat je bila uporabljena namesto tankov za TPP in je posledično trpela visoke izgube. To se je dogajalo še v letu 1944, ko je bila SV artilerija uporabljena v razporedu napada pred pehoto in ne za njo (Rotmistrov 1966: 542-573; Razvoj taktike 1962: 262).

6.4.3 Letalstvo

RA je v zadnjem obdobju druge svetovne vojne razvijala tudi vlogo bojnega letalstva. Letalom so bili določeni: Čas in cilji za nevtraliziranje v času letalske in artilerijske priprave napada, način spremljanja tankov in pehote v napadu in v njihovi borbi v globini nasprotnikove obrambe, način poziva letalstva na bojišče, način medsebojnega prepoznavanja s kopensko vojsko (Razvoj taktike 1962: 220).

Zaradi slabše razdelanega sodelovanja med kopensko vojsko in vojaškim letalstvom ter predvsem zaradi neizkoriščenosti potencialov zvez, VL RA do konca druge svetovne vojne ni doseglo učinkovitosti nemškega VL, oziroma primerljive stopnje medsebojne koordinacije bojnega delovanja med KoV in VL. Zato letalstvo RA, kljub nenehnim prizadevanjem in naporom, med drugo svetovno vojno nikoli ni postalo to, kar je bila Luftwaffe že leta 1939: »leteča artilerija kopenske vojske.«

⁶⁵ Pehotni angl. Infantry tank.

7. SKLEP

Diplomsko delo ima cilj ugotoviti, kaj je omogočilo nemški vojski, da je lahko na začetku druge svetovne vojne premagovala številčneje in bolj opremljene vojske tistega časa. To je omogočila radikalna sprememba v načinu vojskovanja, ki jo je poleg Nemčije v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno delno izpeljala tudi SZ. Ta sprememba je bila cilj mojega preučevanja. To je bila revolucija v vojaških stvareh (RVS), ki je postavila temelje za nadaljnji razvoj oboroženih sil razvitih držav in načela njihovega delovanja vse do konca preteklega stoletja.

Omenjena sprememba v načinu vojskovanja je med drugo svetovno vojno je potekla sočasno na treh ravneh vojskovanja (na taktični, operativni in strateški) in na treh ključnih področjih (vojaška tehnika in tehnologija, organizacija oboroženih sil in doktrina), ki so predmet treh izpeljanih hipotez in veljavnost katerih bom v nadaljevanju tudi potrdil. Radikalna sprememba, o kateri govori glavna hipoteza, pa ni bila le vsota teh treh ravni, temveč njihov sinergijski učinek oziroma rezultat. Zato jo je potrebno kot takšno vsebinsko celoto tudi predstaviti.

Vojaška tehnika in tehnologija

Ko sem začel pisati sem menil, da je bila vojaška tehnika najpomembnejši dejavnik na poti do radikalnih sprememb v načinu vojskovanja kopenske vojske in vojaškega letalstva. Logika je bila preprosta: nova tehnika in tehnologija zahtevata nove organizacijske rešitve in nove načine uporabe. Torej sta slednji odvisni od prve in se ji morata prilagajati. Med pisanjem sem ugotovil, da temu ni tako. Tehnika in tehnologija sta bili pomemben dejavnik, ki pa ni bil odločilen. Zato sem se v nalogi omejil le na predstavitev nekaterih novih vrst vojaške tehnike, ki je bila razvita in uvedena v oborožene sile zaradi zahtev vojaške doktrine (samovozni protitankovski topovi, jurišna letala, transportna letala, mehanizirana oklepna bojna vozila pehote, težki tanki itd.).⁶⁶

Prva izpeljana hipoteza trdi, da so oborožitveni sistemi kopenske vojske in vojaškega letalstva, ki so združevali dosežke sodobne tehnologije na področju pogonskih sistemov, oklepne zaščite, ognjene moči in sistemov zvez, v drugi svetovni vojni omogočili prevlado manevskega vojskovanja nad statičnim vojskovanjem. Hipoteza se je potrdila, kar je moč pojasniti s sledečimi ugotovitvami: Novi oborožitveni sistemi sami po sebi niso neposredno privedli do prevlade manevskega vojskovanja v drugi svetovni vojni. So pa ga omogočili. Takšne sisteme je na začetku druge svetovne vojne imela tudi Francija, a jih je uporabljala v skladu s konceptom

⁶⁶ Vojaška tehnika, ki je pomembna za moje preučevanje, je bila uvedena v OS pred in med drugo svetovno vojno. Trend v njenem razvoju je bil povečevanje hitrosti, nosilnosti, zaščite in ognjene moči.

statičnega, linijskega vojskovanja in branjenja ozemlja. Podobno lahko trdimo za Nemčijo po letu 1943, ko je po porazih na Vzhodu začela postopno opuščati maneversko vojskovanje.

Organizacija oboroženih sil

Druga izpeljana hipoteza trdi, da je najznačilnejši primer novih organizacijskih rešitev v kopenski vojski predstavljala evolucija oklepnih enot na strukturalni ravni iz enostavnih enorodovskih v združene kompleksne in neodvisno delujoče samozadostne večrodovske enote, kar je posledično omogočilo preoblikovanje manjših oklepnih enot (bataljoni) v večje oklepne formacije (armade).⁶⁷ Tudi ta hipoteza se je potrdila.

Drug ključen sestavni element revolucije v vojaških stvareh v obdobju med prvo in drugo svetovno namreč predstavlja organiziranost oboroženih sil Nemčije in SZ. Ta je v prvi vrsti predstavljala rezultat zahtev, ki jih je postavila doktrina. Tako je imela Nemčija na začetku druge svetovne vojne vojaško letalstvo formirano v samostojne zračne flote, ki so podpirali smeri napada sil kopenske vojske. Po letu 1943 je to organizacijsko strukturo prevzelo tudi VL SZ.

Do največjih sprememb v organizaciji pa je prihajalo v oklepno mehaniziranih silah. Trend je narekoval formiranje vse večjih večrodovskih samostojno delujočih formacij. To je bila tudi ena izmed večjih razlik med Nemčijo in SZ. Nemška oklepna divizija je dobila bolj vsestranske naloge, medtem ko so se oklepno mehanizirane sile SZ delile na sile za preboj in sile za razvoj preboja. To se je poznalo tudi v organizacijski strukturi teh enot. Osnovna operativna oklepno mehanizirana formacija v Nemčiji je bila oklepna divizija (nem. Panzer Divizion). Njena naloga je bil preboj in razvoj preboja. Sestavljena je bila iz več rodovskih elementov, s ciljem oblikovanja funkcionalno najbolj optimalne medsebojne »mešanice.« Njihov namen je bil ustvariti bojno formacijo, ki bi bila glede izvajanja nalog kar se da vsestranska in samostojna. Oklepe sile SZ so se delile na sile za preboj (integrirane v pehotne formacije celo do ravni oddelka) in sile za razvoj preboja, ki so bile organizacijsko in funkcionalno bolj podobne nemškim oklepnim divizijam. To so bili tankovski in oklepno mehanizirani korpusi RA. Za razliko od oklepnih divizij v svoji sestavi niso imeli dovolj razvitih podpornih elementov (niti bojnih – oklepni transporterji pehote; niti nebojnih - sredstev zvez in logistike). Prav zadnja značilnost je še posebej omejevala doseg teh sil, saj so se ustavile, ko jim je zmanjkalo zalog streliva, goriva in drugih sredstev. Posledično te enote niso bile tako prožne (primer slabših sistemov zvez), samostojne (z vidika logistike) ali vsestranske (ni bilo oklepnih transporterjev pehote).

⁶⁷ Glede na vsebinski okvir, ki je načrtan že z naslovom diplomskega dela, sem se osredotočil na organiziranost oklepno mehaniziranih sil in sil vojaškega letalstva.

Doktrina

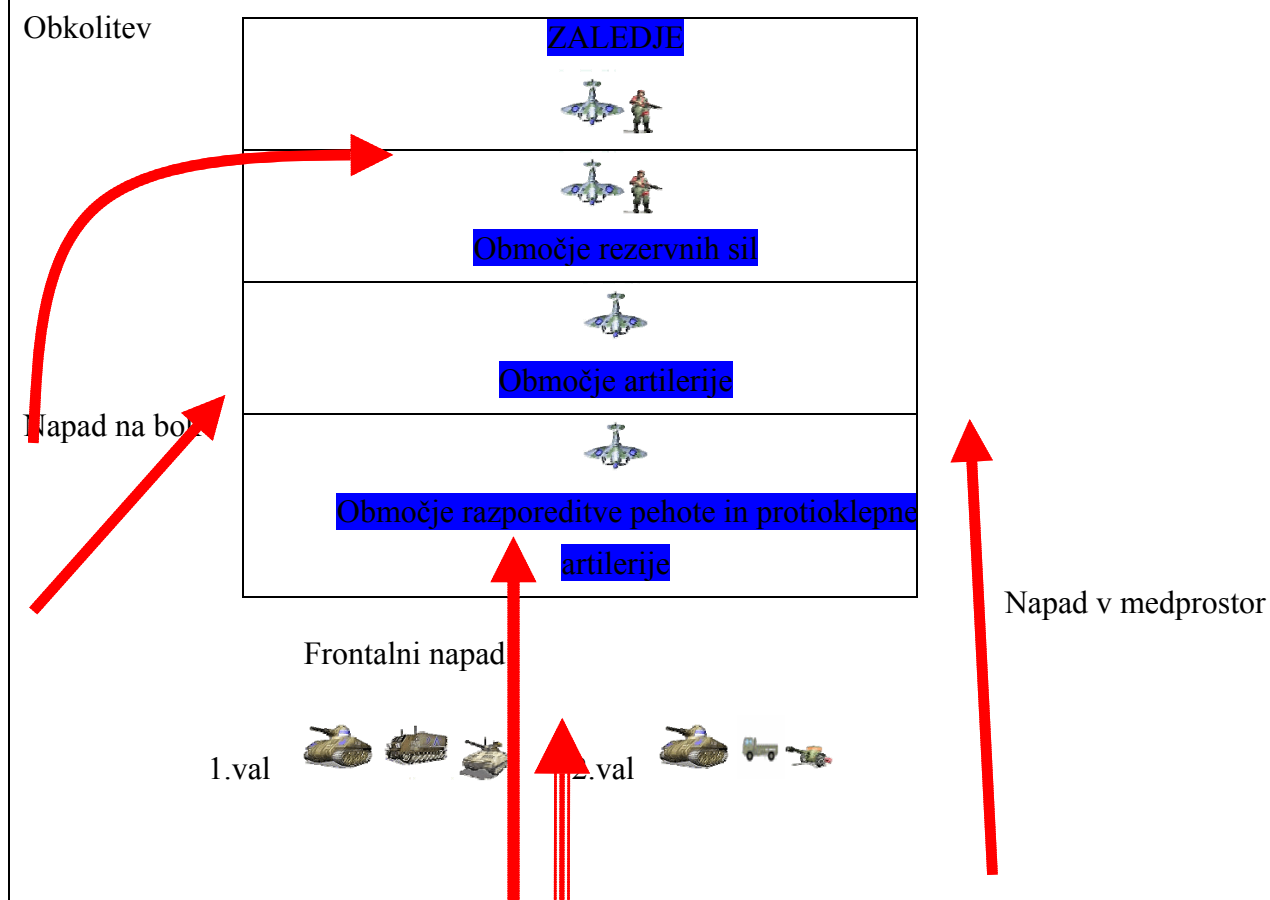
Tretja izpeljana hipoteza, ki trdi, da imata nova pogleda na uporabo oboroženih sil oziroma novi doktrini bliskovite vojne in globoke bitke v Nemčiji in SZ, ki sta pomenili radikalen prelom z dotedanji doktrinami vojsk razvitih industrijskih držav, podoben izvor, a se kasneje razvijeta v dva med seboj različna koncepta, se je v celoti potrdila. To je moč pojasniti s sledečimi ugotovitvami: Tretji in najpomembnejši element revolucije v vojaških stvareh je predstavljal razvoj nove doktrine. Pri Nemcih je bila to bliskovita vojna, pri SZ pa globoka bitka. Koncepta bliskovite vojne in globoke bitke predstavljata praktično aplikativno obliko strategije uničenja. Ta element je bil dejansko najpomembnejši, ker je močno vplival na prejšnja dva (na razvoj tehnike in organiziranost oboroženih sil). To se je najbolje videlo pri Nemcih, kjer so bili vsi trije dejavniki najbolj usklajeni. SZ je imela dobro razdelano doktrino, vendar ji je manjkala tehnika, ki jo je ta doktrina predpostavljala (mehanizirana oklepna vozila pehote, transportno letalstvo, sistemi zvez itd). Zaradi tega organiziranost oboroženih sil sovjetskih ni bila optimalna.

Ker prav doktrina predstavlja najpomembnejši dejavnik radikalnih sprememb v vojskovanju na kopnem in v zraku v obdobju pred in med drugo svetovno vojno, je bil v diplomskem delu največji poudarek prav na njej. Za lažji prikaz njenega razvoja sem izdelal tudi štiri skice, ki predstavljajo idealno tipski model napadne operacije na enem sektorju napredovanja pred in med drugo svetovno vojno. S skicami bom prikazal in med seboj primerjal 4 modele: nemškega pred in med vojno ter sovjetskega pred in med vojno. Tako je moč najbolj plastično prikazati razvoj obeh doktrin, njune razlike in podobnosti.

Legenda:

 taktični bombniki	 motorizirana pehota
 strateški bombniki	 mehanizirana artilerija
 tanki	 artilerija
 mehanizirana pehota	 padalci

1. skica: Bliskovita vojna – teoretični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovanja) pred drugo svetovno vojno.

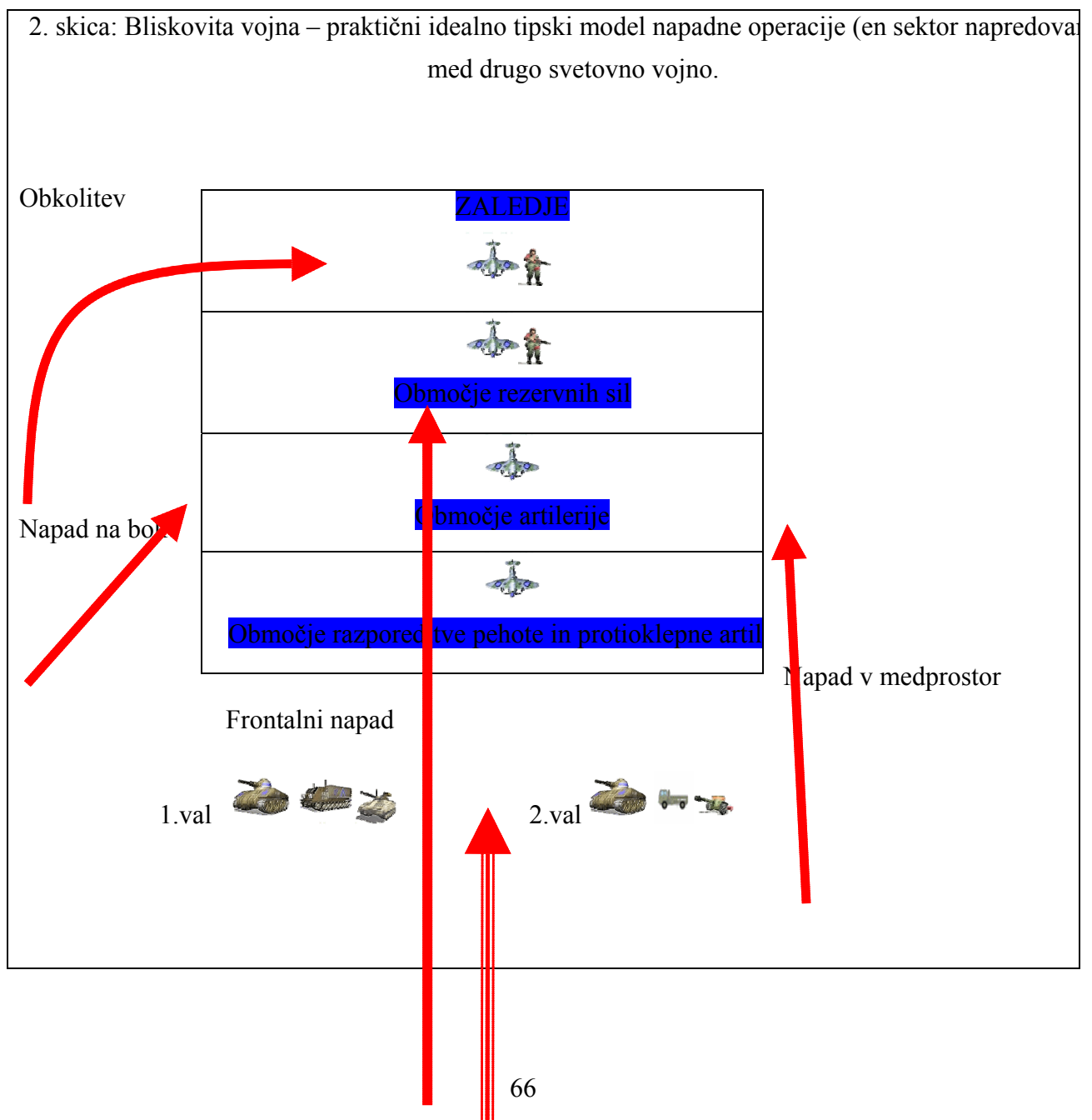

Teoretični nemški predvojni model je zahteval, da se je nemška vojska frontalnim napadom načeloma poskušala izogniti. Zato je napadala predvsem medprostore (območja stika med dvema ali več nasprotnimi formacijami), ki so bili praviloma slabše branjeni ali celo nebranjeni. Pri tem je poskušala: a) izvesti napad na nasprotnikov bok v območju bojne razporeditve nasprotnikove artilerije in obkoliti njegove enote na frontni črti, ali b) nadaljevati z napredovanjem v območje bojne razporeditve nasprotnikovih rezervnih enot in obkoliti celotno območje njegove bojne razporeditve ter na ta način zagotoviti pogoje za nemoteno nadaljnjo napredovanje v nebranjeno zaledje. To so praviloma izvajale večje samozadostne mobilne formacije (oklepni korpusi), sestavljene iz oklepnih divizij (nem. Panzer Divizionen) in mehaniziranih divizij (nem. Panzergrenadier Divizionen).

V kolikor ni bilo možnosti za drugačen način napada je nemška vojska izvedla frontalni napad na nasprotnika. V tem primeru so v prvem valu, takoj po kratki artilerijski pripravi ali celo brez nje, napadali tanki, mehanizirana pehota in samovozna artilerija, katerih cilj je bil preboj skozi nasprotnikovo pehoto (prvo nasprotnikovo območje bojne razporeditve) in napad na artilerijo in

poveljniške centre. Pri tem so poskušali uničiti vso nasprotnikovo protitankovsko obrambo, niso pa se posvečali uničevanju nasprotnikove pehote. Pri tem jih je ognjeno podpiralo tudi vojaško letalstvo. V ta namen so zračne sile podredili poveljstvu oklepnih sil, ki so izvajale napad in vzpostavili učinkovit sistem vodenja in poveljevanja. Drugi val napada je bil sestavljen iz tankov in motorizirane pehote. Njihov cilj je bil uničenje glavnine nasprotnikovih sil.

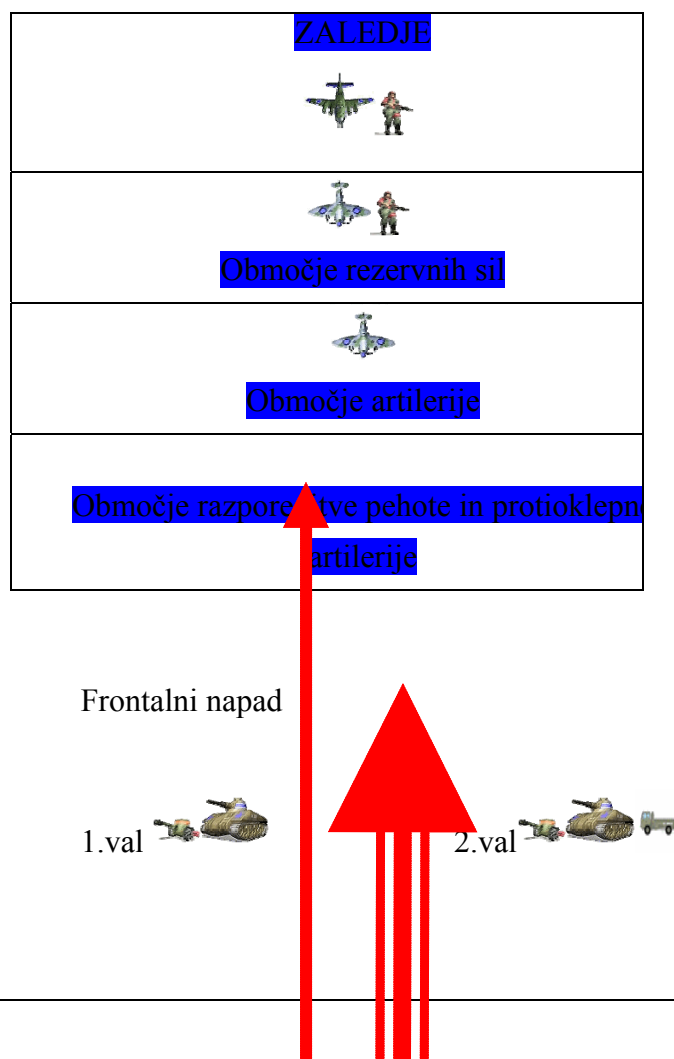
Taktično letalstvo je delovalo samostojno tudi po a) nasprotnikovih rezervah, s ciljem onemogočanja njihovega premika in b) njegovem zaledju. Padalske enote, ki so bile v sestavi zračnih sil so zavzele in zavarovale pomembne objekte (primer mostov) na območju razporeditve nasprotnikovih rezervnih sil in v zaledju. Pri tem je celotno območje napada varovalo lovsko letalstvo.

Na prvi pogled sta obe skici enaki, teoretični model pred vojno se je relativno dobro ujemal s praktičnim modelom med vojno. Manjše razlike pa so kljub temu obstajale. Nemška vojska se je še vedno izogibala frontalnemu napadu. Zaradi izboljšanih zmogljivosti tehnike (oborožitvenih sistemov) in predvsem zaradi boljše organiziranosti oklepni enot (v prvi vrsti logistične oskrbe) je glavni cilj prvega vala napada postalo zaledje in s tem operativni preboj sovražnikove obrambe ter njen zlom. Povečala se je tudi vloga letalske komponente. Slednja je v globini napada dejansko postala (dodatna) artilerija oklepni enot. Zaradi koncentracije letal na glavnih sektorjih napada kopenskih sil (oklepnih formacij), so tam dosegali popolno premoč v zraku in si na ta način zagotovili skoraj neomejeno svobodo delovanja. Izpopolnili so tudi sodelovanje med kopensko vojsko in letalstvom (primer je radijska zveza med (izvidniškimi) enotami na čelu napada ter letali v zraku) in s tem povečali prožnost, odzivnost in učinkovitost bombniškega letalstva ter na ta način povečali verjetnost pravočasnega uničevanja najbolj pomembnih ciljev. Padalske enote so izvajale naloge, ki so bile predvidene v teoretičnem modelu in zaradi katerih so bile ustanovljene.

Ta model je bil uspešen le, dokler je njegova letalska komponenta lahko izvajala načrtane naloge. Zmanjševanje moči vojaškega letalstva pa je imelo vsestranske negativne posledice, saj so s tem oklepne enote izgubile večji del artilerijske podpore med napadom v globino nasprotnikove obrambe in sposobnost izvidovanja bojišča iz zraka.

3. skica: Globoka bitka – teoretični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovan pred drugo svetovno vojno.

Glavna ideja teoretičnega sovjetskega predvojnega modela je bila sočasno napasti celotno razporeditev sovražnikove obrambe. Frontalni napad na nasprotnikovo obrambo je v skladu s to idejo začel prvi val tankov za delovanje v globino. To nalogo naj bi opravili lahki tanki, ki naj bi preko prve obrambne linije (območja razporeditve nasprotnikove pehote) napadli artilerijo in poveljniške centre in potem nadaljevali napad proti območju razporeditve rezervnih sil.

Drugi val je bil sestavljen iz tankov za neposredno podporo pehote in iz pehotnih sil. Njegova naloga je bila zavzeti nasprotnikovo območje razporeditve pehote in protitankovske artilerije. Naloga artilerije je bila z ognjem napasti celotno globino obrambe vse do območja razporeditve rezervnih sil. Letalstvo je imelo v napadu nalogo prevzeti nadzor nad zračnim prostorom in napasti sovražnikovo obrambo. Delilo se je na a) taktično bombniško letalstvo, ki je napadalo območje razporeditve artilerije in rezervnih sil, ter b) strateško bombniško letalstvo, ki je napadalo cilje globoko v zaledju. Načrtovana je bila tudi množična uporaba padalskih enot s ciljem zavzeti in

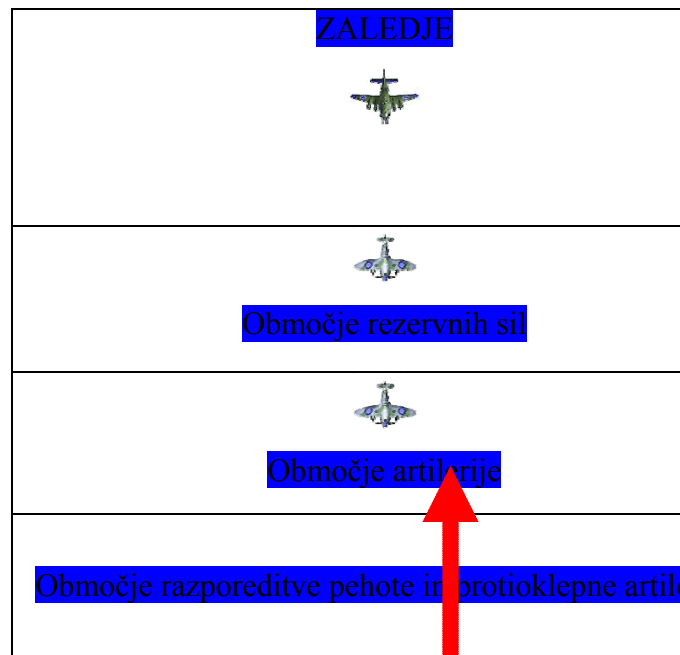
zavarovati pomembne objekte na območju razporeditve nasprotnikovih rezerv in v zaledju do prihoda kopenskih (oklepnih) sil.

Če primerjamo nemški in sovjetski predvojni model napadnih operacij je moč ugotoviti, da je bil slednji zastavljen bolj ambiciozno, saj je hotel sočasno napasti in obvladati celotno območje nasprotnikove obrambe. Problem pa je bil v tem, da s (takratno) tehniko niti v teoriji ni bil izvedljiv. V realnosti artilerija (vlečna) ni mogla napasti celotne globine obrambe, letala niso mogla delovati po prvi obrambni črti zaradi (slabih) sistemov zvez,⁶⁸ padalski desanti niso bili možni v predvidenem obsegu zaradi kroničnega pomanjkanja transportnega letalstva, oklepnim enotam pa je za prodor v globino primanjkovalo specializiranih formacij in tehnike za bojno in nebojno podporo.

Tudi sam frontalni napad je imel v primerjavi z nemškim manjši učinek glede na vložene človeške in tehnične vire in počasnejši tempo napredovanja. Razlogov za to je več. Glavni pa je neobstoj mehanizirane pehote, ki bi se lahko v prvem valu varno prebila mimo nasprotnikove pehote (v prvem valu so bili zato samo lahko tanki). Tudi v drugem valu so bili tanki prisiljeni zmanjšati hitrost napredovanja na hitrost napredovanja pehote.

⁶⁸ In posledično slabe koordinacije z napredujočimi enotami kopenske vojske.

4. skica: Globoka bitka – praktični idealno tipski model napadne operacije (en sektor napredovanj med drugo svetovno vojno).

Frontalni napad
1.val 2.val

Pri praktičnem modelu je glede na predvojni teoretični model prišlo do velikih sprememb. Predvidenih padalskih desantov skoraj ni bilo, ker ni bilo transportnega letalstva. Tudi samo bombniško letalstvo je imelo manjši učinek, predvsem zaradi slabše koordinacije s kopensko vojsko (pomanjkljiv sistem zvez) in je posledično delovalo večinoma samostojno (ni bilo takšne prožnosti pri uporabi kot pri Nemcih). Eno izmed največjih ovir pri uresničevanju predvojnega teoretičnega modela v prvi polovici vojne pa predstavlja nezmožnost lovskega letalstva, da zagotovi popolno ali vsaj delno prevlado v zračnem prostoru nad bojiščem.

Do sprememb je prišlo tudi pri izvedbi frontalnega kopenskega napada. Pred samim napadom pride do dolge in izredno močne artilerijske priprave. Artilerija je potem podpirala tudi sam napad. Zaradi nove tehnike (samovozne artilerije) je artilerija lahko spremljala napad tudi v globino nasprotnikove obrambe. Zaradi izrazitega poudarka na množični uporabi artilerije, je imela RA primerjavi z vsemi drugimi vojskami tistega časa daleč najmočnejšo in najštevilčnejšo artilerijo. Njen učinek je bil še toliko večji, ker so jo množično uporabljali na ozkih odsekih fronte. Tako je

sovjetska vojska dejansko zamenjala vrstni red napada. Prvi val, ki je bil sestavljen podobno kot predvojni drugi val (tanki ob podpori pehote), je imel v tem primeru nalogo, da na relativno ozkem odseku nasprotnikove obrambne črte naredi preboj in prodre do območja razporeditve nasprotnikove artilerije. Potem so se skozi to vrzel v obrambni črti v smeri nasprotnikovega zaledja prebijali mehanizirani in tankovski korpusi. Prodor se je največkrat ustavil šele takrat, ko je začelo primanjkovati pogonskega goriva. Omenjene enote namreč niso bile logistično samozadostne.

Uporaba pehotnih, artilerijskih in tankovskih enot je na ključnih območjih preboja temeljila na čedalje večji številčni premoči. Omenjene udarne sile so bile uporabljene na vse ožjih odsekih preboja obrambne črte.

Oba praktična idealno tipska medvojna modela napadne operacije na enem sektorju napredovanja sta si podobna in hkrati tudi dokaj različna. Podobna sta si predvsem v primerjavi z doktrinami drugih vojsk razvitih industrijskih držav tistega časa. Poudarjala sta namreč ofenzivnost, drznost, manever in koncentriranje sil. Iz predstavljenih skic pa je razvidno, da sta si tudi zelo različna. Neumestno bi bilo ocenjevati kateri je bil boljši. Učinkovita sta bila oba. Nemški je bil nedvomno bolj natančno razdelan in bolj učinkovit. Z manjšimi viri je dosegel boljše rezultate. Sovjetski je izkoristil prednosti svoje države v obsegu vojaško industrijske proizvodnje, lažjem dostopu do strateških surovin in v večjem številu prebivalstva, ki je bilo sposobno in pripravljeno utrpeti višje žrtve. Te dejavnike je Rdeča armada izkoristila in jih tudi dobro uskladila s svojo doktrino vojskovanja: globoko bitko.

Glavna hipoteza, ki je sinteza izpeljanih hipotez in trdi, da so razvoj tehnike in tehnologije, nove organizacijske rešitve v oboroženih silah, in novi operativni pristopi v drugi svetovni vojni pripeljali do radikalne spremembe v načinu vojskovanja kopenske vojske in vojaškega letalstva (koncepta bliskovite vojne in globoke bitke), se je tako skozi analizo v celoti potrdila.

8. VIRI

8.1 Samostojne publikacije

1. Anderson, Duncan (1994) *Military Elites*, London, Bison Books Ltd.
2. Babić, Manojko (1980) *Oklopne i mehanizovane jedinice u četvrtom Arapsko – Izraelskom ratu*, Beograd, Vojna Biblioteka, Savremena vojna misao.
3. Babić, Manojko (1981) *Taktika oklopnih i mehanizovanih jedinica u opštenarodnom odbrambenom ratu*, Beograd, Savezni sekretariat za narodnu odbranu, GŠ JNA.
4. Beri, R. Pouzn (1992) *Izvori vojne doktrine*, Beograd, Vojnoizdavački i novinski centar.
5. Bofr Andre (1968) *Uvod u strategiju*, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
6. Bubanj, Viktor (1966) *Treća dimenzija rata*, Beeograd, Vojnoizdavački zavod.
7. Citino, Robert M. (1999) *The Path to Blitzkrieg: Doctrine and training in the German Army, 1920 – 1939*, Colorado, Lynne Reiner Publishers.
8. Deighton, Len (1981) *Munjeviti rat*, Zagreb, Centar za informacije i publicitet.
9. Edwards, Roger (1993) *Panzer: A Revolution in Warfare, 1939 – 1945*, London, Arms and Armour Press.
10. Guderian, Heinz (2000) *Panzer Leader*, London, Penguin books.
11. Guderian, Heinz (2001) *Achtung - Panzer!*, London, Cassell Military Paperbacks.
12. *Hitler's Army: The Evolution and Structure of German Forces* (1996) Editors of Command Magazine, Pennsylvania, Combined books.
13. Jankjevič, Z; Stasjak, V. (1979) *Vazdušnodesantne jedinice*, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
14. Kotnik, Igor (1994) *Primerjava obvezniškega in poklicnega popolnjevanja oboroženih sil z vojaki v sodobnih državah*, magistrska naloga, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
15. Kozlov, S. N (1966) *O sovjetskoj vojnoj nauci*, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
16. Lubi, Darko (2002) *Teorija strategije, študijsko gradivo*, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
17. Macksey, Kenneth (1976) *Guderian, Der Panzergeneral*, Wien, Verlagt bei Kaiser.
18. Manstein, Erich (1968) *Izgubljene pobede*, Beograd, Vojnoizdavački zavod
19. Milovac, Blaž (2002) *Vpliv RMA na uporabo oboroženih sil ZDA v bodočih konfliktih*, Ljubljana, diplomsko delo FDV.
20. Ninković, Jovo (1984) *Nastanak i razvoj ratne operacije*, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
21. *Proboj organizovane odbrane* (1963) Vojna Akademija M.V.Frunze, Beograd, Vojnoizdavački zavod JNA.

22. Razvoj taktike Sovjetske Armije 1941 – 1945 (1962) Beograd, Vojnoizdavački zavod JNA.
23. Rotmistrov (1966) Istorija ratne veštine 2, Beograd, Vojnoizdavački zavod
24. Sokolovski (1965) Vojna strategija, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
25. Strategija oboroženega boja (1985) Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo, Beograd.
26. Tenkovi i tenkovske jedinice (1984) Uprava oklopnih i mehanizovanih jedinica, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
27. Tuhačevski, Mihail Nikolajevič (1985) Izabrana dela, I.knjiga, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
28. Tuhačevski, Mihail Nikolajevič (1985) Izabrana dela, II.knjiga, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
29. Velika bitka kod Moskve (1966) Akademija nauka SSSR, Beograd, Vojnoizdavački zavod.
30. Žabkar, Anton (2003) Marsova dediščina, Temelji vojaških ved, 1 knjiga, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
31. Žukov, G. K. (1969) Uspomene i razmišljanja, Beograd, Kultura Beograd.

8.2 Viri iz medmrežja

32. Enciklopedija Wiki <http://en.wikipedia.org/wiki/Brandenburgers>
33. Breuer William (1995) Daring Missions of World War II
http://media.wiley.com/product_data/excerpt/95/04714041/0471404195.pdf
34. Lew Christopher (1997) World War II Magazine,
<http://www.historynet.com/wwii/blbrandenburgcommandos/>

8.3 Enciklopedije, leksikoni

35. Leksikon Cankarjeve založbe (1988), Ljubljana, Cankarjeva založba.
36. Vojna enciklopedija (1974) Vojno izdavački zavod Vojne enciklopedije, 6. knjiga, 448-449, Beograd.
37. Vojna enciklopedija (1974) Vojno izdavački zavod Vojne enciklopedije, 5. knjiga, 657-658, Beograd.
38. Vojna enciklopedija (1974) Vojno izdavački zavod Vojne enciklopedije, 8. knjiga, 551-553, Beograd.
39. Vojni leksikon (1981) Beograd, Vojnoizdavački zavod.

8.4 Strokovni članki

40. Ahrari, Ehsan (1999) China changes its strategic mindset (part I.): *Jane's Intelligence Review*, november, vol. 11, no. 11.
41. Barić, Robert (2001) Operacija Barbarosa 2. dio, *Hrvatski vojnik*, srpanj 2001, 90-98.
42. Barić, Robert (2001) Operacija Barbarosa 3. dio, *Hrvatski vojnik*, rujan 2001, 78-85.
43. Barić, Robert (2001) Operacija Barbarosa 4. dio, *Hrvatski vojnik*, listopad 2001, 78-85.
44. Barić, Robert (2001) Operacija Barbarosa 5. dio, *Hrvatski vojnik*, studeni 2001, 78-85.
45. Bond, Brian in Martin, Alexander (1986) Liddel Hart and De Gaulle: the Doctrines of Limited Liability and Mobile Defense, *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to Nuclear Age*, Princeton University Press.
46. Fitzsimonds, James R.; Van Tal Jan T (1994) Revolution in Military Affairs, *Joint Force Quarterly*; spring, no.4.
47. Geyer Michael (1986) German Strategy in the Age of Machine Warfare 1914 – 1945, *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to Nuclear Age*, Princeton University Press.
48. Lisitskiy, P. I. (2005) Using Airborne Assaults and Special Operation (1939 – 1945 World War Experience), *Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy*, Volume 14, no. 2, (169-178).
49. Lisitskiy, P. I. in Bogdonov, S. A. (2005) Upgrading Military Art during the Second Period of the Great Patriotic War, *Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy*, Volume 14, no. 1, (191-201).
50. Medvedev, V. I. (2005) Progress in Front Aviation Communications during the Great Patriotic War (60th Anniversary of Victory in the Great Patriotic War), *Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy*, Volume 14, no. 2, (192-199).
51. Pozharov, A. I. (2005) Military – Economic Victory and its lessons (On the 60th Anniversary of the Soviet Union's Victory in the Great Patriotic War, *Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy*, Volume 14, no. 2, (158-169).
52. Rice, Condolezza (1986) The Making of Soviet Strategy, *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to Nuclear Age*, Princeton University Press.
53. Williamson, Murray (1997) Thinking about revolution in military affairs, *JFQ*, Summer, nr.16

9. PRILOGE

1. Ukaz za izvedbo operacije Barbarossa

Führer in Vrhovni Poveljnik Oboroženih Sil
OKW/WFSt./Abt.L (I) Nr.33 408/40 g.Kdos

18.dec.1940

Strogo zaupno

Direktiva št.21 OPERACIJA BARBAROSA

Oborožene sile Nemčije morajo biti pripravljene, tudi pred zaključkom vojne z Anglijo, premagati Sovjetsko Rusijo v eni hitri kampanji («Operacija Barbarosa»).

1. splošni namen

Množica vojske v zahodni Rusiji mora biti uničena v agresivnih operacijah globokih vdorov oklepni klinov, umik elementov zmožnih boja v rusko zaledje se mora preprečiti.

S smelim prodorom se mora potem doseči linija, od koder letalstvo RA ne bo več moglo napadati nemškega matičnega ozemlja. Končni cilj operacije je doseči linijo do azijskega dela SZ: Volga – Arhangelsk. Iz te linije se lahko po potrebi z letalstvom uniči ostanek industrijskega dela SZ na Uralu.

Učinkovito posredovanje ruskega letalstva je treba preprečiti že na samem začetku operacij z močnimi napadi nanj.

3. Izvedba operacij

Po izvedbi teh ofenzivnih operacij (uničenje obmejnih grupacij enot RA), ki jim mora slediti osvajanje Leningrada in Kronstadta, mora slediti zasedba Moskve – komunikacijskega centra in središča oborožitvene industrije. Le presenetljivo hiter razpad ruskega odpora bi lahko opravičil poizkus doseči oba cilja istočasno.⁶⁹

Naloga letalstva bo poškodovati ali uničiti učinkovitost ruskega letalstva in podpirati operacije KoV na točkah glavnega napora. Rusko železniško omrežje bo ali uničeno ali zajeto z uporabo padalskih in zračno desantnih sil. Dokler bodo večje operacije v teku, sovražnikova oborožitvena industrija ne bo napadana zaradi maksimiziranja razpoložljivih letalskih sil za operacije proti

⁶⁹ Poudarek je torej na severnem krilu, sledi Moskva. Očitno je poveljstvo Nemške vojske po velikih uspehih na začetku vojne menilo, da je z odporom RA konec

sovražnikovemu letalstvu in za podporo KoV. Šele po zaključku mobilnih operacij se bodo lahko začeli taki napadi – še posebej napadi proti industrijskemu območju Urala.

(Guderian 2000: 513)

2. Primer Rumeno

Armadna skupina A

1A 321 (zaupno za poveljnika, za načelnika štaba)

Poveljstvo, 21.11.1939

Načrt armadne skupine
za
izvajanje ofenzivne operacije

1 – Začetek operacije

- Sovražnik

Armadna skupina predpostavlja, da bo sovražnik svoje sile na belgijski meji (24 divizij) takoj prestavil v Belgijo zaradi pomoči belgijski vojski, da drži linijo Antwerpen – Liege – Namir.

Angažiranje močnih angleško francoskih rezerv (51 divizij) bo sledilo šele, ko bo sovražniku postal položaj jasen.

Armadna skupina računa, da bo zato v začetku pred sabo imela poleg slabih belgijskih sil (2 diviziji) tudi francosko 2 armado (5 divizij) in armadni odred A (4 divizije).

(Manstein 1968: 646)

Načelnik štaba skupine armad

Ia pov.št.500/39

Poveljstvo, 6.12.1939

Dokument za načelnika štaba!

Samo preko častnikov!

2. Če nemška napadalna operacija hoče odločilno potolči sovražnika na kopnem, mora že na začetku ofenzivo razdeliti na dve etapi:

- Prva etapa je poizkus, da se sovražnikove sile v Belgiji in severni Franciji napadejo in uničijo sočasno z zavarovanjem pred napadom iz juga. Na ta način se dobi obalni pas nekje do izliva Somme
- Druga etapa bi potem lahko bila obrat proti jugu

Zato mora biti težišče nemške operacije na južnem krilu.

Seveda lahko tudi severno krilo pod predpostavko, da hitro obvlada Albertov kanal, doseže začetni uspeh velikega pomena za celotno operacijo. Ta uspeh bi moral biti dosežen v boju proti belgijskim in anglo-francoskim silam, ki prihajajo z močnimi oklepnimi silami.

Končno rešitev pa lahko dosežejo le močne sile, ki bi prodirale skozi južno Belgijo proti izlivu Somme s ciljem odsekati anglo-francoske sile v Belgiji.

Ta udar potrebuje zaščito pred udarom sovražnikovih sil iz juga – in to ne le defenzivno zaščito med Mozele in Meuse, ampak ofenzivno zaščito, ki je istočasno tudi pogoj za obrat naše KoV proti jugu.

Povsem jasno je, da navedeni dve nalogi pomenita, da je treba težišče celotne operacije prenesti na južno krilo.

Glede začetnega angažiranja je treba računati na naslednje:

Prečkanje reke Meuse na obeh straneh Sedana zaradi pridobitve svobode izvajanja operacij na drugi strani reke bo tem hitreje in lažje, kolikor hitreje in z večjim presenečenjem se bo prodrlo v južno Belgijo preko Luxemburga in čim bolj gotovo se bo lahko računalo na začetno premoč nad francoskimi silami, ki bodo prihajale v južno Belgijo.

19. korpus s svojimi tremi divizijami bi bil verjetno preslab za to nalogo... Zato prosimo, da se armadni skupini poleg 19. korpusa podredi še 14. korpus, tako da bi lahko 12. armada naprej poslala močne hitre sile (dva korpusa s pet do šest divizijami) in da z drugim delom (pehotni korpus) nastopa v drugi liniji.

Samo s takšno razporeditvijo sil se lahko tudi pri hitrih enotah računa na začetno premoč. Sovražnika je na ta način lažje presenetiti, ker te divizije ni nujno, da so pripravljene blizu meje, ampak so lahko pripeljane iz globine šele zadnjo noč in uvedene v akcijo preko razporeda pehotnih korpusov.

Kasnejši приход 14. korpusa bi seveda znatno zadržal napredovanje vseh naših enot.

Na koncu še prosimo, da se izvedejo priprave za hiter prenos oklepnih sil, ki eventuelno na severnem krilu ne bi mogle priti do izraza – za njihov prenos na 18. armado.

4. Aktivnosti

Bojno delovanje letalstva, ki mu je treba dati odločilen pomen, lahko pride do polnega izraza le v primeru, če ga ne bo sovražnikovo letalstvo primoralo, da oddvoji znaten del svojih sil za boj z njim. S tem bi te sile odpadle v pogledu podpore KoV.

Ne more se načrtovati, da bi se sovražnikovo letalstvo lahko razbilo v začetnih napadih na dan A – to pa zaradi prostorske raztresenosti sovražnega letalstva.

Očitno bi bilo zato najbolje, da se takoj začne boj proti sovražnikovemu letalstvu, da bi se tako zagotovila premoč v trenutku začetka ofenzive KoV. Ta boj bi se moral začeti z enim iznenadnim udarom našega celotnega letalstva, ko pride do ugodne metereološke situacije; potem pa je treba neprekinjeno nadaljevati s posameznimi udari. Načelnik štaba 3. zračne flote se s temi idejami popolnoma strinja.

Ta dopis je bil dan v pogled gospodu poveljniku in on ga je odobril.

Von Manstein

(Manstein 1968: 652)

3. Izvedbe mehaniziranega oklepnega vozila pehote SdKfz 250

250/1 standardno vozilo

250/2 vozilo polagalec telefonskih kablov

250/3 radijsko vozilo – zveze

250/4 vozilo – zračna podpora

250/5 mobilna opazovalna postaja

250/6 vozilo za prevoz streliva

250/7 nosilec 80mm minometa

250/8 SV 75mm top

250/9 oklepno izvidniško vozilo

250/10 SV 3,7 top

250/11 SV 2,8 top

250/12 nosilec lahkih opazovalnih instrumentov

252 oklepno vozilo za prevoz streliva

253 oklepno vozilo – mobilna opazovalna postaja (Edwards 1993: 95)

4. Seznam okrajšav in kratic

OS: oborožene sile

RA: Rdeča armada

VB: Velika Britanija

SZ: Sovjetska Zveza

KoV: kopenska vojska

VL: vojaško letalstvo

GŠ: generalštab

BEK: britanski ekspedicijski korpus

TPP: tanki za podporo pehoti

TDD: tanki za delovanje na daljavo

ASC: armadna skupina center

LAH: Leibstandarte Adolf Hitler

SV: samovozni (top)